

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Petra Boušová

**Architekt Jaroslav Čermák a jeho vztah
k sakrální architektuře na příkladu stavby
kostela sv. Jana Nepomuckého v Praze - Košířích**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Praha 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 5. 2021

Petra Boušová

Bibliografická citace

Architekt Jaroslav Čermák a jeho vztah k sakrální architektuře na příkladu stavby kostela sv. Jana Nepomuckého v Praze - Košířích [rukopis] : diplomová práce / Petra Boušová; vedoucí práce: Vladimír Czumalo. -- Praha, 2021. -- 120 s.

Anotace

Diplomová práce „Architekt Jaroslav Čermák a jeho vztah k sakrální architektuře na příkladu stavby kostela sv. Jana Nepomuckého v Praze-Košířích“ přibližuje ve své první části kulturně-historický kontext konce 19. a začátku 20. století v českých zemích, nastiňuje tvorbu českých architektů v první polovině 20. století a problematiku sakrální architektury.

Následně je v dobových souvislostech rekonstruována dosud minimálně poznaná Čermákova biografie a jeho tvorba. Čermákovo dílo je popsáno primárně na příkladu stavby kostela sv. Jana Nepomuckého v Praze-Košířích, který je podroben zevrubné analýze a interpretaci použitých výrazových prostředků. Zmapován je rovněž urbanistický kontext a jsou osvětleny důvody potřeby vzniku nového košířského kostela. Prostor je věnován i peripetiím jeho výstavby, do níž zasáhla druhá světová válka a únorový převrat roku 1948 v Československu. Součástí práce je obrazová příloha, jež se váže primárně k vývoji stavby i současnému stavu kostela sv. Jana Nepomuckého.

Klíčová slova

Jaroslav Čermák, kostel sv. Jana Nepomuckého v Praze-Košířích, česká architektura 20. století, sakrální architektura, funkcionalismus, Košíře

Abstract

The diploma thesis " Architect Jaroslav Čermák and his relation to sacred architecture on the example of the Church of Saint John of Nepomuk in Prague – Košíře" in its first part presents the cultural-historical context of the end of the 19th and the beginning of the 20th century in the Czech lands. It also deals with the work of Czech architects in the first half of the 20th century and the issue of sacral architecture.

Subsequently, the hitherto minimally known biography of Jaroslav Čermák and his work is reconstructed in the context of the time. Čermák's work is described primarily on the example of the construction of the church of Saint John of Nepomuk in Prague-Košíře, which is subjected to a thorough analysis and interpretation of the means of expression, that where used. The urban context is also observed. The thesis elaborates with the reasons for the need to establish a new church in Košíře and with difficulties, that came during the construction of the church, which was affected by the Second World War and the coup in February 1948 in Czechoslovakia. Part of the work is a pictorial supplement, which is primarily related to the construction of the building and the current state of the church of Saint John of Nepomuk.

Key words

Jaroslav Čermák, Church of Saint John of Nepomuk in Prague – Košíře, Czech architecture of the 20th century, sacred architecture, functionalism, Košíře

Počet znaků (včetně mezer): 189 776

Poděkování

Na prvním místě bych chtěla poděkovat především vedoucímu práce PhDr. Vladimíru

Czumalovi, CSc. za vstřícný přístup a odborné vedení diplomové práce.

Za možnost prostudovat neuspořádaný archivní fond Jaroslava Čermáka v archivu Národního technického muzea i přínosnou konzultaci bych ráda poděkovala řediteli Muzea architektury a stavitelství PhDr. Martinovi Ebelovi Ph.D.

Děkuji rovněž Ing. Vítu Bobysudovi za zpřístupnění kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

Za milou podporu i průběžnou konzultaci výzkumu bych chtěla poděkovat kolegyni a kamarádce Mgr. et Mgr. Naděždě Kruglové.

Největší dík patří mé rodině za trpělivost a osobní podporu při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	7
1. Sakrální architektura 1. poloviny 20. století v Čechách	13
1. 1. Kulturně-historický kontext konce 19. a začátku 20. století	13
1. 2. Česká architektura první poloviny 20. století v historickém kontextu	16
1. 3. Kořeny proměny české sakrální architektury v první polovině 20. století	19
1. 4. Česká sakrální architektura první poloviny 20. století	25
2. Architekt Jaroslav Čermák	33
2. 1. Biografie Jaroslava Čermáka.....	33
2. 2. Charakteristika architektonické tvorby Jaroslava Čermáka	36
3. Okolnosti vedoucí ke stavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích	38
3. 1. Historie Košíř	38
3. 2. Náboženské poměry v Košířích.....	39
3. 3. Činnost Kostelního spolku katolíků v Košířích a výstavba kostela	40
4. Popis kostela sv. Jana Nepomuckého	51
4. 1. Vnější popis kostela.....	51
4. 1. 1. Pozemek kostela.....	58
4. 2. Vnitřní popis kostela.....	59
4. 3. Výrazové prostředky kostela a jejich význam	69
4. 3. 1. Typy výrazových prostředků	69
4. 3. 2. Symbolika čísel.....	73
4. 4. Bezprostřední urbanistický kontext kostela.....	76
Závěr.....	78
Seznam použitých archivních pramenů	80
Seznam použité literatury.....	80
Seznam použitých internetových odkazů	84
Seznam vyobrazení.....	86
Obrazová příloha.....	90

Úvod

Pohled na košířský kostel sv. Jana Nepomuckého se otevírá z více pražských vrchů, při průjezdu rušnou Plzeňskou ulicí, ale také během vycházky do malebné čtvrti Cibulka. Čtvrť Košiče se s růstem Prahy čím dál více přibližuje centru a s ní i její monumentální sakrální stavba. Při bližším zájmu o uvedený kostel však v době před vznikem této diplomové práce nebylo lehké získat bližší informace. Kromě několika encyklopedických hesel¹ a internetových odkazů neexistovalo dostupné zpracování této výrazné kostelní stavby po stránce analytické, tím spíše nebyly objasněny okolnosti, za jakých tato stavba vznikala.

Při bližším seznámení s kostelem sv. Jana Nepomuckého a jeho důmyslným architektonickým řešením je s podivem, že jméno architekta Čermáka není dosud nikterak známé a dohledat k němu jakékoli informace je takřka nemožné. Právě tento stav se mi však stal silnou motivací odhalit okolnosti stavby kostela, z jehož vzhledu je patrné, že musel vznikat ve složité atmosféře pozdních 30. let 20. století. Při detailnějším zkoumání krajně střídmych výrazových prostředků upoutá, kolik biblických významů nesou.

Interiér kostela, pokud je podrobněji studován, vypovídá mnoho o Čermákově pojetí sakrálního prostoru a důmyslnosti, s níž ho architekt dokázal vtělit do konkrétní stavby. Zájemce, jehož rozpoznání hodnot kostela motivuje k dalšímu poznání, ovšem narazí na totální nedostatek literatury.

Tato bariéra samozřejmě platí i pro předkládanou diplomovou práci. Rozhodnutí učinit osobnost a dílo Jaroslava Čermáka a jeho košířský kostel jejím předmětem tak zároveň znamenalo nezbytné rozhodnutí opřít výzkum o archivní prameny a o analýzu samotné stavby. Při pátrání po archivních pramenech byly sledovány dvě linie. Jedna se týkala architektonické tvorby a jeho odborné práce. Ta druhá směřovala k jeho osobě a zjištění, jak žil a pracoval v měnících se společenských podmínkách 20. století. Právě Čermákova biografie byla na počátku výzkumu jen velmi kusá. Oslovila jsem Národní archiv, kde bylo možné dohledat v rámci fondu Policejní ředitelství Praha II. mnohé úřední dokumenty, které Čermák, tak jako každý, v Československu k životu potřeboval. Zmíněný archivní fond sahá do roku 1950, proto jsem pro podhalení Čermákova života v následujících letech komunistické totality oslovila také Archiv bezpečnostních složek, kde se mimo jiné standardně nacházejí složky osob, jež s režimem spolupracovaly nebo naopak jím byly sledovány jako jeho

---

¹ Blíže k dosavadnímu literárnímu zpracování viz kapitola Přehled literatury. Za zmínku stojí čtyřstránkový

nepřítel. Architekt Jaroslav Čermák v evidenci komunistické státní bezpečnosti veden nebyl, v archivu se nachází pouze zmínka v souvislosti s jeho příslušností ke katolické církvi.

Pro zmapování Čermákovy tvorby byl zcela zásadní fond č. 216 Čermák Jaroslav uložený v archivu Národního technického muzea. Archivní fond nebyl dosud zpracován a bylo proto nutné jeho zevrubné prostudování. Ukázalo se, že jeho součástí tvoří rovněž kartotéka Čermákových prací a je tedy možné dohledat jeho jednotlivé realizace. Zároveň je v archivu uložena Čermákova dokumentace k jeho působení v Hlavní správě Státního výboru pro tělovýchovu a sport, jeho pracovišti v 50. letech 20. století. V souvislosti s kostelem sv. Jana Nepomuckého však byly mnohem zásadnější složky, v nichž jsou uloženy materiály k dostavbě kostela ve druhé polovině 20. století. Díky nim bylo možné nahlédnout do několika přiložených původních plánů i do velmi podrobných studií k pozdějšímu vybavení kostela, které pro něj architekt navrhoval. K těmto pracím si Jaroslav Čermák uložil i veškerou korespondenci ať již se stavebníky, duchovním správcem kostela či samotným arcibiskupem. Bylo tak možné proniknout i do architekta způsobu komunikace a nepřímo i do hloubky jeho zbožnosti. Napříč Čermákovými spisy je rovněž patrný jeho zájem o teoretické práce o sakrální architektuře a výstřižky z periodik vázající se k nově vznikajícím evropským kostelům, jež dokumentují jeho snahu sledovat aktuální vývoj. Obecně lze konstatovat, že díky všem uloženým spisům, plánům, výstřižkům, fotografiím, které Čermák sám pořizoval, i jeho ručně psaným poznámkám a komentářům v českém, německém i latinském jazyce, jimiž tyto své podklady doplňoval, bylo možné se mu více přiblížit, byť ne všechno toto poznání bylo možné zároveň přiblížit slovy v rámci odborného textu.

Při zjišťování okolností souvisejících se stavbou kostela sv. Jana Nepomuckého byl zásadní pramen zveřejněný přímo na webových stránkách košířského kostela. Jednalo se o zprávu o výstavbě kostela, která sahá až do počátku 50. let 20. století. Tento dokument byl v kombinaci se spisy uloženými ve fondu Farní úřad u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře v Archivu hlavního města Prahy cenným zdrojem poznání peripetií provázejících stavbu kostela. Stejně tak je díky němu možné datovat některé pozdější úpravy kostela.

Nejen pro vytvoření podrobné analýzy kostela sv. Jana Nepomuckého byly důležité návštěvy všech jeho prostor. Při této příležitosti jsem pořizovala i podrobnou fotodokumentaci stavby jako celku i jejích detailů pro účely dalšího studia a pro výběr do obrazové přílohy této práce. Při této příležitosti bylo také možné krátce nahlédnout do vybraných dokumentů farního archivu.

Největším úskalím, které bylo nutné při zpracovávání této diplomové práce překonat, však nepochybně byla pandemie koronaviru, která nuceně posunula obsah výzkumu. Původní plán prostudovat in situ Čermákovy realizace vzniklé od počátků jeho tvorby po 1. polovinu 50. let 20. století nebylo možné uskutečnit vzhledem k výrazně redukovaným možnostem dopravy a osobních kontaktů a později i omezení pohybu v rámci okresů. Bez podrobného poznání Čermákova díla v jeho úplnosti na základě autopsie, jež z uvedených důvodů zůstalo jen torzální, jsem nepovažovala za možné naplnit jeden z dílčích úkolů, který jsem si při přípravě výzkumu předsevzala: Stanovit co nejpřesněji místo Jaroslava Čermáka v české architektuře 20. století. Nerezignovala jsem na tento úkol zcela, ale formulovala jen závěry předběžné, odpovídající rozsahu a kvalitě informací, které mi zůstaly dostupné. Respektive je zařazení jeho tvorby rozsáhlé jen do té míry, do jaké bylo možné ho stanovit na základě dostupných informací.

Pandemie rovněž značně poznamenala přístup k pramenům. Mnohé se postupem času podařilo zpřístupnit, nicméně u některých se tak do termínu dokončení této práce již nestalo. V plánu byla ještě jedna návštěva košířského kostela a jeho farního archivu k podrobnému fotografickému reprodukování původních Čermákových plánů i dokumentů k první fázi výstavby, kterých je v Národním technickém muzeu uloženo minimum.

V konečném důsledku lze tedy konstatovat, že se těžiště práce mírně posunulo, od obecné charakteristiky Čermákovy tvorby na základě realizovaných prací k její charakteristice na příkladu stavby kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích a podle dostupných archivních materiálů.

Přehled literatury

Literární zdroje pojednávající o životě a díle Jaroslava Čermáka jako celku jsou mizivé a o mnoho lepší není ani stav bádání týkající se košířského kostela, jenž se stal hlavním předmětem této práce.

Alespoň v minimální míře se architektu Čermákovi věnuje *Nová encyklopedie českého výtvarného umění* a její heslo Jaroslav Čermák.² Je však třeba podotknout že se nejen jedná o stručné encyklopedické heslo, ale ne všechny informace v něm obsažené se shodují s údaji v archivních pramenech. Ostatní publikace zpravidla zmiňují Čermáka pouze v souvislosti s autorstvím jeho staveb a blíže se jeho osobě ani další činnosti nevěnují. Primárně je tato osobnost spojována právě se stavbou kostela sv. Jana Nepomuckého.

Samotnému košířskému kostelu je věnován prostor v rámci příslušného svazku soupisu *Umělecké památky Prahy*.³ Kostel je popsán adekvátně povaze díla, nicméně, jak je zmíněno výše, Jaroslavu Čermákovi bylo pouze připsáno autorství stavby. Typově jsou to právě práce věnující se pamětihodnostem této části Prahy, které měly ambici kostel přiblížit. V podobném rozsahu je stavba zmíněna rovněž v publikacích představujících Prahu 5 - *Slavné stavby Prahy 5*⁴ a *Památky Prahy 5*⁵.

Zejména v souvislosti s nedostatkem odborné literatury bylo nutné se opřít o primární zdroje, tedy archivní prameny a hlavně vlastní analýzu košířského kostela. Pro správné pochopení Čermákova pojetí sakrálního prostoru i kontextualizaci jeho tvorby bylo nutné detailně poznat epochu, v níž Čermák tvořil. Velký přínos pro pochopení vývoje pražské architektury od konce 19. do poloviny 20. století má práce Rostislava Šváchy *Od moderny k funkcionalismu*,⁶ v níž je věnován dostatek prostoru jak atmosféře ve společnosti, která se odrážela v přístupu teoretiků architektury, tak jednotlivým architektům a jejich stylovému vývoji. Publikace rovněž obsahuje velké množství kvalitních fotografií architektury, proto je možné ji použít doslova jako učebnici pro dané období. Umožňuje velmi dobrou orientaci v problematice a pozorného čtenáře mezi řádky navede k dalším zdrojům. Podobnou materií mnohem více strukturuje kniha Otakara Nového *Česká architektonická avantgarda*,⁷ která

---

² HOROVÁ 1995.

³ VLČEK 2012.

⁴ VEVERKA 2005.

⁵ VEVERKA 2006.

⁶ ŠVÁCHA 1994.

⁷ NOVÝ 1998.

právě díky členění do více kapitol nabízí čtenářům hledajícím konkrétní téma lepší přehlednost. Vzhledem k tomu, že ani jedna ze zmíněných publikací neopomíjí odkazovat na zahraniční vzory českých architektů, zcela přirozeně se v návaznosti na ně nabízí studium světových architektů dané epochy.

Myšlenky architekta světového významu Le Corbusiera představuje ve své monografii Rostislav Švácha.⁸ Tvorbu a osobnost dalšího významného architekta Josipa Plečnika zpracoval v obsáhlé monografii Damjan Prelovšek.⁹ Kniha neopomíjí věnovat prostor také sakrální tvorbě slovinského architekta. Plečnikovo pražské období lze studovat rovněž z Prelovškova díla vydaného v souvislosti s výstavou věnující se Plečnikovým realizacím z 20. a 30. let 20. století, kdy v Československu působil na pozvání T. G. Masaryka *Josip Plečnik – architekt Pražského hradu*¹⁰ či knihy Tomáše Valeny, která se věnuje architektonické tvorbě v souvislosti s jeho působištěm v Praze, Lánech, ale i Lublani.¹¹ Principy moderní architektury v teoretické rovině představuje stejnojmenná publikace Christiana Norberg-Schulze.¹² Autor analyzuje rysy charakteristické pro moderní architekturu a její vývojové fáze, nicméně jedná se o publikaci, která je oproti výše jmenovaným náročnější materií. Proměny západního stavitelství napříč historickými epochami líčí stejný autor ve své knize *Význam v architektuře Západu*.¹³

Významnými zdroji ke studiu české sakrální architektury 20. století mi byly práce Pavla Kopečka *Liturgie a architektura*¹⁴ a *Liturgické hnutí v českých zemích a pokoncilní reforma*.¹⁵ Obě dobře slouží k pochopení sakrálního prostoru i výrazových prostředků používaných ve 20. století a jejich náboženskému významu, jakož i postavení katolické církve jako stavebníka v průběhu 20. století

Všechny získané znalosti byly zásadní pro pochopení kontextu tvorby českých architektů stejného období, ale i pro vlastní analýzu kostelní stavby. K poznání české sakrální architektury je užitečná rovněž publikace Jiřího Vaverky *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*.¹⁶ V práci jsou přehledně popsány jednotlivé stavby realizované v rámci vymezeného časového období, nicméně velmi přínosná je i její první část, kde jsou

---

⁸ ŠVÁCHA 1989.

⁹ PRELOVŠEK 2002.

¹⁰ PRELOVŠEK 1996.

¹¹ VALENA 2016.

¹² NORBERG-SCHULZ 2016.

¹³ NORBERG-SCHULZ 2019.

¹⁴ KOPEČEK 2013.

¹⁵ KOPEČEK 2016.

¹⁶ VAVERKA 2001.

nastíněny proměny pojetí kostelů ve 20. století. Jednotlivým církvím působícím v České republice a výběru jejich sakrálních staveb se stejný autor se svými kolegy věnuje v knize *Moderní sakrální stavby církví a náboženských společností na území Čech, Moravy a Slezska*.¹⁷

---

¹⁷ VAVERKA 2004.

1. Sakrální architektura 1. poloviny 20. století v Čechách

Následující kapitola se zabývá sakrální architekturou první poloviny 20. století na našem území, nicméně neklade si za cíl zmapovat veškeré realizace tohoto období. Spíše je jejím smyslem nastínit, v jaké situaci se nacházela česká společnost, tedy jaké možnosti v této epoše vůbec měli architekti k realizaci svých myšlenek, z jakých historických souvislostí jejich myšlenky plynuly a proč se ve své tvorbě ubírali tím či oním směrem. Pozornost bude samozřejmě věnována především sakrální architektuře a jejím specifickým, jakož i naladění společnosti, pokud jde o spiritualitu a především katolickou víru v měnících se podmínkách nového státu.

První polovina 20. století, která je vzhledem k časovému zařazení tvorby Jaroslava Čermáka pro tuto práci klíčová, je trochu problematická, pokud jde o historické milníky. Hovoříme o časovém vymezení, do něhož nejenže zasahují dva světové konflikty, ale v jehož středu dochází ke zcela zásadní změně ve státoprávním uspořádání. Existence samostatného československého státu byla po mnohaleté snaze o uznání české státnosti v rámci habsburské monarchie pro celý národ v čele s politiky, intelektuály a umělci obrovským zadostiučiněním. Na konci 19. století bylo věnováno enormní úsilí projevům národní svébytnosti skrze stavby demonstrující sílu a historii českého národa. Čeští umělci se ještě na sklonku století věnovali specifikaci onoho ideálního „národního směru“¹⁸ a v návaznosti na to se zabývali otázkou, zda je z vlasteneckého pohledu vůbec vhodné dávat v hlavním zemském městě, v Praze, prostor moderní architektuře. Z důvodu této přímé souvislosti s příchodem moderní architektury bude věnováno krátké zamyšlení konci 19. století v souvislosti s architektonickou tvorbou.

1. 1. Kulturně-historický kontext konce 19. a začátku 20. století

Zcela zásadní pro představu jakékoli stavební činnosti na území Prahy je skutečnost, že se nejednalo jen o tradiční kulturně politické centrum Českého království, ale také o česko-německou metropoli Rakousko-uherské monarchie podléhající (nejen) po stránce urbanistické vídeňským úřadům. Kromě úřadů z Vídně podléhala rozhodnutí týkající se stavební činnosti v

---

¹⁸ Termín, který používali sami umělci např. v rámci revue Volné směry pro definici slohu, který by byl vhodný pro českou architekturu blížícího se dvacátého století.

Praze primárně pražské radnici, kterou nicméně ovládala většina německých radních. Ke změně dochází v roce 1861, kdy poprvé získává většinu české zastupitelstvo.¹⁹

V době, kdy národy celé Evropy hledaly svou svébytnou historickou podstatu, význam a kulturu (de facto od Francouzské revoluce), se Čechům otevírá prostor dát alespoň na území Prahy průchod svým představám o národních stavbách. Kromě všeobecně známých reprezentativních staveb je zde v poslední třetině 19. století také stavěno mnoho pomníků národních velikánů, škol, kostelů, ale i objektů, které v návaznosti na průmyslovou revoluci dokládaly ekonomickou vyspělost národa, jako byly nejrůznější industriální budovy, dopravní stavby, obchodní a finanční domy...

Stylové provedení pražských staveb se v poslední třetině 19. století nijak zásadně neodklání od architektury dalších evropských metropolí, v nichž v návaznosti na snahu poukázat na dějinné ukotvení národa vyrůstaly historizující budovy, které pak hojně doplňovala sochařská a malířská výzdoba odkazující na národní dějiny. V případě Čech byly ztvárňovány postavy „slovanské mytologie“, které se buď objevovaly ve středověkých písemných pramenech, nebo, jak již dnes víme, byla v té době vytvořena jako „berlička“ národnímu sebeurčení i falza. Dávni národní hrdinové dokonce pomyslně vytlačovali mnohé katolické světce, kteří se v souvislosti s antipatií k monarchii rozšířenou ve společnosti, netěšili velké oblibě, čemuž často nahrávalo také jejich barokní ztvárnění v době rekatolizace.²⁰ Existovaly však i výjimky v podobě světců, kteří měli nesporné konotace s českým národem. Například Myslbekovo ztvárnění svatého Václava v podobě středověkého rytíře, vhodné pro patrona českých zemí, bylo statným slovanským hrdinům plně konkurenceschopné.²¹

Je pochopitelné, že pro stavbu a výzdobu budov, které měly demonstrovat velikost národa, byli vybíráni primárně čeští umělci, i když jim mnohdy chyběly potřebné znalosti.²² V této souvislosti není bez zajímavosti výtky týkající se katolického vyznání ke stavbě nově vznikajících kostelů, otištěná v revue *Volné směry*. Autora se dotýká fakt, že křesťanské

---

¹⁹ Srov. LEDVINKA / PEŠEK 2000, 493–500.

²⁰ Dobrým příkladem je „ikonografická“ polemika mezi Karlovým a nově postaveným Palackého mostem. Srov. NEKULA 2004, 163–186.

²¹ Sám Myslbek nechal během své práce sochu sv. Václava pro Václavské náměstí projít velkou proměnou. Blíže srov. KUTHANOVÁ / SVATOŠOVÁ 2013, 168–189.

²² Například všichni malíři odměněných návrhů na výzdobu Národního divadla byli nejprve vysláni studovat renesanční malbu do Itálie. Srov. POCHE 1980, 395.

svatostánky a jejich výzdoba je nadále zadávána umělcům z Vídně, jako by naši umělci měli „nedostatek křesťanského pojmání“.²³

Ke konci století začali čeští architekti hledat cestu, jak samotné historizující stavby tvořit s českým odkazem. Nejprve se zrodil styl inspirovaný českými stavbami z 16. století, tzv. česká novorenesance. Následně se hledaly historické etapy, v nichž dosahovala česká architektura evropské úrovně, a právě z nich plynula nová inspirace, která nahradila neorenesanci stavbami inspirovanými dientzenhoferovským barokem či vladislavskou gotikou. Historismus, je-li vytržen z kontextu doby, bývá často kritizován za mechanické skládání hotových prvků a degradaci řádů na povrchní ozdobu,²⁴ nicméně při řádném pochopení atmosféry 19. století nelze architektům ani stavebníkům vhlady do minulosti vytýkat. Navíc je třeba podotknout, že se u mnohých architektů jednalo pouze o jednu z jejich tvůrčích fází, která jim mohla být ideální průpravou pro jejich další práci v duchu moderny.

Důležitost historismu, tedy jeho formy opatřené národním akcentem pro českou uměleckou obec přelomu století demonstruje diskuse, která proběhla na stránkách revue *Volné směry* v roce 1897, poté, co v ní byla uveřejněna informace o tom, že při periodiku *Der Architekt* vyšla publikace obsahující práce Wagnerových žáků. Informace zazněla v pozitivním duchu, krátký článek pojednával o tom, jak Wagnerovi žáci řeší některé problémy související s množícími se činžovnými domy.²⁵ V následujícím čísle vychází reakce, jejíž autor není Wagnerovým zastáncem, nicméně zajímavé pro pochopení dobového smýšlení je jeho vyjádření k Wagnerově moderně. V principu autor přiznává, že může jít o nový sloh nového století, nicméně i tak se mu jeví jako hodnotnější vlastní česká cesta, nežli cesta vídeňské inspirace. Zdůrazňuje také historickou hodnotu pražských památek a pražskou rázovitost, jako argument pro navázání na historickou architektonickou tradici historizujícími slohy (navrhuje renesanci), které by architekti časem posouvali na vyšší úroveň.²⁶ Argumenty bránící historický ráz Prahy lze v dobových textech najít poměrně často.²⁷ Reakce na sebe nenechala dlouho čekat, aby připomněla, že všechny neustále zmiňované slohy, které byly v 19. století napodobovány byly zahraničním importem, jemuž čeští architekti pouze dodali „český ráz“. Tedy jejich primární pozice v českých zemích byla obdobná, jako ta, v níž se

²³ MALBY V NAŠICH CHRÁMECH 1896, col. 43-47.

²⁴ NORBERG-SCHULZ 2016, 106.

²⁵ WAGNEROVA ŠKOLA 1898, col. 243.

²⁶ MODERNA ČI SMĚR NÁRODNÍ? 1898, col. 281–287.

²⁷ Objevují se dokonce články hájící Prahu před novými stavbami v historizujících slozích, protože dostatečně nerespektují stavby opravdu historické. MALBY V NAŠICH CHRÁMECH 1896, col. 93. To vše jen dokládá, jak moc byla tehdejší atmosféra protkaná zájmem o vlastní minulost a jak složité bylo se od tohoto tématu posunout.

nacházela Wagnerova moderna, která nabízela možnou inspiraci, ne nutně podklad pro kopírování.²⁸

Zaznívá také konstatování, že historické slohy nejsou východiskem moderní architektury,²⁹ které jako by uzavřelo úvahy o 19. století. I přes náročný rozchod s historismy, který byl přirozeně pozvolný, došlo v českých zemích k postupnému objevování nového moderního přístupu. K onomu pozvolnému nalézání nového stylu patřilo také objevování nových materiálů – docházelo tak k poněkud nesourodým pokusům o jejich uplatnění spolu se stávajícími stylovými návyky, jako k tomu došlo například v případě Průmyslového paláce pro Zemskou jubilejní výstavu v roce 1891.³⁰ Historizující prvky spolu s těmi moderními použil architekt Josef Fanta v případě přijímací budovy dnešního Hlavního nádraží, která vznikala příznačně na počátku 20. století (1900–1909).³¹ Dominanta (dnešního) náměstí Republiky, Obecní dům, bývá hlavně díky impozantnímu vstupnímu rizalitu vnímán širokou veřejností jako pražská perla secese, nicméně obecně lze konstatovat, že u této stavby stále ještě převažují pozdně renesanční a barokní formy.³² Kromě výše zmíněných dominant vznikalo v Praze na přelomu 19. a 20. století podobně kombinovaných staveb mnoho, ať se již jednalo o veřejné stavby nebo nájemní domy, které si nadále půjčovaly prvky historizujícího tvarosloví, avšak byly doplněny naturalistickými motivy, které již napovídaly inspiraci modernou. Podobnou fázi přerodu lze pozorovat dokonce i u raných realizací (např. barokizující linie Peterkova obchodního domu na Václavském náměstí) pozdějšího „vůdce české moderny“, Wagnerova žáka, Jana Kotěry.

1. 2. Česká architektura první poloviny 20. století v historickém kontextu

Kromě toho, že Jan Kotěra studoval u Otto Wagnera, vliv jehož moderny byl u nás vzhledem ke geografické poloze logicky nejmarkantnější, byl znám svým precizním sledováním nových architektonických tendencí po celém světě a i pod vlivem jejich studia publikoval v roce 1900 v revue *Volné směry* příspěvek *O novém umění*, kde definoval svůj

---

²⁸ Diskuse je zakončena vcelku smířlivým stanoviskem redakce, která se v podstatě vyslovuje pro jakousi národní variantu moderny. Srov. MODERNA ČI SMĚR NÁRODNÍ? 1898, col. 327–336.

²⁹ Srov. MODERNA ČI SMĚR NÁRODNÍ? 1898, col. 327–336.

³⁰ ŠVÁCHA 1994, 36.

³¹ ŠVÁCHA 1994, 39.

³² ŠVÁCHA 1994, 40.

program.³³ Zásadní byla pro něho „pravdivost“ staveb, a to v souvislosti s tím, že pro něj v návaznosti na modernistické argumenty nebylo přípustné pouhé kombinování historických tvarosloví jakožto „tvořivý čin“. Kotěra si také vytyčil účel stavby jako primární při svém přístupu k projektu. Architektonickou tvorbu jako takovou definoval v souvislosti s tvorbou prostoru, zároveň trval na jasné konstrukci a až na jejím základě hovořil o okrasách.³⁴

Jak již bylo uvedeno výše, i Kotěra ve svém programu vycházel z atmosféry, která byla stejně jako předchozí hledání národních kořenů celosvětovým fenoménem. Modernistické smýšlení se postupně šířilo a architekti z celého vyspělého světa hledali nový smysl architektury. Ve světě počátku 20. století, jemuž dominovalo vědecké myšlení a obrovský rozvoj průmyslu, se rapidně zvyšoval počet obyvatel měst a nově příchozí, často nemajetné osoby, bylo nutné nejen ubytovat, ale i vytvořit jim důstojný domov. Architekti, kteří odmítli slohy, stáli před dosud nevídaným úkolem: v situaci, kdy nebylo možné použít zkušenosti předchozích slohů, bylo třeba zcela nově definovat výrazové prostředky. Zde je na místě zmínit, že se nejednalo zdaleka jen o problém architektů. Podobné hledání probíhalo napříč uměním, a to nejen výtvarným. Tvorba moderních umělců zohledňující „nový svět“ odcizený člověku směřovala k abstrakci, která hledala pravou podstatu věcí.³⁵

Moderní architektura se samozřejmě proměňovala v čase. Budeme-li sledovat alespoň rámcově změny v české architektuře od počátku 20. století, které se přirozeně promítaly přinejmenším ve formě návrhů i v sakrální architektuře tohoto období, narazíme na několik vzájemně se odlišujících etap.³⁶ Z počátku, po postupném přerodu z historismů k uměleckému projevu, který sice slučoval romantismus s realismem, ale nejednalo se již o romantismus související s národní historií, šlo spíše o takový, který byl spojený s krásami přírody. Postupně tak dochází ke geometrizaci přírodních motivů a ke slovu přichází ona Kotěrou zmiňovaná „pravdivost“. Čím dál větší důraz je kladen na konstrukci a účel budovy, proto bývají konstrukční články přiznané a použití dalších architektonických prostředků slouží k jejich zvýraznění. Možností výkladu geometrické moderny bylo mnoho – bylo možné více vnímat její konstruktivnost, hledat v ní klasicistní prvky anebo samotnou podstatu formy. Toto hledání vyústilo až k vymezení se vůči „poplatnosti hmotě“ geometrické moderny a

---

³³ Základním východiskům světové moderny bude věnována pozornost níže v souvislosti s vhladem do evropských sakrálních staveb z počátku 20. století.

³⁴ KOTĚRA 1900, col. 189–202.

³⁵ NORBERG-SCHULZ 2016, 13.

³⁶ Níže bude popsán architektonický vývoj první poloviny 20. století v Čechách za účelem sumarizace pozvolných změn přístupu jednotlivých architektů. Důvodem je, tak jako tomu bylo výše (v případě 19. století), zachycení atmosféry doby a jejím odrazu v architektonické tvorbě. Pro bližší studium lze doporučit publikace zabývající se touto problematikou výhradně, tedy velmi podrobně. Srov. ŠVÁCHA 1994.

příklonu k novému, kubistickému stylu. Kubisté považovali hmotu za „mrtvou látku“ a umělce za toho, kdo jí díky nejrůznějším zářezům a lomům vzdechne život.³⁷

Ještě před první světovou válkou se začal objevovat u architektů sociální aspekt. Architekti nechtěli stavět pouze pro zámožné, ale zabývaly se koncepty domů v rámci tehdy plánovaných zahradních měst, které by sloužili i méně majetným úředníkům a dalším zaměstnancům. Důraz na sociální spravedlnost se zásadně prohloubil v meziválečném období, kdy nejen u nás mnoho především funkcionalistických architektů smýšlelo (mj. v inspiraci představou o Sovětském svazu) velmi levicově.

Po konci světového válečného konfliktu zůstávají sice jednotlivé národy otřeseny jeho rozsahem a hrůzou, nicméně pro české země znamená konec války také zrod samostatného státu. Masarykovské Československo bylo typické svým demokratickým charakterem a zároveň úctou k pracujícímu člověku. Nejen v souvislosti s potřebou nových institucí a úřadů byla hledána ta správná architektonická cesta, která by tato jeho specifika na první pohled odrážela. Kromě novoklasicismu, typicky využívaného pro významné budovy, byl v první polovině 20. let používán také tzv. obloučkový kubismus,³⁸ který svou ornamentikou i barevností připomínal lidové umění a tímto svým typickým výrazem byl tak na první pohled srozumitelný i pro veřejnost.

Během 20. let se u architektů střídaly modernistické, klasicistní, popř. kubistické tendence, nicméně čím dál více jich postupně začíná svá díla tvarově očišťovat a zjednodušovat v duchu purismu. Ten dělil architekty do více proudů, ale ať se již přikláněli více ke kráse technické civilizace, radostem běžného života a jistému poetismu nebo se inspirovali sovětským konstruktivismem, spojovala je právě snaha o čistotu forem. Existovala zde myšlenková paralela mezi čistotou formy a očistným účinkem války a puristické pojetí staveb bylo spojeno s očekáváním nového společenského řádu.

Postupným přerodem započala v polovině 20. let přeměna puristických tendencí směrem k funkcionalismu. Je třeba podotknout, že měly tyto styly mnoho průniků, především co se týče zásadní role účelu a funkce architektonického díla. Jak plyne ze samotného názvu, rozhodující pro přicházející směr byl fakt, že forma stavby měla sledovat její funkci. Inspiraci funkcionalistických myšlenek můžeme spatřovat v tovární praxi, kde má každá místnost jasně danou funkci a jí je také uzpůsobena svým tvarem a velikostí. Zásadní je také návaznost jedné

---

³⁷ ŠVÁCHA 1994, 107.

³⁸ Na názvu tohoto slohu není mezi historiky umění úplná shoda. Nejprve byl pro tento styl používán termín sloh Legiobanky odkazující na uvedenou významnou stavbu, následně se užívalo rovněž termínu rondokubismus, posléze se odkazovalo na hledání stavebního slohu nové republiky termínem národní styl.

místnosti na další v souvislosti s jejich funkční provázaností. Obdobný postup byl uplatňován ve všech funkcionalistických stavbách včetně těch, které byly určeny k bydlení.³⁹ Z tohoto systému logicky plyne skutečnost, že funkcionalistické stavby neinklinovaly k symetrii. Zásadním prvkem funkcionalistických staveb bylo také prolomení jejich průčelí rozměrnými okenními plochami. Průběžné provedení pásových oken opět odkazovalo na tovární haly. Stavby se tak stávaly otevřenými vzduchu, slunci a světlu, které jimi prostupovaly.

V rámci funkcionalistického přístupu vykryštovala dvě křídla. Obě kladla člověka do popředí svého zájmu, nicméně vědecký funkcionalismus vnímal člověka spíše jako výčet jeho potřeb a na ně navazujících funkcí budovy, které měl zohlednit architekt, jenž se stával mnohem spíše vědcem než umělcem. Tento přístup byl při vši své preciznosti ochuzen o emocionální funkci stavby. V rámci emocionálního funkcionalismu byl opět středem zájmu člověk, ale i se svými subjektivními, nikoli pouze objektivními potřebami, což se odráželo také na vzhledu stavby.⁴⁰

V roce 1929 nastala světová hospodářská krize, s níž nastal výrazný pokles stavební aktivity, který trval až do poloviny třicátých let. Funkcionalistická tvorba českých architektů tak byla prakticky přerušena, nicméně za jistého vývoje tato etapa pokračovala až do okupace Československa, druhé světové války a konečně k nástupu Komunistické strany Československa k moci. Nicméně ke zklamání mnoha levicových funkcionalistických architektů se v roce 1948 československý stát nevydal cestou funkcionalistických kolektivních domů, které si připravovali již od 20. let 20. století, ale podle sovětského vzoru po nich byla vyžadována tvorba v duchu stalinského klasicismu.⁴¹

1. 3. Kořeny proměny české sakrální architektury v první polovině 20. století

Když ve 4. století vznikala první díla křesťanské sakrální architektury, opírala se zcela logicky o římské typy, které modifikovala pro svou potřebu. Prostorové vzorce centra a cesty nabývající podob římské rotundy a baziliky však křesťanské umění provázejí prakticky po celou dobu jeho vývoje. Středověk nabídl mnohé interpretace těchto vzorců a zároveň přišel s novým prvkem, který se postupně stal pro křesťanské stavby ikonickým, tedy s věží. Již od

---

³⁹ ŠVÁCHA 1994, 263.

⁴⁰ ŠVÁCHA 1994, 296.

⁴¹ ŠVÁCHA 1994, 481.

samého počátku byly v křesťanských stavbách vznímány dvě horizontální sféry – pozemská a nebeská, nicméně gotika se svým principem odhmotnění dokázala obě tyto sféry prostoupit světlem. Zároveň v gotické katedrále dochází k propojení obou prostorových vzorců – centra a cesty – i objemových prvků lodi a věže.⁴²

Návrat klasických forem během renesance neznamenal ani tak opuštění gotického pojetí jako spíše jeho rozšíření o renesanční logiku věčného geometrického řádu. Stejně tak barokní architektura nemění klasické typy, jen přicházejí s novými možnostmi uspořádání prostoru na základě vlastního uměleckého výrazu.⁴³ Dochází tak ke zrodu barokních kostelů ve formě triumfálních nebeských chrámů.

19. století plné změn, nejistot a racionalismu bylo i pro církve obdobím, kdy se ráda uchýlila historizující formou ke křesťanskému středověku. Gotické tvarosloví se proto stalo pohodlnou formou, tehdy dominujícího historismu pro stavbu křesťanských staveb. Vnitřní uspořádání s podélnou dispozicí (nejčastěji na půdorysu latinského kříže) s odděleným prostorem pro laiky a vyvýšeným presbytářem (zvýrazněným vítězným obloukem), hlavním oltářem a oltáři bočními určovalo zároveň i vnější podobu kostela. Přetrvala východní orientace kněžiště v duchu „ex oriente lux“ a zpravidla na západním průčelí se nacházela věž (či dvouvěží) při zdobeném portále tvořícím hlavní vchod do kostela. Zásadní bylo také umístění stavby pokud možno v centru města.⁴⁴

Právě vzhledem k tomuto prolínání architektonických forem během mnoha staletí a s markantními odkazy na dřívější tvarosloví 19. století bylo pro architekty, kteří na počátku 20. století hledali ono nové vidění světa skrze architekturu, o to složitější najít novou cestu k sakrálním stavbám. Jestli byla některá profánní architektonická díla kontroverzní svou jinakostí, o to více se vždy jakákoli odlišnost, pokud šlo o pojetí sakrálního prostoru, dotýkala věřících.⁴⁵

S touto realitou se setkal také Otto Wagner, když v letech 1905–1907 nabídl nové pojetí prostoru kostela, které navazovalo na jeho stať „Die Moderne im Kirchenbau“, kde poukazuje na světlo, vzduch, účelnost a komfort jako na zásadní parametry nových kostelních staveb.⁴⁶ Při stavbě vídeňského kostela sv. Leopolda neváhal použít půdorysu rovnoramenného kříže, který měl přirozeně vliv i na uspořádání interiéru. Z liturgického

⁴² NORBERG-SCHULZ 2016, 105.

⁴³ NORBERG-SCHULZ 2016, 106.

⁴⁴ VAVERKA 2001, 16.

⁴⁵ Diskuse na toto téma probíhala dokonce mezi architekty – současníky v českém prostoru (viz níže).

⁴⁶ <https://blog.dorotheum.com/de/die-kirche-am-steinhof-otto-wagner-kolo-moser/>, vyhledáno 1. 5. 2021.

hlediska se stával čím dál zásadnějším široký shromažďovací prostor, který se Wagnerovi podařilo vytvořit. Architekt do sakrálního prostoru přináší své typické secesní tvarosloví, ale hlavně, pro historizující kostely netypické, výše zmíněné světlo. Používá bílé omítky a materiály, které světlo pokud možno co nejvíce odrážejí. Byť toto nové pojetí posloužilo jako inspirace několika dalším architektům, svou novostí vyvolalo spíše negativní reakce.⁴⁷

Jiný přístup než Otto Wagner zvolil francouzský architekt Auguste Perret, když v letech 1922–1924 při stavbě kostela Notre Dame du Raincy uplatnil nové materiály, nicméně zůstal u gotického typu. Železobetonová konstrukce halové trojlodní stavby umožnila použít místo klasických obvodových zdí prosklenou mříž. Kostel na tradičním půdorysu, zcela unikátního výrazu, z materiálu, který byl dosud vnímán jako užitkový, je prvním z řady betonových kostelů.⁴⁸

Symbolika gotické katedrály byla po staletí tak vžita a v myslích věřících na ni bylo navázáno tolik duchovních významů, že její typ mnohé architekty přitahoval i v době, kdy si „mohli dovolit“ hledání zcela nového provedení sakrálního prostoru. Na tomto místě se nabízí otázka, zda je vždy a ve všech sférách lidského počínání nutné inovovat a zda v době, kdy Evropa hledala sama sebe a její vlastní směřování nebylo opodstatněné, když si mnozí nechtěli nechat sáhnout na náboženství, které jim (v podobě na kterou byli zvyklí) mohlo nadále být kotvou v nejisté době. Možná právě tyto pocity některých věřících, mnohé architekty nevyjímaje, mohou být vysvětlením, proč v případě sakrálních staveb obecně trval proces akceptování nových architektonických podob, a tedy i setrvávání v těch starých, ještě déle než u staveb profánních.⁴⁹

Německý architekt Otto Bartning již v roce 1919 publikoval své myšlenky týkající se ztráty identity po prožitých hrůzách války a o jejím vlivu na uspořádání sakrálního prostoru. Jeho hlavní myšlenka spočívala ve sdružování křesťanů kolem oltáře, což mělo přirozeně vliv na dispozice kostela. Přestože samotné vzezření tzv. Sternkirche nepřipomíná gotickou katedrálu, jako tomu bylo v předešlém případě, ducha gotiky i nadále evokuje.⁵⁰ Sternkirche nebyl nikdy realizován, nicméně tento expresionistický návrh určený evangelické církvi

---

⁴⁷ VAVERKA 2001, 18.

⁴⁸ VAVERKA 2001, 19.

⁴⁹ V konečném důsledku lze konstatovat, že projekty kostelních staveb čerpají větší či menší inspiraci středověkými formami až do současnosti.

⁵⁰ https://www.monumente-online.de/de/ausgaben/2016/2/Otto_Bartning_Kirchen.php#.XKHlg5gzbIU, vyhledáno 1. 5. 2021.

z roku 1922 vychází ze soustředných kruhů, v jejichž středu se nachází kazatelna, oltář, sbor a dvoje varhany; ponechán je volný pouze Feier-Raum, prostor určený liturgii.⁵¹

Realizován byl Bartningův katolický kostel Pressa Kirche (popř. Stahlkriche), který byl dokončen roku 1928 pro mezinárodní výstavu tisku, nicméně byl zničen za druhé světové války.⁵² Tento kostel svou dispozicí opět v mnohém evokuje gotický styl.⁵³ Dochází k tomu nejen díky jeho vysokým skleněným okenním otvorům, jejichž realizaci umožnila ocelová konstrukce, ale také díky vstupní straně, evokující tzv. westwerk používaný ve středověku. Celý prostor kostela lemují skleněné vitraje, které také představují hlavní prvky vnitřní výzdoby. Ačkoli se vnitřní uspořádání liší od Sternkirche, architektův názor na bližší semknutí věřících přetrvává. Presbytář proto i přes své vyvýšení, díky značnému přiblížení ambonu směrem k lavicím, působí prostorově jednotně se zbytkem kostela.⁵⁴

V období po první světové válce se uchopením sakrálního prostoru významně zaobíral také Rudolf Schwarz. Ve svých statích se vydává cestou hledání zcela nového pojetí, která byla zmíněna výše (v případě architektury počátku 20. století obecně). Pokud se totiž začala během 20. let dostávat do popředí funkce staveb, byl podobný výklad pro sakrální architekturu poněkud nedostatečný. Obecně lze konstatovat, že při hledání nové monumentality hrálo zásadní roli uvědomění, že monumentální sakrální architektura musí nabývat také lyrických hodnot.⁵⁵ Ve Schwarzově případě se jednalo o znovunalezení principů křesťanské liturgie a jejich nového uchopení, přičemž zvláštní pozornost věnuje večeřadlu, ze kterého ve svých koncepcích uspořádání liturgického prostoru vychází.

Rudolf Schwarz realizoval mezi léty 1928 a 1929 v Cáchách kostel St. Fronleichnam. Pro stavbu architekt zvolil uspořádání, kterému sám říkal cesta se třemi zónami – první je loď kostela, kde jsou shromážděni věřící, následuje vyvýšené místo pro oltář, jako práh a za ním nedosažitelný boží prostor.⁵⁶ Přes hloubku architektonických myšlenek, které vyjádřil osobitými výrazovými prostředky, byl kostel především pro svou vnější tvarovou čistotu, která evokovala strohou tovární halu, zván Fabrikkirche. Jednalo se o stavbu podélného půdorysu

---

⁵¹ https://www.deutschlandfunk.de/architekt-otto-bartning-kirchen-fuer-eine-verwuestete.886.de.html?dram:article_id=383033, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁵² Bez zajímavosti není ani Bartningova činnost související právě s množstvím zničených kostelů za druhé světové války. Od roku 1946 dal v Německu vzniknout desítkám tzv. Notkirchen, tedy kostelním stavbám z prefabrikátů, z nichž některé vycházely právě z jeho konceptu Sternkirche. <https://www.adk.de/de/projekte/2017/bartning/ausstellung.html>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁵³ https://www.deutschlandfunk.de/architekt-otto-bartning-kirchen-fuer-eine-verwuestete.886.de.html?dram:article_id=383033, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁵⁴ VAVERKA 2001, 21

⁵⁵ NORBERG-SCHULZ 2016, 18.

⁵⁶ <http://www.strasse-der-moderne.de/portfolio/aachen-st-fronleichnam/>, vyhledáno 1. 5. 2021.

s bílou omítkou, doplněnou volně stojí zvonící. Zásadní pro interiér kostela bylo světlo, pronikající postranními okenními otvory, které se stupňovalo v oblasti presbytáře. Světlo hrálo zásadní roli i u dříve zmíněných skeletových staveb, nicméně nyní získává jinou podobu, když se dostává do přímého kontrastu s hladkými plochami zdí. V případě Schwarzova kostela nahrazují výtvarnou výzdobu právě precizní proporce. Architekt vychází z konceptu, kdy sakrální stavba získává naplnění až při samotném liturgickém konání.⁵⁷

Rudolf Schwarz inspiroval svými sakrálními stavbami profánních forem mnohé architektky nejen v německy mluvících zemích. Nicméně je třeba podotknout, že v době dokončení uvedeného kostela byly již na českém území realizovány plány na Gočárův kostel sv. Václava v pražských Vršovicích a v Brně již stál ještě mnohem více tvarově očištěný Husův sbor Církve československé husitské architekta Jana Víška, jimž bude věnována bližší pozornost níže.

Svůj postoj k sakrální architektuře v první polovině 20. století hledali rovněž rakouští architekti Clemens Holzmeister a Robert Kramreiter. Oproti výše zmíněným německým kolegům se liturgickým prostorem zabývali méně teoreticky a tradičněji. Clemens Holzmeister jako „Státní architekt“ se spolu s Robertem Kramreiterem věnoval stavbě tzv. nouzových kostelů na území Vídně ve druhé polovině 30. let 20. století. Kostely byly stavěny v souvislosti s vídeňskou rekatolizací podporovanou tehdejšími autoritářským režimem (tzv. austrofašismus).⁵⁸ Oba architekti byli provázáni rovněž s okruhem augustiniánského kláštera v Klosterneuburgu u Vídně. Robert Kramreiter při svém působení jako architekt vídeňského arcibiskupského ordinariátu se významně podílel nejen na přestavbě klášterního kostela v Klosterneuburgu, ale spolu s tamním augustiniánem-kanovníkem Piem Parschem dokonce sepsali *Neue Kirchenkunst im Geist der Liturgie*,⁵⁹ v němž v roce 1939 společně formulovali své názory vztahující se k moderní sakrální architektuře.

Závažnost inovativního přístupu si uvědomoval i Le Corbusier, který nejprve odmítl dostavbu kaple v Ronchamp, protože se údajně necítil dostatečně připraven na takovýto úkol.⁶⁰ Nicméně byl tehdy dominikány, kteří byli s jeho pokrokovostí seznámeni, přesvědčen, že má tuto výzvu přijmout. Kaple Notre Dame du Haut byla vysvěcena v roce 1955, jako dílo

---

⁵⁷ VAVERKA 2001, 25.

⁵⁸ Režim kancléře Dolfusse, konzervativce a katolíka, pokládal nově postavené kostely za své přední reprezentativní budovy. Již v roce 1934 jej však vytřídala vláda nacionalisty K. von Schuschnigga. Právě v souvislosti s politickou barvou těchto vlád se pro vídeňské sakrální stavby z let 1934-1938 vžil termín Schwarzes Wien. https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Schwarzes_Wien, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁵⁹ <https://www.echter.de/neue-kirchenkunst-im-geist-der-liturgie/>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁶⁰ DARIA 1967, 105.

na první pohled vizuálně odlišné od předešlé architektonické tvorby. Přesto, že se jedná o stavbu plastického výrazu, nelze říct, že by se Le Corbusier odchyloval od svých názorů uplatňovaných dříve ve funkcionalistických stavbách, jež akcentovaly vzduch a světlo. V tomto případě je dokonce architekt vnímá jako strůjce lidské existence a dar stvořitele.⁶¹ Denní světlo prostupuje stavbou mnoha okenními otvory, ať už se jedná o nepravidelné otvory s barevnými skly ve zdi, světlíky věží nebo dokonce na rozmezí stropu a obvodových zdí.⁶²

Mnohé znaky atypické stavby jsou historicky charakteristické pro svatyni – umístění v otevřené krajině na vyvýšeném místě, místo pro bohoslužbu pod širým nebem či mohutnost zdí. Sám autor se cítil být krajinou inspirován a zamýšlel údajně vytvořit místo pro modlitbu a mlčení, místo pokoje a vnitřní radosti.⁶³ I tento samotný Le Corbusierův záměr směřuje k tomu, že kaple svým působením interiéru, propředěného měnícími se světlenými toky, mnohem více evokuje boží přítomnost a vyzývá k soukromé modlitbě než ke shromažďování, na které se soustředili mnozí předešní architekti.

V obdobné době, kdy Le Corbusier projektoval ronchampskou kapli, došel Mies van der Rohe ke zcela odlišnému pojetí sakrálního prostoru, když v rámci Illinoiského technologického institutu realizuje hranolovou stavbu kaple. Střecha kaple je zavěšena na čtyřech ocelových nosnících a její průčelí je tvořeno skleněnými tabulemi. Kaple svým provedením nenápadně zapadá do architektonického stylu kampusu.⁶⁴ Ačkoli se illinoiská kaple odlišuje od Schwarzovy Čáské kaple realizací, spojuje je prostor, který oba architekti svými díly nabízejí věřícím k liturgii. Obě kaple na první pohled strohým provedením vycházejí z konceptu tvorby místa, které je možné naplnit liturgickým konáním, nicméně sama stavba k němu markantně nevyzývá.⁶⁵

---

⁶¹ SVOBODA 1966, 144–146.

⁶² VAVERKA 2001, 28.

⁶³ SVOBODA 1966, 144–146.

⁶⁴ <https://arch.iit.edu/about/sr-crown-hall>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁶⁵ VAVERKA 2001, 29.

1. 4. Česká sakrální architektura první poloviny 20. století

Od konce 19. století, kdy i čeští architekti postupně opouštěli staré formy a hledali nová pojetí, dochází současně k jejich úvahám o změnách liturgického prostoru, přičemž zmíněná díla Otto Bartninga či Rudolfa Schwarze⁶⁶ samozřejmě neunikla jejich pozornosti.

Paralelně zaměstnávalo toto téma také mnoho evropských teologů, kteří měli snahu dosáhnout liturgických změn. Je pochopitelné, že se jednalo o (nejen) časově náročný proces, nicméně tehdejší rozmach liturgického hnutí nesporně napomohl změně vnímání katolické liturgie a s ní i samotné církve. Katolická církev si prokazatelně uvědomovala, že v nové době bude i ona nucena reflektovat neustálé změny přinejmenším právě ožívováním liturgie.⁶⁷

V kontextu sakrální stavební činnosti nového československého státu nelze opomenout také založení nové Církve československé husitské, které bylo vyústěním nejen značné antipatie ke katolické církvi v souvislosti s jejím propojováním s hegemonií katolického Rakouska nad českými zeměmi, ale i snah o modernizaci církve v moderní společnosti. Nová církev vznikla do jisté míry spontánně v roce 1920 v Praze, kdy ji vyhlásilo radikální křídlo modernistického reformního hnutí římskokatolického duchovenstva „Prohlášením Národu československému“.⁶⁸

V této souvislosti nejsou bez zajímavosti data týkající se vyznání z posledního sčítání lidu, kdy byly české země součástí Rakouska-Uherska, a následně prvního sčítání lidu v novém československém státě, které proběhlo teprve rok po vzniku Církve československé husitské. Na základě dat získaných ze sčítání lidu za Rakousko-uherské monarchie z roku 1910 lze lehkým výpočtem zjistit procentuelní zastoupení obyvatel českých zemí, jež se hlásili k římsko-katolickému vyznání.⁶⁹ Jednalo se tehdy o téměř 95 % obyvatel. Toto vyznání sice výrazně převažovalo i v případě prvního sčítání lidu Československé republiky, stále se totiž jednalo o necelých 82 % obyvatel, nicméně bezprostředně po ustavení Církve československé husitské se našlo také více než půl milionu (tzn. přes 5,2%) občanů mladého státu hlásících se k nově vzniknuvší církvi.⁷⁰

---

⁶⁶ Z evropských teoretiků sakrální architektury jmenujme ještě alespoň Martina Webera a Dominikuse Böhma, který v roce 1931 realizoval osobité pojetí sakrální stavby v Norderney. Srov. VAVERKA 2001, 27.

⁶⁷ Blíže je možné se s tématem liturgie ve 20. století seznámit např. v publikaci: KOPEČEK 2016.

⁶⁸ http://www.husuvsvbor.cz/?page_id=230, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁶⁹ <https://www.czso.cz/csu/sldb/pocet-obyvatel-a-domu-podle-vysledku-scitani-od-roku-1869>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁷⁰ Není bez zajímavosti, že toto číslo předčilo počet stoupenců církve evangelické, k níž se hlásilo necelých 400 000 obyvatel. <https://www.czso.cz/documents/10180/20548145/4032120119.pdf/c9ea4059-9b9e-467c-8991-1233334b535e?version=1.0>, vyhledáno 1. 5. 2021.

Nastala tedy situace, kdy vznikla nová církev, která byla spojována s moderními hodnotami stejně jako mladý československý stát a navíc nesla ve svém názvu i jeho jméno. Doba vzniku, její moderní naladění a snad i touha vizuálně se odlišit od starých katolických kostelů, přináší do českých měst pozoruhodné stavby určené k liturgii Církve československé husitské, z nichž některé budou blíže popsány níže. Nicméně i přes ono nové nadšení, které přinesla tato církev, zůstává naprostá většina občanů Československa římskokatolického vyznání a i jim bylo v první polovině 20. století určeno množství sakrálních staveb v rozrůstajících se českých městech. Koneckonců i tvorba architekta Jaroslava Čermáka je toho dokladem.

Vzhledem k tomu, o jak citlivé a osobní téma se v případě vzhledu a uspořádání sakrálních staveb jedná, ani všechny diskuse mezi architekty nezůstaly v konstruktivní rovině, ale docházelo i k vzájemné kritice na hranici osobních útoků. K takovému vyjádření došlo v časopise *Styl* v podstatě bezprostředně po kontroverzní stavbě Wagnerova kostela sv. Leopolda ve Vídni.⁷¹ Wagnerův žák Josip Plečnik se uchyluje k ostré kritice svého učitele právě v souvislosti s pojetím vídeňského kostela sv. Leopolda. Z Plečnikova vyjádření je patrné, že ho stavba pobuřuje právě z pohledu praktikujícího katolíka. Domnívá se, že stavba nevykazuje prvky charakteristické pro katolický kostel. Wagnerův přístup označuje za *bezkonfesijní sloh* a v dalším pokračování textu se uchyluje k poznámkám o Wagnerově celkovému smýšlení a k obecnému moralizování.⁷²

Z Plečnikova dopisu uveřejněného v revue *Styl* by mohl čtenář nabýt dojmu, že pro Wagnera nemělo zadání katolického kostela velkého významu, nicméně z rozhovoru F. X. Šaldy s dalším významným Wagnerovým žákem Janem Kotěrou je patrné, že Wagner považoval stavbu chrámu za svůj nejvyšší umělecký cíl. Wagner si tedy pravděpodobně možnosti postavit kostel vážil, nicméně jeho pojetí odpovídalo jeho chápání zbožnosti, které se diametrálně lišilo od toho Plečnikova.⁷³

V této souvislosti však není bez zajímavosti ani Kotěřův názor. Ten totiž ve stejném rozhovoru klade řečnickou otázku: „*Což není každá umělecká budova chrám?*“⁷⁴ Opačné póly názorů zmíněných Wagnerových žáků (a přátel), jako by demonstrovaly dobovou atmosféru. Na jedné straně Kotěra, který světsky stavěl na vrchol svých priorit architekturu jako takovou,

---

⁷¹ Stavba je blíže popsána výše v podkapitole 1. 3. Kořeny proměny české sakrální architektury v první polovině 20. století, této práce.

⁷² ŠLAPETA 1991, 34.

⁷³ KOPEČEK 2016, 71.

⁷⁴ ŠLAPETA 1991, 33.

a na straně druhé Plečnik, pro nějž bylo hluboké náboženské cítění předpokladem pro kvalitní architektonickou tvorbu. Tento fakt se koneckonců odrážel i v jeho výuce na pražské Umělecko-průmyslové škole, kde působil mezi léty 1910 a 1921 jako profesor architektury, kde studenty konfrontoval rovněž především se sakrálními a monumentálními stavbami.⁷⁵

Zatímco sakrální architektuře v Praze mohl Plečnik přispět až po první světové válce, již v letech 1910–1913 mu byla svěřena realizace kostela sv. Ducha ve Vídni.⁷⁶ Měl tedy záhy po kritice svého učitele, možnost ztělesnit svou představu o soudobé sakrální stavbě. Plečnikova stavba se od té Wagnerovy liší již na první pohled. Architekt evidentně demonstuje svůj kladný vztah ke starověké architektuře, nicméně inspiraci k této stavbě hledal také v novostavbách anglických a amerických kostelů.⁷⁷ Finální pojetí šířkové stavby demonstrující ranně křesťanské hodnoty není nijak dozdobována a je na ní užito čistě architektonického řešení.⁷⁸

Následné stavbě Plečnikova pražského kostela předcházely jisté peripetie. Přesto, že spolek pro vybudování vinohradského kostela vznikl již v roce 1914, až po první světové válce, roku 1919, byla vypsána soutěž. Zúčastnilo se jí množství architektů, včetně několika Plečnikových žáků, kteří se více či méně řídili jeho ideami týkajícími se uspořádání sakrálního prostoru. Zadavateli přišlo množství návrhů rozličného charakteru od klasicizujících (např. Plečnikův žák Otto Rothmayer) přes výrazně expresivní až kubizující (např. mladý absolvent pražské techniky Jiří Kroha), až po první záchvěvy puristické architektury (např. absolvent pražské techniky Josef Kalous).⁷⁹ I když byla první cena udělena Jindřichu Mergancovi, došlo k nečekanému obratu. Ještě před vypršením termínu soutěže vydalo 29 předních českých architektů (včetně Jindřicha Mergance) provolání, v němž žádají zadání stavby kostela přímo J. Plečnikovi, který se původní soutěže neúčastnil. Jejich přání, které také za Společnost architektů adresovali v dopisu samotnému Plečnikovi, bylo vyslyšeno a po skončení soutěže byl opravdu Spolkem pro zbudování kostela se zakázku osloven přímo Plečnik, který ji po prvotním ostychu přijal.⁸⁰

---

⁷⁵ ŠLAPETA 1991, 34.

⁷⁶ VALENA 2016, 86.

⁷⁷ TITL 1924.

⁷⁸ VAVERKA 2001, 22. Architekt však při přípravě návrhů uvažoval i v dalších rovinách. Například inspirace Benátskou kampanilou je zřejmá z jeho alternativního návrhu kostela sv. Ducha z roku 1909. VALENA 2016, 196.

⁷⁹ ŠLAPETA 1991, 34.

⁸⁰ <https://blogadmin.idnes.cz/blog/19336/437590/dopis.j.plecknikovi.png>, vyhledáno 1. 5. 2021.

Tak jako při své vídeňské realizaci, i ve svých prvních návrzích pro vinohradský kostel se Josip Plečnik držel šířkové dispozice, v Praze se však při přechodu lodi do presbyteria neobjevují výškové césury.⁸¹ Návrh monumentálního chrámu řecké antické inspirace byl přijímán kladně. *Časopis katolického duchovenstva* otiskl plány s komentářem: „*Církev katolická byla vždy matkou a ochránkyní velikého chtění, nepřestane jí býti v přítomné době desorientace a proto i ku zdravým proudům v moderní architektuře nebude a nechce se chovati odmítavě*“.⁸² Přesto, že z finančních důvodů došlo k markantní změně původního okázalého plánu, Plečnikův přístup byl v očích katolického duchovenstva přijímán nadále velmi pozitivně.⁸³ K realizaci kostela došlo mezi léty 1928–1932. Ačkoli architekt nakonec dospěl ke stavbě longitudiálního půdorysu, zaujímá presbytář celou třetinu plochy a značně se prolíná s lodí – dochází tak v konečném důsledku k dojmu prostoru centrálního. Uplatněna je idea jednoho společného prostoru, interiér zároveň odkazuje na starokřesťanský zvyk, umístěním prostoru pro zpěváky do blízkosti oltáře. Specifické působení interiéru je umocněno také rezným zdívkem použitým na stěnách a kazetových stropem.⁸⁴

Nejen v Praze, ale také na Moravě vznikaly ve druhé polovině 20. let nové sakrální stavby. Na brněnském centrálním hřbitově vznikla v roce 1925 kaple architekta Bohuslava Fuchse. Stavba z rezných cihel a pohledového betonu byla zřejmě inspirována holandskou architekturou hnutí De Stijl, ale i Unity Church Franka Loyda Wrighta.⁸⁵ Hlavní část stavby je čtvercového půdorysu a je doplněna provozní částí. Monumentální dojem v ní navozuje zdůraznění vertikální osy, jakož i mramorové dláždění interiéru.⁸⁶

Na uvedeném hřbitově stojí nepochybně za zmínku i krematorium architekta Ernsta Wiesnera z let 1925–1930, na jehož exteriér je rovněž použito cihlové zdivo. Jedná se o expresivní architekturu, která měla též ambici najít nové pojetí sakrálního prostoru. Architekt stavbu precizně promýšlel jak po stránce funkční – kladl si za cíl relevantní propojení vnitřních prostor v souvislosti s obřadem, ale i její symboliku, kdy střecha s korunou ze štíhlých hrotových pilířů propouští otvory světlo do interiéru.⁸⁷

---

⁸¹ PRELOVŠEK 2002, 216.

⁸² PLEČNIK 1924.

⁸³ Vypracovány byly celkem tři projekty, z nichž poslední z let 1926–1928 se již značně přibližuje realizované podobě. Srov. TITL 1928.

⁸⁴ VAVERKA 2001, 22.

⁸⁵ ŠLAPETA 1991, 35.

⁸⁶ <https://www.archiweb.cz/b/obradni-sin-ustredniho-hrbitova-v-brne>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁸⁷ <https://www.bam.brno.cz/objekt/c372-krematorium>, vyhledáno 1. 5. 2021.

Také ve Zlíně-Kudlově vznikla v roce 1927 cihlová sakrální stavba Baťova architekta Františka L. Gahury, kaple sv. Václava. Stavba centrálního půdorysu je doplněna otevřenou zvonici, která vystupuje z průčelí.⁸⁸

Od roku 1925 pracoval architekt Jan Víšek na návrhu brněnského Husova sboru pro Církev československou husitskou, jehož stavba byla dokončena v roce 1927. V tomto případě se jednalo o stavbu zcela puristicky očištěných tvarů, pouze hranolové formy. Stavba bez jakýchkoli vnějších atributů, napovídajících, že se jedná o stavbu církevní, však byla natolik neortodoxní, že na výslovné přání investora architekt svolil k připojení zvonice. Přes asymetrii v rámci exteriéru je prostor uvnitř zcela vyvážená osová kompozice.⁸⁹ Vzpomeneme-li na výše zmíněné evropské přístupy k sakrálnímu prostoru, dojdeme nutně k závěru, že je Víškova stavba jednou z prvních realizací tohoto druhu v celoevropském kontextu.

Architektem evropského formátu byl nepochybně Josef Gočár, který se v druhé polovině 20. let rovněž dostává ke dvěma sakrálním zakázkám. První z nich byla realizována mezi léty 1926–1927 v Hradci Králové. Jednalo se o stavbu pro Církev československou husitskou, Ambrožův sbor. Vějířovitá stavba se sbíhá směrem k hlavnímu oltáři, přičemž její opačná strana je otevřena směrem ke kolumbáriu, které bylo dokončeno ještě před stavbou kostela.⁹⁰

Josef Gočár se záhy uchází také o stavbu katolického chrámu pro Vršovice. Spolek pro zbudování nového katolického chrámu ve Vršovicích byl ustaven již v roce 1902, v souvislosti s povýšením Vršovic na město. Po množství peripetií získaly věci rychlý spád až v roce 1927, kdy došlo k vypsání veřejné anonymní soutěže a následně jejího druhého kola, v němž Gočár zvítězil a zakázka mu byla svěřena. V roce 1928 došlo k finalizaci architektonických plánů a roku 1930 byl již kostel vysvěcen.⁹¹

Vzhledem k svažitému terénu nebyla vyžadována tradiční východní orientace kostela a architekt ho tak mohl využít ke svému stupňovitému řešení. Ve své původním plánu Gočár počítal se šířkovou křížovou dispozicí v podobě stupňovité pyramidy.⁹² V realizovaném

---

⁸⁸<https://pamatkovykatolog.cz/?element=12234937&sequence=1&mode=fulltext&keywords=kudlov&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁸⁹ ŠLAPETA 1991, 35.

⁹⁰ <https://www.archiweb.cz/b/ambrozuv-sbor-cirkeve-ceskoslovenske-husitske>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁹¹ <https://czumalo.wordpress.com/2016/12/31/u3v-fsv-cvut-pamatky-velke-prahy-prednaska-3-ledna-2017/>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁹² Srov. pojednání o kostelním prostoru i v souvislosti se soutěží o nový vršovický kostel Josefa Cibulky v Časopise katolického duchovenstva: CIBULKA 1924.

projektu změnil dispozici na longitudinální trojloďný prostor, jehož hlavní loď je proti svahu stupňovaná, směrem k oltáři, což umožňuje mimořádně efektní pronikání světla mezi jednotlivými stupni. Terénní rozdíly architekt vyrovnal pomocí předsíně, k níž vede široké schodiště a nad níž je osově umístěna věž. Střední loď a její prosklený plášť nabízí reminiscenci na výše zmíněný *Pressa Kirche* Otto Barntinga, který byl v té době právě dokončen a s nímž byl Gočár evidentně obeznámen. Interiér je mírně sbíhavý směrem k hlavnímu oltáři, tak jako tomu bylo u jeho předešlé realizace *Ambrožova sboru*.⁹³

Na přelomu 20. a 30. let vznikl na nedalekých Vinohradech také *Husův sbor* Církve československé husitské, tentokrát v podání rovněž etablovaného architekta Pavla Janáka. Ve svém prvním návrhu architekt počítal se základem z válcového objemu s oválnou oltářní apsidou a věží při vstupu do objektu. Ještě téhož roku 1929 Janák změnil dispozici stavby na čtvercovou a návrh již počítal i s odděleným obytným domem stojícím vedle budovy sboru. O dva roky později došlo k finalizaci podoby objektu, který pojímá obě funkce (sakrační i obytnou) zároveň.⁹⁴ Pro stavbu v konstruktivistickém duchu byla použita železobetonová konstrukce, která je obzvlášť patrná v případě šestipatrové zvonice, skládající se jen z železobetonového skeletu v podobě nárožních pilířů. Částí věže probíhá šnekovité schodiště, výše jsou umístěny zvony a na vrcholu příznačný kalich.⁹⁵ Budova modlitebny, jakož i obytný dům tvoří čisté linie a jsou rytmizovány pouze promyšleným umístěním okenních otvorů.

I v Brně probíhala koncem 20. let soutěž na farní chrám sv. Augustina v Masarykově čtvrti, v níž zvítězil architekt Vladimír Fischer se svým návrhem podélné trojloďné pilířové baziliky ve starokřesťanském duchu, která tvoří symbiózu tradičních východisek s novými konstruktivistickými trendy. Stavbu s plochou střechou doplňuje v oblasti presbytáře umístěná hranolová věž s hodinami a vyhlídkou (věž disponuje samostatným vchodem), zakončená hrotem s křížem. Průčelí dodává monumentální ráz lodžie a orámovaný vysoký okenní otvor. Plán zahrnoval také sochařskou výzdobu, od níž bylo při realizaci upuštěno.⁹⁶

V Praze 30. let se podílel na sakrálních zakázkách rovněž architekt Jan Sokol, který kromě toho, že byl žákem Josefa Gočára, také působil v ateliéru Le Corbusiera, což se

---

⁹³ ŠLAPETA 1991, 39.

⁹⁴ ŠLAPETA 1991, 39.

⁹⁵ Zvony není možné najít v rámci původní fotodokumentace, jelikož byly do věže z finančních důvodů osazeny až 75 let od jejího dokončení. Srov. <https://www.archiweb.cz/n/domaci/husuv-sbor-na-vinohradech-bude-po-75-letech-osazen-zvony>, vyhledáno 1. 5. 2021.

⁹⁶ Nejedná se o jedinou Fischerovu sakrální stavbu z počátku 20. století. Během 20 let realizoval sakrální stavby v pozoruhodném stylovém rozpětí od novoklasicismu přes secesi a folklorismus až k purismu a konstruktivismu. FILIP / OSOLSOBĚ 2009, 119-120.

nesporně odrazilo na jeho tvorbě, a to i v případě návrhu strašnického kostela.⁹⁷ Vzhledem k tomu, že návrh pochází z roku 1935, není překvapivé, že ač vychází z funkcionalismu, jedná se již o formy, kdy byly užívány i zahnuté křivky. Sám architekt vysvětlil, že půdorys nevázal na žádný konkrétní geometrický tvar, ale vyšel z tvaru vnitřního shromáždění, který opsal křivkou.⁹⁸ Ke kostelu měla být připojena směrem vzhůru se zužující zvonice a exteriér kostela měl být doplněn reliéfní stěnou sousoším. Jak je typické pro funkcionalistické kostely, významnou roli i zde hrálo světlo, pronikající skleněným pásem mezi stěnami a stropem.⁹⁹

Architekt se sakrálním úkolům věnoval i nadále, například v souvislosti se soutěží na katolický kostel a památník Tomáše Bati ve Zlíně, jež probíhala v roce 1940. Do soutěže se kromě Jana Sokola přihlásilo množství předních architektů. Díky účasti Josefa Gočára, Kamila Roškota, Otto Rothmayera či Josefa Záscheho bylo zastoupeno široké spektrum možných přístupů k této zakázce – od odvážných moderních před tradicionalizující až po jejich propojení. Vzhledem k tomu, že soutěž probíhala uprostřed druhé světové války, k realizacím na ni navazujícím již bohužel nedošlo.

Výše zmíněné soutěže se se svým návrhem zúčastnil rovněž šéfarchitekt firmy Baťa Vladimír Karfík. Architekt, který rovněž absolvoval praxi u Le Corbusiera, realizoval na území tehdejšího Československa kostel sv. Kříže v Bratislavě v roce 1931 a o téměř deset let později (1942) kostel Božského srdce Ježíšova pro Baťovany (dnešní Partizánské), rovněž na Slovensku. Obě stavby jsou zajímavé konstrukčně, jelikož architekt pro jejich stavbu použil stejný konstrukční systém, jako v případě průmyslových staveb firmy Baťa.¹⁰⁰ Z Karfíkových realizovaných sakrálních staveb zmiňme alespoň zlínský evangelický kostel, který byl realizován v roce 1937 na množící se prosby evangelíků směrem k firmě Baťa.

Na předešlých stranách bylo připomenuto několik architektů a jejich sakrálních realizací z první poloviny 20. staletí, na které by při přiblížení této doby a následné zasazení tvorby Jaroslava Čermáka nemělo být zapomenuto. Tento vhléd splnil svůj účel, je-li patrné, že v na počátku minulého století čeští architekti, tak jako jejich kolegové ve zbytku Evropy

---

⁹⁷ Jeho inspirace Le Corbusierem, resp. jeho tvorbou 30. let je sice patrná, nicméně je třeba připomenout, že Le Corbusier k realizaci své první sakrální zakázky – kaple Notre Dame de Haut v Ronchamp (viz výše) přistoupil až v 50. letech.

⁹⁸ ŠLAPETA 1991, 40.

⁹⁹ http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.AP_970-003, vyhledáno 1. 5. 2021. Architektova pozůstalost je uložena ve sbírce architektury Národní galerie v Praze. Jsou dochovány jeho plány na sakrální stavby, z jejichž datací plyne, že se této tematice věnoval průřezově po celou dobu své tvorby. Po zmiňovaném kostele pro Staré Strašnice se zabýval kostelem Panny Marie Na Pankráci (1942–1948), novým Břevnovským klášterem (1939), Památníkem a kostelem Tomáše Bati (1940) a kostela pro Luhačovice (1968).

¹⁰⁰ ŠLAPETA 1991, 40.

hledali nové cesty, jak uchopit sakrální prostor. Evropa, a nejen ona, jim při jejich tvorbě byla značnou inspirací, nicméně jak bylo doloženo výše, i na našem území vzniklo několik realizací přinášející nové myšlenky evropského formátu a to v mnoha stylových polohách.

2. Architekt Jaroslav Čermák

2. 1. Biografie Jaroslava Čermáka

Architekt Jaroslav Čermák se narodil 12. 5. 1901 v Plzni,¹⁰¹ v rodině vrchního revidenta státních drah Arnošta Čermáka a Anny, rozené Martinkové.¹⁰² V západočeské metropoli prožil své mládí až do maturity na reálném gymnáziu, kterou úspěšně složil v roce 1921. Na podzim téhož roku odešel do Prahy, aby zde absolvoval pětileté studium oboru architektura na Vysoké škole architektury a pozemního stavitelství v Praze¹⁰³ a složil státní zkoušku.¹⁰⁴ V době svých studií hodně cestoval. V roce 1922 strávil dva měsíce v Německu u těžce nemocného strýce.¹⁰⁵ V Německu a Polsku trávil čas rovněž v letech 1923–1925, jako důvod této cesty v žádosti o cestovní pas uvedl sportovní účely.¹⁰⁶ Ve své žádosti o zbrojní pas, který mu byl udělen pro sebeobranu, Jaroslav Čermák upřesňuje, že rád cestuje za horolezectvím a lyžováním, později i za včelařstvím.¹⁰⁷

V roce 1929 se oženil s Klárou Rotterovou.¹⁰⁸ Zpočátku nebyli manželé dobře finančně zajištěni a museli je podporovat rodiče. Manželka Klára byla zaměstnána jako úřednice a Jaroslav Čermák přerušil studium a mezi léty 1929–1933 získával zkušenosti v ateliérech významných českých funkcionalistických architektů.¹⁰⁹ Prvním z nich byl Jaroslav Fagner,¹¹⁰ dalším František Albert Libra¹¹¹ a počátkem 30. let jistě získal významné

---

¹⁰¹ Národní archiv Praha (dále jen NA), fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva (dále jen PŘ II – EO), Jaroslav Čermák.

¹⁰² NA, fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna (dále jen PŘ II – VS), manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11.

¹⁰³ Dnešní České vysoké učení technické. Národní technické muzeum – Archiv architektury a stavitelství (dále jen NTM – AAS), fond Čermák Jaroslav (dále jen ČJ), kart. 16, neuspořádáno.

¹⁰⁴ V Nové encyklopedii českého výtvarného umění, na straně 150, je uvedeno, že architekt studoval rovněž na Vysoké škole strojního a elektrotechnického inženýrství v Plzni, nicméně to neuvádí ani J. Čermák ve svém životopise. Navíc byla tato škola dle dostupných informací založena až v roce 1949 jako pobočka Českého vysokého učení technického v Praze. Srov. https://www.technickytydenik.cz/rubriky/archiv/56-let-technickeho-vysokeho-skolstvi-v-plzni_11375.html, vyhledáno 1. 5. 2021. Dle policejních přihlášek uložených v Národním archivu i adres, které architekt během svého života uvádí v nejrůznějších dokumentech, od roku 1921 setrval v hlavním městě, byť se ve studentských letech často stěhoval. NA, PŘ II – EO, Jaroslav Čermák.

¹⁰⁵ NA, PŘ II – VS, manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11.

¹⁰⁶ NA, PŘ II – VS, manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11.

¹⁰⁷ NA, PŘ II – VS, manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11. Z dokumentů uložených v Národním technickém muzeu je navíc patrné, že němčinu dobře ovládal. V němčině má vlastnoručně zapsány některé poznámky k německým textům.

¹⁰⁸ Ve 30. letech se jim narodily tři děti – Jan, Pavel a Marie Klára. NA, dále jen PŘ II – EO, Jaroslav Čermák.

¹⁰⁹ SVOBODOVÁ-VEČEŘÁKOVÁ 1995, 150.

¹¹⁰ NA, PŘ II – VS, manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11. Dle uvedeného dokumentu z Čermákovy výpovědi zde působil ještě při studiu, nicméně ve zmíněné Nové encyklopedii českého výtvarného umění je uvedeno, že na VŠAPS absolvoval v roce 1928. Údaje o Čermákově vzdělání se zde opět rozcházejí.

¹¹¹ NA, PŘ II – VS, manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11.

zkušenosti také na pozici vedoucího kanceláře mladých perspektivních architektů Karla Honzíka a Josefa Havlíčka.¹¹² V roce 1934 se vrátil do kanceláře Jaroslava Fragnera, tentokrát již na místo šéfa architekta. Vedl tak mimo jiné stavbu paláce Merkur v Revoluční ulici na Starém Městě pražském. V roce 1936 působil jako hlavní architekt v ateliéru Stalmach a Svoboda v Praze.¹¹³

Ve třicátých letech se zároveň zajímal o myšlenku utvářenou v okolí světícího biskupa Antonína Podlahy na realizaci dvanácti kostelů na pražských periferiích, jež byly vzhledem k rychlému růstu Prahy z hlediska duchovní správy nedostatečně saturovány.¹¹⁴ V duchu této myšlenky tak vznikl jak Čermákův kostel Sv. Františka z Assisi v Krči,¹¹⁵ tak níže podrobně popsany kostel Sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

V roce 1937 založil Jaroslav Čermák vlastní projekční kancelář Huť, která se specializovala na sakrální architekturu a design. Jeho zájem o tuto architekturu pramenil z jeho hluboké víry. Byl aktivním římským katolíkem, později členem III. řádu sv. Františka. Právě v době fungování Huti realizoval Jaroslav Čermák svoji první kostelní stavbu, jednododní kostel Božského srdce Páně v Malém Beranově u Jihlavy, jehož výstavba byla zahájena v roce 1938.¹¹⁶ Následkem změny politického režimu v Československu po roce 1948 však trvala činnost Čermákovy projekční kanceláře jen něco málo přes deset let. K posledním realizacím Čermákovy Huti se řadí bývalá ústavní kaple Božského Srdce Páně kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka z Assisi v areálu dnešní Fakultní nemocnice Olomouc postavená v letech 1947–1950.¹¹⁷

Mezi odborné poradce a zároveň přátelé Jaroslava Čermáka patřili Josef Vágner, Ladislav Vachulka, Rudolf Heyduk, Jan Zrzavý či František Tichý,¹¹⁸ později však i páter Verner, který vykonával ve druhé polovině 20. století duchovní správu v Čermákově kostele sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

---

¹¹² NTM - AAS, ČJ, kart. 16, neuspořádáno.

¹¹³ SVOBODOVÁ-VEČEŘÁKOVÁ 1995, 150.

¹¹⁴ Plán na dvanáct kostelů odkazoval na tucet hvězd na svatozáří Panny Marie z Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, jenž byl svržen několik dní po založení Československa. Vzhledem k tomu, že probíhala sbírka na postavení nového sloupu, bylo možné z těchto finančních prostředků zajistit stavbu nových římskokatolických kostelů. Myšlenka se nestihla plně realizovat před druhou světovou válku, nicméně i tak dala vzniknout osmi z dvanácti původně zamýšlených kostelů. Blíže srov. SKLENÁŘ 2018.

¹¹⁵ Dřevěnou stavbu Jaroslav Čermák navrhl spolu s Emanuelem Hruškou v letech 1940–1941. <https://pamatkovykatolog.cz/kostel-sv-frantiska-z-assisi-15657865>, vyhledáno 1. 5. 2021. SKLENÁŘ 2018.

¹¹⁶ <https://beranov.cz/?s=historie>, SKLENÁŘ 2018.

¹¹⁷ <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=125&clanek=051232>, vyhledáno 1. 5. 2021.

SKLENÁŘ 2018.

¹¹⁸ SVOBODOVÁ-VEČEŘÁKOVÁ 1995, 150.

Na přelomu 40. a 50. let se Jaroslav Čermák spolu s teoretičkou a historičkou umění Růženou Vackovou a Josefem Zvěřinou, římskokatolickým knězem a rovněž historikem a teoretikem umění, zabýval hledáním nového pojetí sakrálního stylu, přičemž J. Čermák byl velmi přínosný z hlediska svého architektonického vzdělání a specifického, moderního přístupu k sakrální architektuře.¹¹⁹ Společně často vedli diskuse o sakrálním umění, k nimž mnohdy přizvali i mladší kolegy a přátele.¹²⁰ Mladé umělce dokonce společně aktivně vyhledávali. „*S Růženkou Vackovou a architektem Čermákem jsme potom chodili na žakovské výstavy, poněvadž jsme dostávali také různé zakázky pro kostely a tam jsme si obhlíželi nadané mládence.*“, hodnotil spolupráci po letech páter Zvěřina.¹²¹

V letech 1953–1955 byl J. Čermák zaměstnancem Hlavní správy Státního výboru pro tělovýchovu a sport, kde působil mimo jiné jako stavební dozor na výstavbě Sportovní haly ve Strojnickém paláci v Holešovicích.¹²² Také mu bylo svěřeno posouzení návrhů Jiřího Krohy k vyzdobení Strahovského stadionu pro Spartakiádu.¹²³ Ze zcela jiné oblasti bylo jeho hodnocení investiční výstavby jeskyň v Severomoravském krasu.¹²⁴ V roce 1953 však byly architektovi diagnostikovány problémy s páteří, kvůli nimž nebyl schopen sebemenší fyzické práce.¹²⁵ Jeho zdravotní potíže se zhoršily v roce 1955, kdy začal trpět obtížemi neurologického charakteru, které zapříčinily důrazné lékařské doporučení na změnu pracoviště.¹²⁶ Architekt Čermák proto v polovině téhož roku ukončil náročnou práci na staveništích a nastoupil do Výzkumného ústavu výstavby a architektury. Jeho primárním úkolem se stala typizace architektonických prvků a zajištění jejich hromadné výroby.¹²⁷ Následně odešel do Průmstavu, kde setrval do roku 1958.¹²⁸

Od konce 50. let 20. století Jaroslav Čermák navštěvoval setkání přátel v bytě malíře Miroslava Troupa, jenž se vrátil z emigrace. Častými hosty byli Václav Boštík, Stanislav Kolíbal, Jiří Šindler a občas i již zmíněný Jan Zrzavý. Nechyběli ani Čermákovi zmiňovaní přátelé Růžena Vacková a Josef Zvěřina. Právě s M. Troupem J. Čermák spolupracoval ve

---

¹¹⁹ ŠTRÁFELDOVÁ 2016, 166.

¹²⁰ NOVOTNÝ 2013, 175.

¹²¹ ŠTRÁFELDOVÁ, 2016, 267.

¹²² NTM – AAS, ČJ, kart. 16, neuspořádáno.

¹²³ NTM – AAS, ČJ, kart. 16, neuspořádáno.

¹²⁴ NTM – AAS, ČJ, kart. 16, neuspořádáno.

¹²⁵ NTM – AAS, ČJ, kart. 16, neuspořádáno.

¹²⁶ NTM – AAS, ČJ, kart. 5, neuspořádáno.

¹²⁷ NTM – AAS, ČJ, kart. 5, neuspořádáno.

¹²⁸ SVOBODOVÁ-VEČEŘÁKOVÁ 1995, 150.

druhé polovině 60. let 20. století na rekonstrukci kostela sv. Stanislava v Pitíně. Právě rekonstrukce sakrálních prostorů byly od 60. let 20. století nejširší oblastí Čermákovy práce.

Po druhém vatikánském koncilu, jenž měl vliv na vnímání sakrálního prostoru a v návaznosti na to i na jeho architektonické pojetí, které bylo pro Jaroslava Čermáka velkým tématem již dříve, se pro něho stala o to významnější dostavba kostela sv. Jana Nepomuckého. Tou se průběžně zabýval od druhé poloviny 60. let 20. století až téměř do své smrti. Ke „kostelíčku“¹²⁹ měl Jaroslav Čermák velmi osobní vztah, který je patrný i z jeho korespondence s paterem Vernerem, vykonávajícím u sv. Jana Nepomuckého duchovní správu.

Architekt Jaroslav Čermák skonal ve svých 89 letech 12. června 1990. Před svou smrtí se dočkal dokončení milovaného košířského kostela, jehož postupná výstavba ho provázela velkou částí jeho života, ale i demokratických změn v Československu.

2. 2. Charakteristika architektonické tvorby Jaroslava Čermáka

Mnohá díla architekta Čermáka lze bezesporu označit za funkcionalistická. Ve třicátých letech, kdy v návaznosti na studium architektury získával své první zkušenosti z projektantské praxe, postupně působil v několika věhlasných pražských funkcionalistických ateliérech, kde se zabýval primárně projektováním profánních staveb v duchu tehdy převládajícího funkcionalismu.¹³⁰ Když však nasbíral dostatek zkušeností, rozhodl se svou kariéru, a tedy i vlastní projekční kancelář Huť založenou koncem třicátých let, orientovat na architekturu sakrální. Problematika moderního pojetí sakrální architektury Jaroslava Čermáka velmi zajímala a studiem statí zahraničních architektů i teoretiků architektury, ale i diskusemi s pražskými intelektuály podobného zaměření si třbil svůj postoj k ní. Z Čermákových studií je patrné, že se velmi zajímal o vizuální podobu staveb. Zásadní význam však spatřoval i v ikonografii a naplnění jednotlivých prvků stavby biblickými významy. Nezapomínal při tom však na význam vlivu prostoru na zklidnění lidské mysli při soukromé modlitbě. Význam pro něj v tomto smyslu měl nepochybně oprostěný prostor minimalismus v prostoru, jeho symetrie, jednotnost a řád.¹³¹ Zabýval se samozřejmě i kostelním prostorem v souvislosti s

---

¹²⁹ NTM – AAS, kart. 5, neuspořádáno.

¹³⁰ Blíže viz podkapitolu 2.1. Biografie Jaroslava Čermáka.

¹³¹ „Augustiniánskou jednotnost“ zrcadlící se v tvorbě Jaroslava Čermáka zmiňuje Markéta Svobodová v rámci příspěvku Davida Vody a odkazuje tak na blízkost Čermákovy tvorby k tradičněji orientovaným rakouským

liturgickými obřady a seskupováním věřících. Na věřící, jakožto vítané návštěvníky kostelního prostoru, bral velký ohled ve vztahu k veškerému, tehdy modernímu, vybavení kostela jako byla nejen elektrina a vytápění, ale i klimatizace, pohodlnost míst k sezení či sociální zařízení. To vše začínalo s blížící se polovinou 20. století patřit k běžnému životu, proto architekt toto funkční vybavení pokládal za významné i v rámci sakrální architektury. Naplnění všech těchto významů se při studiu pramenů, ale i realizovaných staveb jeví být pro Jaroslava Čermáka mnohem významnější než otázka vlastního stylu.

Architektony tendence v přístupu k architektuře lze posuzovat jako funkcionalistické. Čermák se však rozhodně nenechával stylově svazovat a mnohdy používal nápadité až hravé detaily. V jeho tvorbě je možné, především v souvislosti s jeho prací se světlem, nesporně spatřit i ozvuky neoplasticismu. Kolem poloviny 20. století lze sledovat počátky Čermákovy inspirace živly a přírodou, postupem času do jeho realizací stále více pronikají organičtější formy, nadále však ve spojení s funkcionalistickým pojetím staveb.¹³²

Na tomto místě je však třeba upozornit, že hodnocení Čermákovy tvorby je velmi obtížně primárně z toho důvodu, že oblasti, která mu byla nejbližší a na níž by se prokazatelně orientoval, se z politických důvodů neměl možnost věnovat. Z činnosti jeho Huti je patrné, že naprostou většinu realizací před rokem 1948 tvořily zakázky pro kostely a kaple. Byť se Čermák tématem sakrální architektury zabýval až do konce života, byly jeho zakázky spíše charakteru vybavení interiéru již stojících staveb, popř. mu byly svěřovány renovace historických kostelů a kaplí. Jeho potenciál a talent mohou proto naznačovat především stavby z počátků jeho kariéry, v případě monumentálního kostela sv. Jana Nepomuckého navíc v podobě, která vzhledem k historickým okolnostem neodpovídá zdaleka všem architektonickým původním záměrům.

---

architektům Clemensi Holzmeisterovi a Robertu Kramreiterovi z okruhu augustiniánského kláštera v Klosterneuburgu u Vídně. <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=125&clanek=051232>, vyhledáno 1. 5. 2021.

¹³² Čermákovo směřování k organičtějším formám funkcionalismu označila Růžena Vacková v rámci příspěvku Davida Vody dokonce za „nový duchovnější sloh“. <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=125&clanek=051232>, vyhledáno 1. 5. 2021.

3. Okolnosti vedoucí ke stavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích

3. 1. Historie Košíř

Nepravidelný katastr Košíř se nachází v údolí Motolského potoka. Na severu a východě sousedí se Smíchovem, na západě s Motolem a na jihu s Jinonicemi a Radlicemi. Košíře jsou dnes součástí městské části Praha 5.

Osídlení košířského území bylo zahájeno již v době prehistorické, jak je patrné z mnohých archeologických nálezů objevených při hloubení základů staveb. První historická zpráva o samotných Košířích však pochází z roku 1185 a jedná se o donaci košířského poddaného knížetem Bedřichem cisterciáckému klášteru v Plasích. V první čtvrtině 13. století jsou pak Košíře uváděny jako ves kláštera sv. Jiří na Pražském hradě, je zde rovněž zmíněn majetek probošta vyšehradské kapituly, ale i statek českých panovnic. Již ve 14. století údolím Motolského potoka vedla jedna z významných obchodních cest k pražskému tržišti, i proto zde začaly vznikat krčmy pro pocestné. Tehdy se pro košířskou ves vyjasnil právní rámec, kterým se obyvatelé měli řídit – podle malostranských konšelů se jednalo o magdeburské právo. Košíře již tehdy byly děleny na Velké a Malé, ale zároveň bylo užíváno termínů Přední a Zadní. V této době zde, podobně jako v dalších vsích v pražském okolí, začínalo docházet k nákupu pozemků pražskými měšťany, na což se váže rozvoj mimo jiné košířských vinic, které byly zakládány primárně za doby vlády Kala IV.¹³³

I po husitských válkách měly Košíře podobu menšího počtu dvorů, byť se změnilo majetkové složení měšťanů. Struktura majetkových poměrů se proměnila až v 16. století, kdy se výrazná část území stala majetkem nejvyššího purkrabství. Další změny přinesla až doba pobělohorská, kdy sice naprostá většina vsi nadále náležela nejvyššímu purkrabství, avšak téměř všechny jeho poddanské usedlosti byly pusté a většina z nich již nebyla obnovena. Po bitvě na Bílé hoře se oddělila také malá část vsi, v jejímž vlastnictví se po následující desetiletí střídaly šlechtické rody.¹³⁴

Ve druhé polovině 18. století začala ves po zpustošení válkami o rakouské dědictví opět výrazněji narůstat do desítek stavení včetně lazaretu, vrchnostenského dvora, školy a

---

¹³³ ZELINKA 1955, 89.

¹³⁴ VLČEK 2012, 735.

flusárny, dále se zde nacházel mlýn, hospoda a poblíž vsi také usedlosti Cibulka, Kavalírka, Kotlářka a Poštovka, které však nesly smíchovská čísla popisná. Provázanost Košíř se Smíchovem byla vždy značná – jejich katastrální území byla takřka srostlá a o století později, když byl rozvoj průmyslového Smíchova nejmarkantnější, našli mnozí jeho obyvatelé v Košířích útočiště. Na prahu 20. století se Košíře zesedminásobily a jejich domy se již nepočítaly v desítkách, ale přesáhly dvě stoky. Právem tak byla ves v roce 1896 povýšena na město, kde se tehdy již nacházel pivovar, továrny i opravny strojů, cihelny, výrobná hrnčířského zboží a zahradnictví.¹³⁵ Záhy došlo také k propojení města se Smíchovem elektrickou dráhou. V roce 1896 tak byla zprovozněna jedna z nejstarších pražských tramvajových tratí, podél níž byla přirozeně zintenzivněna výstavba.

Významným mezníkem pro Košíře bylo v roce 1922 připojení k Velké Praze jako její XVII. čtvrti.¹³⁶ To vedlo k dalšímu růstu zástavby mimo jiné v blízkosti Cibulky, která se tak ke Košířím přiblížila. Díky přibývajícím koloniím nejen rodinných, ale později také činžovních domů se v polovině 20. století počet košířských domů takřka zpětinasobil.

3. 2. Náboženské poměry v Košířích

Náboženská stránka života obyvatel Košíř byla po dlouhou dobu poměrně složitá. Teprve v 17. století, v souvislosti s centralizací duchovní správy dvorů v okolí Prahy byli Košířští zařazeni pod správu velmi rozsáhlé libocké farnosti.¹³⁷ Vzdálený libocký kostel byl útočištěm košířských věřících až do roku 1868, kdy došlo ke zřízení samostatné duchovní správy, a farním kostelem se stal hřbitovní kostel na Malostranském hřbitově, který dosud sloužil primárně pohřebním obřadům. Kostel Nejsvětější Trojice¹³⁸ začala nově využívat košířská farnost, což velmi ulehčilo situaci menšímu množství obyvatel z okolí Smíchova, nicméně Košířští ze západní části obce měli do nového farního kostela podobně daleko, jako dříve do Liboce. Navíc hřbitovní kostel nebyl koncipován na úlohu farního kostela svou velikostí, proto se stávalo, že při velké návštěvnosti jeho prostor nedostačoval.¹³⁹ Situace se

---

¹³⁵ VLČEK 2012, 736.

¹³⁶ <https://www.prahaneznamy.cz/praha-5/kosire/>, vyhledáno 1. 5. 2021.

¹³⁷ <https://www.apha.cz/wp-content/uploads/2020/12/zpravodajpa-1-2019.pdf>, vyhledáno 1. 5. 2021.

¹³⁸ Zajímavostí je, že v tomto kostele v roce 1955 přispěl Jaroslav Čermák, byť pouze křížovou cestou. VLČEK 2012, 467.

¹³⁹ Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), fond Farní úřad u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře (dále jen F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře), kart. 1, neuspořádáno, Jednatelská zpráva Mariánské jednoty v Košířích k 48. řádné valné hromadě zmiňuje tento problém rovněž: „O Vánocích samotných, kdy náš

patrně promítla i do prvního československého sčítání lidu v roce 1921, které poukázalo na to, že se Košíře zařadily k pražským čtvrtím, které vykazovaly značné počty svých obyvatel bez vyznání.¹⁴⁰ Celá polovina obyvatel byla nevěřící a patrně z důvodu nedostatečné duchovní pastorační z druhé poloviny navíc přešla část Košířských k nově vzniklé Církvi československé husitské. Dle dobových svědectví se tamní katolická duchovní správa snažila vyjít věřícím vstříc alespoň občasným konáním bohoslužeb v kapli pod Klamovkou či kapličce v Kavalírce, nicméně obě byly nevyhovující svými skromnými prostory.¹⁴¹

3. 3. Činnost Kostelního spolku katolíků v Košířích a výstavba kostela

Nevyhovující podmínky pro košířské věřící přiměly 18. října 1928 skupinu uvědomělých katolíků sdruženou místním katechetou P. Snížkem založit spolek, jehož cílem byla stavba důstojného svatostánku. P. Snížek se stal jednatelem spolku a jeho předsedou byl zvolen Josef Šolle.¹⁴²

Vzhledem k tomu, že cíl spolku byl jasně vytyčen, stanovili si členové prostředky, jakými ho dosáhnout – záhy bylo evidentní, že prvním úkolem se stalo získání finančních prostředků nutných na stavbu kostela. Peníze zprvu získávali zpoplatněným rozšiřováním členské základny – jednalo se o drobné příspěvky v řádu korun. Obdobnými částkami rozpočet navyšovaly také sbírky při bohoslužbách v okolních kaplích a kostele Nejsvětější Trojice.¹⁴³ Větší sumy byly vybírány formou darů, a to ať již hotově nebo zasílaných zdaleka poštou, a také od návštěvníků večírků, koncertů, přednášek či divadelních představení, pořádaných za tímto účelem.

---

chrámový sbor zpíval slav[nou] Rybovu mši, byli jsme svědky nebývalé návštěvy našeho kostela, kdy věřící byli až u oltáře tak, že ministranti nemohli přenášet misál. To bylo viděti, jak potřeba nového kostela je naléhavě nutná.“

¹⁴⁰ <https://www.czso.cz/documents/10180/20548145/4032120119.pdf/c9ea4059-9b9e-467c-8991-1233334b535e?version=1.0>, vyhledáno 1. 5. 2021.

¹⁴¹ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁴² Srov. fleyer Kostel sv. Jana Nepomuckého, Poéma pro katolíky v Košířích.

¹⁴³ Kostelní spolek byl úzce propojen s Mariánskou jednotou, která byla spolkem košířských katolíků a jejíž členové i vedení mu v jeho aktivitách výrazně napomáhali. Katolická komunita v Košířích byla dostatečně propojena; Členové obou uskupení se dobře znali a členské základny tak byly provázané. Navíc Václav Chlumský, farář v košířském farním kostele Nejsvětější Trojice, byl předsedou Mariánské jednoty, organizátorem Svazu katolické mládeže v Čechách a později místopředsedou Kostelního spolku katolíků z Košíř, kde se velmi zásadně zasadil o výstavbu kostela. Srov. AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zápis 3. výborové schůze Mariánské jednoty v Košířích.

Když zakladatelé spolku zaznamenali, že se jim podařilo shromáždit nezanedbatelný obnos, začali své úsilí pozvolna směřovat k úvahám, jakou by nový svatostánek měl mít formu. Tématem se stala koupě dřevěného kostelíka z Podkarpatské Rusi. Za tímto účelem v létě roku 1932 jednatel Snížek dokonce navštívil tuto oblast, aby prohlédl kostely, které byly k dispozici. Vzhledem k tomu, že by, jak se záhy ukázalo, rozebrání, převoz a opětovné postavení stavby vyžadovalo větší množství prostředků, než P. Snížek odhadoval, od akce upustil a zároveň rezignoval na svou funkci jednatele.¹⁴⁴

Pachut' nezdaru činnost spolku načas utlumila, ale hned na počátku roku 1934 ožila novou energií košířského faráře V. Chlumského, jenž se přidal k vedení spolku. Farář byl již tehdy mezi místními katolíky velmi chvalně proslaven. Spolek se díky němu znovu semkl a byla uspořádána velká sbírka na financování stavby kostela od všech košířských obyvatel. I přes zmiňované náboženské složení Košíř a probíhající hospodářskou krizi se podařilo členům spolku získat dosud nejvyšší vybraný příspěvek: 17 000 Kč.¹⁴⁵

Po špatné zkušenosti s odkupem dřevěného kostela a v návaznosti na dostatečné množství vybraných finančních prostředků začali členové spolku hledat parcelu, na níž by bylo možné postavit zcela nový svatostánek. V úvahu připadaly pozemky na Klamovce a pod Kotlářkou, avšak jednání o koupi pozemků skončila v obou případech nezdarem. Započalo další hledání vhodných lokalit, mezi nimiž již figurovala také parcela na Košířském náměstí. Protože tento pozemek spadal do majetku hlavního města Prahy, vypracoval spolek žádost o odprodej směřovanou pražské městské radě a 8. listopadu 1935 ji odeslal i s architektonickým posudkem se zaneseným návrhem budovy kostela, jenž zohledňoval i vztah kostela k okolním, již stojícím, budovám. Po více než roční odmlce následovala výzva městského stavebního úřadu k dodání přesných plánů budovy kostela. Materiály zaslané spolkem byly na žádost úřadu pozměněny a ještě doplněny návrhem architekta Jana Chomutovského. Jeho návrh považovali hodnotitelé za příliš rušivý ke stávajícím budovám, a proto žádost neschválili. Majorita členů spolku trvala na návrhu J. Chomutovského a činnost spolku se tak opět ocitla na mrtvém bodě. Při bilanci na prezidiální schůzi pražské městské rady 29. listopadu 1937 došlo k zamítnutí dosud nevyřízené žádosti pro nevhodnost pozemku ke stavbě kostela. Místo pozemku u Košířského náměstí, které se nacházelo v samotném středu

---

¹⁴⁴ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁴⁵ Spolek požádal o pomoc s organizací sbírek i Mariánskou jednotu v Košířích, jejíž členové se do shánění financí rovněž zapojili. Srov. AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zápis 1. výborové schůze Mariánské jednoty v Košířích.

čtvrti, byla nabídnuta parcela u hřbitova na Kotlářce. Lokalita byla opět mnohým věřícím velmi vzdálená, sama o sobě minimálně obydlená a navíc z jižní i západní strany takřka nepřístupná. Celá záležitost tak získala i politický rozměr: zástupci tehdejší Československé strany lidové lobovali v městské radě, aby vyvrátili názor, že se kostel nehodí do blízkosti Košířského náměstí a vysvětlili, že nabízená parcela u Kotlářky problém košířských věřících nijak neřeší, protože je lokalita od středu Košíř vzdálena stejně, jako stávající farní kostel Nejsvětější Trojice. Při svých intervencích lidovečtí poslanci kromě jiného zjistili, že zásadní roli pro zamítnutí žádosti sehrál návrh stavby architekta Chomutovského. Na podnět nově přistoupičtích členů spolku bylo zadáno zpracování návrhu stavby znovu, tentokrát architektu Jaroslavu Čermákovi. Právě s Čermákovým návrhem byla žádost o odprodej pozemku na Košířském náměstí obnovena. Kýženeho výsledku v podobě prodeje pozemku Kostelnímu spolku katolíků v Košířích bylo dosaženo až 16. ledna 1939.¹⁴⁶

Před spolkem tak stály další velké úkoly – zajistit vyhovující projekt stavby kostela a obstarat dostačený finanční obnos na stavbu samotnou. V obou případech sehrál roli tehdejší pražský arcibiskup Karel Kašpar, který byl o celém počínání košířských katolíků informován a rozhodl se jejich snahy podpořit zásadním finančním darem. Z tohoto důvodu i z důvodu úcty k jeho osobě a funkci byl zohledněn jeho postoj k pojetí stavby kostela. Arcibiskup, tak jako i členové spolku, projevil podporu návrhu architekta Čermáka. Ten byl následně 22. května 1939 požádán o vypracování plánů, které odevzdal hned začátkem následujícího měsíce obci s žádostí o povolení stavby.¹⁴⁷

V mezidobě došlo k přehodnocení patronátu kostela. Původním plánem bylo zasvětit jej blahoslavené Anežce České, nicméně vyjasnilo se, že blahoslaveným není možné zasvětit kostel, proto byl zvolen sv. Jan Nepomucký, kterému do té doby v Praze žádný farní kostel zasvěcen nebyl. Zasvěcení se nakonec setkalo s velmi pozitivním ohlasem českých věřících, kteří i nadále zaslali příspěvky na stavbu kostela a mnozí právě na základě vazby na sv. Jana Nepomuckého. 1. října 1939 proběhla pobožnost u košířské sochy sv. Václava a za hojně účasti věřících byl zahájen výkop materiálu na staveništi.¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁴⁷ Ibidem.

¹⁴⁸ Pobožnosti předcházela mše svatá konaná samotným arcibiskupem Kašparem, v kostele Nejsvětější Trojice k jeho staletému výročí a zároveň zahájení stavby kostela nového. Srov. AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zápis 49. řádné valné hromady Mariánské jednoty v Košířích a AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Jednatelská zpráva Mariánské jednoty v Košířích ku 49. řádné valné hromadě.

Stavbě tentokrát stály v cestě nejen zlomové mezinárodně-politické události, ale opět i byrokratické záležitosti – nutnost doložení souhlasu majitelů okolních pozemků, prodloužení lhůty k uzavření kupní smlouvy, hlasy z obce proti umístění kostela v rámci daného pozemku. Paradoxně to byly právě politické důvody, co pomohlo překonat byrokratické problémy. Odmítavý postoj kardinála Kašpara i větší části příslušníků katolické církve k okupaci Československa přispěl k vstřícnějším postojům zástupců pražské obce. Třetí návrh stavby tak byl 13. ledna 1940 schválen s úpravou umístění kostela z šikmé osy k náměstí na podélnou.¹⁴⁹

Na počátku roku 1940 tak byly splněny všechny potřebné formalities směrem k městu a vše se zdálo být připraveno na stavbu kostela. V tu chvíli však došlo k nesouladu ohledně projektu kostela uvnitř samotného spolku. Proti plánu architekta Čermáka se radikálně postavil samotný předseda spolku Šolle, který s návrhem delší dobu nesouhlasil a navrhoval vypsání nové soutěže, což odmítala jak většina členů spolku, tak jeho místopředseda páter Václav Chlumský. Postupně vyšly najevo také intriky, jimiž předseda už přes rok podrýval jednání s městem Prahou, a celá situace vyústila v jeho nahrazení na předsednické funkci. Novým předsedou spolku se 1. května 1940 stal prof. Antonín Novák a novým jednatelem František Dobeš. Ve své funkci naopak zůstal místopředseda Václav Chlumský. Prakticky okamžitě po výměně vedení spolku se začalo s prvními pracemi na pozemku přiléhajícím k jižní straně Košířského náměstí.¹⁵⁰

První stavební práce, které byly za účelem výstavby kostela na košířském pozemku provedeny, se vztahovaly právě ke změně umístění kostela. Vzhledem k rozhodnutí postavit jej podélně ke Košířskému náměstí bylo nutné postavit opěrnou zeď v severní, výrazně svažité části pozemku. Zeď nebyla v původních plánech zahrnuta a stala se tak kromě nepředvídaného stavebního prvku i nečekaným finančním nákladem. Svažitý terén i problematické podloží komplikovaly stavbu ve více aspektech. Břidlicové lavicové podloží ztěžovala rovněž skála nacházející se v místě základů věže, naopak pod sakristií byl terén tak měkký, že bylo třeba vyhloubit základy až do hloubky osmi metrů. Kromě kanalizace bylo pod stavbou navíc nutné odvádět i vodní prameny z úpatí vrchu Vidoule.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁵⁰ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁵¹ NTM – AAS, ČJ, kart. 9, neuspořádáno.

Vzhledem k tomu, že se realizace výrazně prodražila kvůli stavbě opěrné zdi, muselo vedení spolku řešit komplikace související s jejím finančním zajištěním. Následně přibýly také těžkosti spojené s dostupností stavebního materiálu způsobené válečným stavem. Dalším nově vzniklým problémem bylo zajištění kvalitního, zodpovědného a odborného stavebního dozoru. V té době se do řešení výrazně zapojil právě architekt Čermák, který osobně zajistil dozor nad stavbou a zadávání stavebních prací.¹⁵² Zároveň s místopředsedou spolku Chlumským spolupracoval na zajišťování stavebního materiálu.

Přetrvávající finanční problém pomohla opět vyřešit katolická veřejnost. Kromě již získaných statisícových částek byly i ve válečném roce 1940 vybrány další statisíce formou dobrovolných darů z celého protektorátu. V poslední fázi shánění financí, kdy stavba již probíhala, se spolek uchýlil k uveřejnění článků informujících o stavbě košířského kostela sv. Jana Nepomuckého v několika velmi čtených periodících. Na základě toho obdržel spolek další statisícové sumy. Zdrojem finanční pomoci byly i dary od věřících z jiných katolických spolků, jimž byly rozeslány prosebné letáčky. Významnou roli sehrály také více než půlmilionové zápůjčky od dalších kostelních spolků.¹⁵³

Díky neúnavnému nasazení funkcionářů spolku i architekta Čermáka byl kostel postaven za necelých osm měsíců (od prvních prací na opěrné zdi 3. května 1940 až po poslední cihlu na kostelní věži 11. prosince 1940). Z pramenů samotného spolku je patrné, že stavbu realizovalo pouhých osm zedníků.¹⁵⁴

Práce na kostele však pokračovaly i nadále. Dne 3. května 1941 byl při příležitosti ročního výročí počátku stavby a zároveň na svátek Nalezení svatého Kříže vztyčen na vrcholu kampanily kříž. V roce 1941 byl již patrný značný vliv války na stavební činnost v okupované zemi.¹⁵⁵ Naprostá většina stavebního materiálu, ale i pohonných hmot směřovala pro válečné účely. Přestože se v případě protektorátních příslušníků nejednalo přímo o zapojení na frontě, probíhalo postupné nucené nasazení práceschopných mužů prostřednictvím vzniklé sítě

---

¹⁵² V rámci jeho pozůstalosti je dochována korespondence, která dokládá celou komunikaci se stavebními firmami, jimž práce zadával. Jednalo se o firmu František Couf, již byly svěřeny zednické práce a firmu Ing. Nebeský, zabývající se železobetonářskými pracemi. Dochovány jsou i zprávy, které vydával jakožto odborný stavební dozor. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, neuspořádáno.

¹⁵³ Jednalo se o Kostelní stavební spolek v Horních Počernicích a Spolek opuštěných sv. Antonína v Praze, který sám o sobě zapůjčil 600 000. Kč. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁵⁴ Zpráva pojednává i o přesném množství použitého materiálu a je v ní zaznamenán rovněž stav prací z jara roku 1941 i s rozpočtem v příloze. Blíže viz Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁵⁵ Dne 7. května 1941 bylo např. vydáno vládní nařízení o zákazu nových staveb.

protektorátních úřadů práce do Říše. Zároveň rostla nervozita okupantů z vývoje válečného konfliktu a docházelo ke zpříšňování životních podmínek v protektorátu, což přineslo v roce 1941 mimo jiné zákaz české spolkové činnosti, který se přirozeně dotkl i činnosti Kostelního spolku katolíků v Košířích.¹⁵⁶ I přes tuto složitou situaci dokázaly stavební firmy do konce srpna 1941 dokončit nejnnutnější práce a záležitosti související se stavbou kostela byly projednávány na setkáních stavební komise.¹⁵⁷

Vývoj stavebních prací na kostele kromě politické situace výrazně komplikovalo na podzim 1941 také počasí. Kvůli mohutným deštům se nepodařilo dle plánů pokrýt celou střechu a pokrytí muselo být dokončeno až na jaře 1942. Naopak zimní počasí stavbě přálo, proto pokračily činnosti v interiérech a do konce ledna 1942 byly ukončeny úpravy kaple sv. Václava na západní straně kostela. Kaple, později přezdívaná zimní, byla 1. února 1942 vysvěcena generálním vikářem Bohumilem Opatrným a začala hned sloužit ke konání bohoslužeb.¹⁵⁸ Duchovním správcem kostela se stal Prokop Pittermann, podpřevor premonstrátského kláštera na Strahově.¹⁵⁹

Politická situace se stále zhoršovala a začátkem roku již bylo ohlášeno nucené ukončení činnosti na nevojenských stavbách s platností od 1. května 1942. Zároveň se stále zvyšoval počet mužů odvedených na práce ve zbrojní výrobě, proto na dokončení co největšího množství prací s vypětím všech sil pracovaly jak zapojené stavební firmy, tak jednotliví členové spolku, ale i mnozí další dobrovolníci.¹⁶⁰ Protože bylo zjevné, že do termínu je třeba práce dokončit tak, aby věřící mohli kostel používat, bylo nutné je zároveň přesně stanovit, a to i z za cenu mnoha kompromisů. Přistoupilo se tak primárně k úpravám

---

¹⁵⁶ Vzhledem k tomu, že spolkový život byl propojen i se životem politickým, byla činnost spolků se vznikem protektorátu přerušena. Činnost spolků totiž ovlivnilo vládní nařízení z 31. března 1939 měnící dosavadní společovací zákon. Na podzim roku 1941 byla zakázána rovněž činnost všech českých tělovýchovných spolků.

¹⁵⁷ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁵⁸ Pamětní pohlednice. K vysvěcení kaple byla vytvořena pamětní pohlednice a vyobrazením sv. Václava s patronem celého svatostánku sv. Janem Nepomuckým, mezi nimiž se nachází zmenšená kostelní stavba. Viz vyobrazení č.10 a 11.

¹⁵⁹ Srov. AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zápis o 51. valné hromady Mariánské jednoty v Košířích.

¹⁶⁰ Z materiálů Mariánské jednoty je patrné, že se během války činnost jejích členů a členů košířské katolické charity na stavbu kostela zaměřovala jako na primární úkol. Vzhledem ke zmiňovanému nedostatku mužů to byly právě košířské katoličky, které se do výstavby kostela zásadně zapojily – primárně se jednalo o neustálý úklid stavby, ale byly schopné zastat i nejrůznější drobné práce. Srov.: AHMP F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zápis 50. řádné valné hromady Mariánské jednoty v Košířích a AHMP F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zpráva jednatele za dobu od 27. dubna 1941 do 5. října 1947.

podlahy v chrámové lodi, prostoru presbytáře a místa pro prozatímní hlavní oltář. Potřebné vybavení se operativně použilo ze zrušených kostelů a kaplí.¹⁶¹

Neděle 17. května 1942 byla dnem posvěcení chrámové lodi kostela sv. Jana Nepomuckého.¹⁶² Za účasti mnohých věřících tak učinil kancléř kurie Jaroslav Kulač a promluvil i strahovský opat Stanislav Jarolímek. Řád strahovských premonstrátů dostal kostel do duchovní správy. S ohledem na to, stavba plánovaná na jihu kostelního pozemku, architektem původně zamýšlená jako fara, byla v této době již chápána jako budoucí prostor pro komunitní život košířských věřících.¹⁶³

Vzhledem k tomu, že se několik dní po posvěcení kostela odehrál atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, zhoršily se podmínky života v protektorátu natolik, že k dalším pracím na kostele do konce války nedošlo. I tak byly uveřejňovány další články informující o postupu stavby kostela a věřící zasílali další finanční dary téměř v hodnotě čtvrt milionu korun, které byly nutné k uhrazení již dodaného materiálu a vykonaných prací.

Kromě toho, že nebylo od roku 1942 možné postoupit ve stavbě kostela, došlo na konci druhé světové války v souvislosti s Pražským povstáním k poškození oken a fasády. Škody se týkaly především severní strany kostela, protože boje probíhaly na Plzeňské ulici.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ Hlavní oltář byl použit ze smíchovského arcibiskupského semináře, do průčelí za oltář byl umístěn odlitek Brokoffovy barokní sochy patrona kostela sv. Jana Nepomuckého. Lavice hlavní lodi pocházely rovněž z tamního arcibiskupského semináře a kostela Nejsvětějšího srdce Ježíšova na Smíchově, stejně tak dubové skříně v sakristii. Varhany za hlavním oltářem byly pořízeny v Kongregaci šedých sester v Bartolomějské ulici a spolek následně zakoupil i velké varhany od Školských bratří ze Salmovské ulice, které kvůli svému rozměru musely být umístěny (v rozporu s původním návrhem J. Čermáka) na emporu. Kaple sv. Václava byla vybavena zařízením z vyklizených kaplí smíchovského arcibiskupského semináře a Ústavu slepců na Palatě (hlavní oltář kaple byl umístěn v ose kaple, dnes se nachází kolmo k ní - viz kapitolu 4.2. Vnitřní popis kostela). Kalich kostelu věnoval bývalý košířský farář Šimůnek, monstranci košířská skupina katolické mládeže. Srov.: Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁶² V dataci vysvěcení chrámové lodi se prameny rozcházejí. Datum neděle 17. května 1942 uvádějí materiály kostelního spolku. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích., nicméně materiály Mariánské jednoty uvádějí 16. května 1942 v souvislosti se svátkem s. Jana Nepomuckého, který je skutečně 16. května. Srov. AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zápis o 51. valné hromady Mariánské jednoty v Košířích a AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Zpráva jednatele za dobu od 27. dubna 1941 do 5. října 1947. Zcela jiný termín vysvěcení lze nalézt v krátkém materiálu pojednávajícím o kostele sv. Jana Nepomuckého v Košířích, a to 14. května 1942. Srov. Kostel sv. Jana Nepomuckého, Poéma pro katolíky v Košířích.

¹⁶³ Primárně chyběly prostory pro katolickou mládež a „mariánská družstva dívek“. Srov. AHMP, F. ú. u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, kart. 1, neuspořádáno, Jednatelská zpráva Mariánské jednoty v Košířích ku 48. řádné valné hromadě.

¹⁶⁴ Dle pramenů proběhl na Plzeňské ulici dokonce letecký nálet na barikádu. Zároveň docházelo k ostřelování této barikády těžkým letadlovým kulometem. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

Rozbitá okna musela být znovu zasklena, ale kvalitní omítka vrypy od kulek z větší části ustála a vzpomínka na tyto události tak zůstává patrná dodnes. Kostel zaznamenal v květnových dnech roku 1945 zároveň další smutnou etapu své existence, právě když posloužil jako provizorní márnice pro košířské občany, kteří zahynuli při pouličních povstaleckých bojích.¹⁶⁵

Po skončení války se sice konečně situace s dostavbou kostela z politického hlediska začala obracet k lepšímu, ale hlavní organizátor prací, místopředseda kostelního spolku, páter Václav Chlumský byl zdravotně indisponován¹⁶⁶ a nenašel se nikdo, kdo by se jeho role ujal. Aktivity byly proto odloženy a v souvislosti s tím nebyly včas zadány práce, jež měly být provedeny a finanční prostředky spolku byly v důsledku poválečné inflace prohlášeny za vázané. Jmenní spolku se ztenčilo na minimum, avšak jeho členové se obrátili na dárcce, kteří přispěli již dříve a za jejichž pomoci se podařilo získat alespoň obnos na nejpotřebnější opravy a dokončovací práce. Jednalo se o zasklení rozbitých okenních tabulí, postavení dřevěných schodů do věže, vybudování části opěrné zdi v severní části pozemku, zavedení elektrického vedení.¹⁶⁷ Z hlediska interiéru bylo zásadní rovněž vybudování alespoň hlavního oltáře, proto bylo sochaři Jindřichu Wielgusovi zadáno vytesání reliéfu do kararského mramoru a následně došlo i k vytvoření oltářní mensy. Z dobrovolnických prací bylo nejmarkantnější odstranění stavebního materiálu, vytvoření chodníku a úprava zahrady na jižní straně kostela. Následovala i úprava severního svahu kostelního pozemku, kam bylo třeba dovézt velké množství materiálu ze stavby základů chrámové věže.¹⁶⁸

Politický převrat v roce 1948 se podepsal na spolku přesunutím jeho předsedy A. Nováka, který byl občanským povoláním učitelem, do Karlových Varů a následně do Kladna. Spolek a funkce v něm opustilo několik starších členů a zůstal tak v rukou těch později přijatých. I tak se o něj jeho členové starali, jak to situace dovolila. Pozitivní událostí roku

---

¹⁶⁵ V chrámové lodi bylo uloženo 18 těl zemřelých, padnuvších ve dnech 5.-9. 5. 1945, a to na dobu, než je pozůstali měli možnost řádně pohřbít. Na tento fakt odkazuje pamětní tabulka v postranní předsíni chrámu.

¹⁶⁶ S nemocí bojoval další tři roky, v květnu 1949 však tento boj prohrál. Srov. pamětní deska v postranní předsíni kostela sv. Jana Nepomuckého.

¹⁶⁷ Do té doby byla elektřina přiváděna pomocí provizorní stavařské instalace. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁶⁸ Zmiňované práce trvaly v řádu let, protože je vykonávala hrstka dobrovolníků z kostelního spolku, popř. k němu přidružených jedinců. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

1948 byla návštěva pražského arcibiskupa Josefa Berana, jenž stavbu od jejího počátku podporoval a rozhodl se tam udílet svátost biřmování.¹⁶⁹

V roce 1949 došlo ke změně v duchovní správě košířského kostela. Pater Pitterman byl vystřídán premonstrátem děkanem Ondráčkem, který však o rok později ve vysokém věku zemřel. Po něm, od roku 1951 působil v kostele pater Fišer, který byl po třech letech vystřídán křižovníkem, paterem Františkem Vernerem.¹⁷⁰ Tím skončilo rychlé střídání duchovních správců farnosti, pater Verner ji totiž u sv. Jana Nepomuckého vykonával až do roku 1995.¹⁷¹

Politická situace se však rok od roku zhoršovala, což dopadalo i na kostelní spolek pro jeho jasnou souvislost s katolickou církví. V rámci představiteli KSČ iniciované a státem řízené Katolické akce došlo v roce 1949 ke zřízení Státního úřadu pro věci církevní, do jehož gesce spadal nejen dohled a reorganizace katolické církve, ale také např. nechvalně proslulá Akce K. Jedním z výsledků činnosti tohoto úřadu byl i zákaz jakýchkoli sbírek mezi věřícími, který se vztahoval i na sbírku k dostavbě svatostánku v Košířích. Činnost spolku však již stejně neměla dlouhého trvání i v souvislosti s rozhodnutím Ministerstva vnitra o zákazu spolkové činnosti menších spolků a jejich nucenému přidružení pod větší celky, a to podle zákona č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, jenž nabyl účinnosti 1. října 1951,¹⁷² který zajistil režimu snazší dohled a kontrolu nad sdruženými občany. Kostelní spolek katolíků v Košířích tak byl zrušen na mimořádné schůzi v únoru 1952 z rozhodnutí 31 členů. Jeho činnost mohla být provozována pouze v rámci centrálně zřízené dobrovolné organizace Česká katolická charita. Problém však tvořily nezaplacené statisícové pohledávky za poslední práce provedené na kostele.¹⁷³ Po dlouhých jednáních se situace urovnala zaplacením zpožděných faktur z finančních prostředků charity, která zároveň převzala i aktiva spolku.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁷⁰ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁷¹ Srov. pamětní deska v postranní předsíni kostela sv. Jana Nepomuckého.

¹⁷² Podle uvedeného zákona se nadále mohli občané sdružovat v dobrovolných organizacích, zejména v jednotné odborové organizaci, v organizaci žen, v organizaci mládeže, v jednotné lidové tělovýchovné a sportovní organizaci, v kulturních, technických a vědeckých sdruženích k uplatnění svých demokratických práv a tím k upevnění lidově demokratického zřízení a k podpoře úsilí o výstavbu socialismu.

¹⁷³ Stavební náklady na stavbu kostela v roce 1951 dosáhly částky 4 450 960 Kčs. <http://www.cibulky.info/img001/>, vyhledáno 1. 5. 2021.

¹⁷⁴ Likvidací bylo pověřeno tehdejší vedení, tzn. prof. Antonín Novák (předseda), Josef Krušina (jednatel), František Šrámek (pokladník). Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

Přes nepříznivou společenskou situaci se v uvedené době podařilo uskutečnit další drobné modifikace interiéru kostela. Vzhledem k tomu, že došlo k umístění mramorového reliéfu pro oltářní stěnu, vyvstala otázka řešení prostor kněžiště. Bylo třeba přistoupit k mnohým stavebním úpravám, nicméně 29. září 1952 se před posvěcením oltáře podařilo uvést kněžiště do podoby blížící se architektonickému plánu. Pro důstojné fungování kostela bylo zásadní jeho prostory vyklidit. Mnohé z nich totiž do té doby sloužily jako sklad stavebního materiálu. Tento osud se týkal i kaple Božího hrobu a k ní přiléhajícího hlavního vchodu do kostela. Toto místo bylo na jaře roku 1953 vyklizeno, položena podlaha, upraveny stěny, zasazeny dveře. Ve stejné době došlo rovněž k pracím na zpodělnici pro nedoslýchavé a k úpravám stropu nad emporou a k rozvodům elektřiny. Všechny tyto práce bylo možné realizovat jedině díky ochotě dobrovolníků.¹⁷⁵

Po mnoho dalších let kostel fungoval tak, jak to nastavení tehdejší společnosti umožňovalo. Ve druhé polovině 70. let došlo k úpravám jeho presbytáře „versus populum“, které navrhoval přímo architekt Jaroslav Čermák, jenž se liturgickou obnovou,¹⁷⁶ nejen za tímto účelem, důkladně zabýval.¹⁷⁷ Došlo tak ke změně původního oltáře, stavbě nového oltáře a ambonu a úpravám schodů a podlahy kněžiště.¹⁷⁸ Všechny úpravy architekt podrobně probíral s paterem Vernerem, se kterým si během mnoha let spolupráce postupně vytvořili velmi blízký vztah.¹⁷⁹

V roce 1978 se architekt rozhodl učinit kroky k realizaci svých původních plánů kostela. V přesvědčení, že jeho plány nejenže mají ve své stylové čistotě vysokou kvalitu, ale i odpovídají obecným představám katolické církve o liturgické obnově, která se během 60. a 70. let 20. století často propisovala do chrámových interiérů, se rozhodl napsat dopis Františku kardinálu Tomáškoví. Velmi ho tížilo, že provizorní opáření, která byla nutná pro provoz kostela ve válečných letech, tedy zavezení kostela vybavením ze zrušených modliteben, přetrvávalo po další desetiletí. Kromě toho, že bylo vybavení neoriginální, byl

---

¹⁷⁵ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁷⁶ <https://www.getsemany.cz/book/export/html/1248>, vyhledáno 1. 5. 2021.

¹⁷⁷ NTM – AAS, ČJ, kart. 16 nabízí mnohé přepisy a kopie teologických děl s touto tematikou (např. od dr. Merela či Theodora Filhauta), ale i dopis kardinála Lercara předsedům biskupských konferencí.

¹⁷⁸ NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Kostel svatého Jana Nepomuckého, Košíře, Soupis plánů k opravám a úpravě vnitřku kostela.

¹⁷⁹ Tento vřelý vztah je patrný z jejich korespondence, která se zdaleka netýkala jen pracovních záležitostí. Jaroslav Čermák pateru Vernerovi zasílal i osobní přání k narozeninám. NTM – AAS, ČJ, kart. 5. Jindy pater psal architektovi na Štědrý den se slovy: „Váš dopis byl nejkrásnějším dárkem k Vánocům“ NTM – AAS, ČJ, kart. 5. Pater Verner, který byl velmi znalým v oblasti náboženské literatury, architektovi také půjčoval knihy – např. v roce 1981 architekt se svým dopisem zasílá s díky zpět „Tomáše Akvinského“ NTM – AAS, ČJ, kart. 5.

pro architekta bolestný rovněž fakt, že ho bylo v kostele umístěno výrazně více, než ve svých odlehčených plánech navrhoval. „*Se vši úctou, snažně a naléhavě prosím Vaši eminenci, aby mi pomohla v mé již pradávné a věci nanejvýš prospěšné touze: košířský kostel sv. Jana Nepomuckého očistit od nevhodných a nepatřičných nánosů tím, že by pražská arcidiecéze našla pro zmíněné předměty jiné a vhodnější skladiště.*“¹⁸⁰

Architektovy snahy skutečně padly na úrodnou půdu a z kostela byla postupně vynesena většina vybavení, které tam nepatřilo. Kromě menších předmětů, jako jsou některé svícny a sošky např. v kapli sv. Václava se jedná o repliku barokní sochy sv. Jana Nepomuckého, která byla nejprve umístěna v místě hlavního oltáře a dnes setrvává naproti vedlejšímu vchodu do lodi věřících. Během 80. let 20. století architekt za přátelské spolupráce s paterem Františkem Vernerem dokončil naprostou většinu úprav kostela, které měl v plánu. Jednalo se o většinu prací souvisejících s kazatelnou, dokončení kaple Božího hrobu, dveře v západní části kostela, křížová cesta, ale i rozvody elektřiny a dlažba v exteriéru a oplocení pozemku kostela.¹⁸¹

Poslední úpravy kostela probíhaly na přelomu tisíciletí a jednalo se o zastavění průchodu ve vítězném oblouku a umístění dřevěné skulptury Panny Marie na jeho místo.¹⁸² A zavěšení tří zvonů na vrchol věže kostela v roce 2000. Kostel samozřejmě vyžaduje neustálé opravy, které dnes zajišťuje spolek Přátelé košířských kostelů, z.s.¹⁸³

---

¹⁸⁰ NTM – AAS, ČJ, kart.5.

¹⁸¹ Viz kapitoly 4.2. Vnitřní popis kostela a 4.1. Vnější popis kostela této práce.

¹⁸² Viz kapitola 4.2. Vnitřní popis kostela této práce.

¹⁸³ Spolek byl založen v roce 1991, viz <https://rejstrik.penize.cz/ares/02423898-pratele-kosirskych-kostelu-z-s>, vyhledáno 1. 5. 2021.

4. Popis kostela sv. Jana Nepomuckého

Kostel sv. Jana Nepomuckého leží nedaleko významné velkoměstské komunikace, nad náměstím položeným ve středu čtvrti Košíře. Jaroslav Čermák mu vtiskl vzhled odkazující na funkcionalistické pojetí architektury,¹⁸⁴ ale i monumentalitu, které kostel dosahuje svou lapidární formou, jakož i velikostí a úctyhodnou výškou věže. Právě směrem ke Košířskému náměstí se kostel pohledově otevírá a fakt, že je v poměru k náměstí umístěn výše, ještě umocňuje jeho monumentalitu.

Architekt původně plánoval kostel zvenčí doplnit sochami umístěnými podél chrámové lodi i na vrcholu věže, která měla být navíc zdobena rozměrným vyobrazením ukřižovaného Krista. Kompletnímu dokončení stavby však dle Čermákových plánů bohužel nepřály historické události.

4. 1. Vnější popis kostela

Při výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích byla použita železobetonová konstrukce, která byla vyplněna cihlovým zdivem. Z pálených cihel je rovněž postavena kostelní věž. Podezdívka lemuje celý obvod stavby, avšak ze severní strany, kde se nachází výrazně svažité terén, je kamenný sokl výrazněji zastoupen. Použité žulové kvádry jsou uspořádány do haklíkové vazby. Beton je uplatněn výhradně v rámci konstrukce a všude je zakryt – z největší části hladkou tvrdou monochromní omítkou pískové barvy, ale v některých detailech je použito i lesklých keramických obkladů nejednotné barvy v tónech hnědé. Z použitých materiálů je rovněž zastoupeno sklo ve více provedeních, avšak nikdy ne v podobě běžných čirých skleněných tabulí. Požity jsou skleněné tvárnice (z exteriéru je viditelný formát firmy Luxfer, v interiéru jsou použity i kulaté tvárnice), v případě okenních tabulí drátosklo či profilované sklo a v rámci vitráží sklo barevné. Železo je použito na kované rámy

---

¹⁸⁴ Na tomto místě je třeba upozornit na problematičnost označení chrámové stavby za funkcionalistickou. V případě zcela ortodoxního vnímání funkcionalismu, kdy forma sleduje funkci jednotlivých místností stavby, není prostor ani pro souměrnost, monumentalitu, natož pak jakoukoli, byť zcela minimalizovanou, zdobnost. Striktně z pohledu funkce by bylo možné kostel vnímat pouze jako shromaždiště věřících, což by samozřejmě význam sakrálních staveb zcela potlačilo. Funkcionalismus jako takový má jisté limity, na něž naráželi i jeho teoretici, ať se již jednalo o velmi přísný výklad Karla Teigeho ztotožňujícího architekturu s vědou, či postoj Karla Honzika, který spatřoval i význam emocionální polohy architektury. Vzhledem k tomu, že mezi architekty nebyl Honzík sám, můžeme hovořit o tzv. emocionálním funkcionalismu. Právě ten připouští v rámci funkcionalistického přístupu k architektuře i záměrně vytvořenou krásu jako prostředníka mezi stavbou a jejím uživatelem; jako funkci chápe i mentální hygienu a vizuální uspokojení. Blíže viz ŠVÁCHA 1994, 339–409.

oken a na zábradlí, střešní krytiny jsou měděné. Dřevěné jsou konstrukce dveří hlavního i bočních vchodů.

Hlavní loď kostela dlouhá přes 28 metrů a široká 16 metrů¹⁸⁵ je koncipována pro až 2500 návštěvníků, z nich 2000 zaujme místo v přízemí lodi a 500 na empoře.¹⁸⁶

Košířský kostel je orientovaná longitudinální jednolodní stavba. Hmotová skladba hranolové stavby přisuzuje každému jejímu kvádru svébytnou funkci. Základní, převýšený ležatý hranol stavby, plní funkci chrámové lodě s presbyteriem. Z něho výškově vybíhá hranol věže se zvonící, která je asymetricky umístěna na východní straně kostela, a hranol převýšené oltářní stěny. Na jihovýchodní straně kostela je asymetricky přistaven také v porovnání se základním kvádrem naopak nižší kvádr, v němž se nachází kaple sv. Václava, sakristie a zadní vstup do kostela. Poslední hranol symetricky přiléhá k západní straně kostela. V jeho středu se nachází hlavní vchod, na jižní straně je umístěna kaple Božího hrobu a na severní zpovědnice. Čistou skladbu kvádrů neruší ani střechy. Jejich sklon není při vnějším pohledu odnikud patrný, zakrývají je atiky.¹⁸⁷

Fasáda kostela je jednolitá bez architektonického členění. Prolamována je úzkými vysokými šterbinovými okny, jejichž vertikálnost je zdůrazňována protažením jejich profilu keramickým obkladem. Pravoúhlost stavby je záměrně narušena mnohými detaily – z exteriéru je nejmarkantnějším z nich kruhové vitrážové okno umístěné na východní straně jižního průčelí.

Hlavní vchod není z obou ulic probíhajících podél kostela příliš patrný; dnes tento fakt ještě umocňuje vzrostlá vegetace. Nachází se v hranolu, který leží kolmo k hlavní lodi, jíž zakončuje a symetricky po obou stranách rozšiřuje, avšak nedosahuje její výšky. V tomto hranolu je v přízemí umístěna kaple Božího hrobu, zpovědnice, sociální zařízení pro věřící a osově schodiště. V patře se v tomto místě nachází empóra.

Ve své horní části je průčelí ohraničeno vysunutou korunní římsou, jejíž vysunutí je shodné s hloubkou rizalitu – proto v místě rizalitu římsa není patrná. Mělký vstupní rizalit je umístěn ve středu průčelí, v jehož horní a střední části se nacházejí čiré skleněné tvárnice čtvercového formátu firmy Luxfer v sedmi pásech, které sahají až k úrovni korunní římsy.

---

¹⁸⁵ NTM – AAS, ČJ, kart. 9.

¹⁸⁶ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁸⁷ NTM – AAS, ČJ, kart. 9.

Vstupní portál je prolomen nad úrovní soklu, stoupají k němu Každé ze čtyř stejně širokých a vysokých křídel má po třech výplních proříznutých řeckým křížem. V křížení prosklených břevnen byl původně čtverec červeného skla s leptaným biblickým motivem, dochoval se jich ale jen zlomek. Původní klika podlehla vloupání do kostela právě těmito dveřmi.

Po obou stranách na rizalit v horní a střední části průčelí symetricky navazuje hnědý lesklý keramický obklad v nejednotném barevném odstínu, jenž se v pásích střídá s úzkými štěrbinovými okny. Šířka jednoho okna odpovídá dvěma vedle sebe umístěným dlaždicím obklad, střídající se pásy tak mají zcela totožný rozměr. Motiv tak navazuje na pásy skleněných tvárnic situované ve středu průčelí na ploše rizalitu. Štěrbínová okna jsou zasklena vždy osmi tabulemi s drátěnou vložkou. Jejich nýtované železné rámy jsou subtilní, hladké. Obklad sahá do stejné výšky jako okna. Z každé strany rizalitu se střídají tři okna se třemi pásy keramického obkladu. Po celé délce průčelí se táhne podezdívka z kamene v haklíkové vazbě a vyrovnává mírný sklon terénu.

Jižní strana kostela je pohledově dobře dostupná z pozemku kostela, jakož i z příjezdové cesty vedoucí ze starých Košíř, která umožňuje spatřit stavbu i z dostatečného odstupu. Otevírá se tak pohled na hranol, v němž je umístěno západní průčelí, základní kvádr chrámové lodě i část nejnižšího, jihovýchodního hranolu v části, kde se nachází sakristie.

Hranol hlavního vchodu ve své jižní části pracuje s minimem výrazových prostředků. Je pokryt hladkou tvrdou omítkou v barvě písku a v jeho dolní části navazuje podezdívka z kamene v haklíkové vazbě. Vysunutá korunní římsa hlavního průčelí nepokračuje, nicméně architektura je v tomto místě do té míry střídá, že na sebe poutá pozornost i kolmé ukončení římsy v rovině jižní stěny. Protože hranol hlavního vchodu ve své šířce po obou stranách souměrně hmotově přesahuje hranol lodi, vznikají po obou stranách jeho totožné průčelní stěny. Jsou opět pokryty hladkou tvrdou omítkou a v jejich spodních částech pokračuje kamenná podezdívka v haklíkové vazbě. Ve středu zdí jsou prolomena dvě úzká štěrbinová okna o deseti skleněných tabulích z drátoskla, tak jako tomu bylo na západním průčelí. Jejich rámy jsou s nimi totožné. Mezi dvěma okny se opakuje motiv pásu hnědého keramického lesklého obkladu nejednotné barvy, jenž sahá do totožné výšky jako okna, jejichž šířka odpovídá dvěma vedle sebe položeným dlaždicím obkladu.

Před západní část průčelí je předsazena hranolová hmota původně vedlejšího vchodu, který je dnes používán jako hlavní. Její čelní stěnu člení jednoduchý rám vertikálně na tři

pole. Střední prolamuje samotný vstup, opět ustupující za linii průčelí. Vystupuje se k němu po dvou kamenných stupních, zde na rozdíl od hlavního průčelí na půlkruhovém půdorysu. Dřevěné dveře opakují řešení dříve hlavního vstupu, ovšem mají jen dvě křídla. Zde se dochovalo pět leptaných skel ve středu křížů s biblickými motivy ze šesti a také původní kovaná klika se třemi otvory ve tvaru kříže. Menší třetinu středního pole nad dveřmi vyplňují čtvercové skleněné tvárnice firmy Luxfer v uspořádání 5 × 10. Obě boční pole jsou slepá a jejich stěna je konkávně prohnutá, zjevně zamýšlená jako výklenky pro umístění soch.¹⁸⁸

Stěna chrámové lodi je opět hladce omítnuta a disponuje vertikálním členěním založeným na liniích úzkých vysokých šterbinových oken o deseti skleněných tabulích s drátěnou vložkou v rámech identických s rámy oken západního průčelí. Oproti západní straně se liší užití keramických obkladů. Zůstává jejich hnědý lesklý barevně nejednotný vzhled, nicméně obklady jsou umístěny ve dvou řadách pod okenními pásy, jež tak opticky prodlužují až ke kamennému soklu v haklíkové vazbě, lemujícím celou stavbu. Šterbinových oken je po celé délce lodi dvanáct a všechna jsou provedena v kombinaci s keramickým obkladem. Jedinou výjimku tvoří dvě okna nacházející se nad portálem. Ten je ukončen ve stejné výšce, do níž sahají keramické obklady. Velikost oken nad portálem tak zůstává stejná, pouze v jejich případě absentuje prodloužení obkladem.

Ve své horní, ale i západní boční části je kvádr chrámové lodi ohraničen vysunutou římsou, jejíž vysunutí je shodné s korunní římsou hlavního průčelí. Naopak ve své západní části je loď ukončena velkou kruhovou plochou vitráže. Ta se nachází za pravidelně se střídajícími šterbinovými okny, v samém závěru lodi, kde je její spodní polovina překryta prostorem sakristie umístěné v odděleném hranolu. Ve stejné šíři výškově naopak nad úrovní hlavní lodi vystupuje kvádr převýšené oltářní stěny, který je z jižní strany zcela hladký, pouze omítnutý.

Hranol, v němž se v přízemí nachází sakristie, kaple sv. Václava, komorní vstup do předsíně k ní přiléhající, ale i schodiště a v prvním patře rozlehlý farní sál je umístěn za hlavním oltářem a tvoří tak nejvýchodnější část kostela. Stěna kolmá na hlavní loď je zcela hladká, pouze omítnutá v pískové barvě. Stěna, jež na ni navazuje, rovnoběžná s hlavní lodí, je ve své západní části opatřena vertikálním členěním, opět souvisejícím s okenními otvory.

---

¹⁸⁸ Je patrné, že oblouky byly původně zamýšleny k umístění dvojice soch. Dle pramenů se mělo jednat o sochy věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích. Vzhledem k mnohým odkazům na české světce v rámci realizované, ale i plánované výzdoby kostela se jeví tato zmínka jako pravděpodobná.

Ty jsou tentokrát rozvrženy ve čtyřech pásech, které jsou od sebe vzájemně vzdáleny na šíři jednoho pásu, který zůstává prázdný. Opakuje se zde motiv lesklých hnědých obkladů, tentokrát jsou však nad sebou vždy dvě okenní tabule, pak následuje ve stejné délce část dekorovaná keramickým obkladem a na ni opět navazuje část se dvěma okenními tabulemi. Okenní rámy v přízemí jsou z válcovaných profilů, povrch je kovářsky zpracován. Jsou přepásány vždy sedmi železnými pásy o síle rámu, spojenými s ním příznanými nýty. Okna dvou pater vždy opticky propojuje keramický obklad v jeden pás.

Střed hranolu je ponechán bez výrazových prostředků a v jeho východní části je symetricky k okenním otvorům umístěn předstupující výklenek s krucifixem. Nad jeho celou šíří se nachází pole ze tří pásů skleněných tvárnic nad sebou. Obdélník ze skleněných tvárnic je výškově zakončen ve stejné rovině jako okna v patře. Krabicovitý výklenek tvoří tři tenké desky, horní obdélníková, levá má tvar na špičku postaveného rovnoramenného trojúhelníku, pravá nepravidelného čtyřúhelníku stojícího na nejkratší straně. Vnější i vnitřní stěny představeného výklenku i stěna, na níž visí krucifix, jsou hladce omítnuty. K výklenku stoupají dva kamenné stupně. Zespoda horní desky jsou umístěna dvě svítidla k osvětlení Ukřižovaného. Nadstylový krucifix lze datovat do konce 19. století, avšak o jeho původu se dostupné prameny nezmiňují.

Na východní straně kostela je ve stejném kvádru lokalizována kaple sv. Václava a vchod s komorním vstupem do předsíně, která vede k ní a ke schodišti do patra s farním sálem. Půdorysně kaple sv. Václava zcela přiléhá k presbyteriu, tedy i kvádr zcela přiléhá ke kvádru lodi věřících.

Z východní strany kostela je na tomto hranolu poprvé použito kromě vertikálního i horizontálního členění v podobě vysunuté lišty v parteru, jež končí na své jižní straně ve čtvrtině stěny hranolu pravouhlym zakončením a na své severní straně rovněž pravým úhlem se závěrem stěny. Na své jižní straně slouží lišta k zastřešení dvou kamenných pravouhlych žulových stupňů vedoucích ke komornímu vstupu do kostela. Na jeho dveřích se opakuje motiv zasklených křížových prořezů. Dveřní prostor je oddělen také vertikální lištou, která se kolmo až k zemi spouští z lišty horizontální. Lišty tak ve své severní části tvoří vystupující rámeček, který je vyplněn dvanácti poli, jejichž plocha je mělce konkávně vpadlá. Jsou vyzděna z cihel a omítnuta cementovou omítkou. Tato pole sahají až ke kamennému soklu zachovanému i v této části kostela a přerušnému pouze kamennými schody.

Hranol s kaplí sv. Václava je opatřen opakujícím se vertikálním členěním v podobě prodloužených linií okenních otvorů. Tentokrát jsou situovány ve čtrnácti pásech, které jsou od sebe vzájemně vzdáleny na šíři jednoho pásu. Je zde zopakován motiv lesklých hnědých obkladů, kdy je, tak jako v jižní části hranolu, nad sebou vždy jeden okenní otvor, pak následuje část dekorovaná keramickým obkladem a na ni navazuje opět část s okenním otvorem. Okenní otvory v této části stavby mají velikost jen jednoho modulu a keramický obklad mezi nimi tak zaujímá plochu dvou okenních otvorů. Železné okenní rámy jsou i zde subtilní.

Při pohledu z východní strany kostela jsou v různých výškách patrné čtyři hranoly. Nejnižší je lokalizován již popsáný hranol s kaplí sv. Václava, nejnižněji vyčnívá část hranolu lodi věřících, ten výškově přesahuje hranol převýšené oltářní stěny a na severní straně se nachází nejvyšší hranol věže.

Hranol lodi věřících je z východního pohledu zastoupen jen stěnou s hladkou omítkou, jež je ozvláštněna pouze viditelným pravoúhlým zakončením vysunuté korunní římsy lemující východní část lodi věřících. Navazuje na něj kvádr průčelí převýšené oltářní stěny, která jej přesahuje o jednu třetinu jeho výšky. Jedná se o hranol s nejhojněji zastoupenými výrazovými prostředky. Na celé jeho ploše je použit keramický obklad v hustém rytmu vertikál, půdorysně diagonálně natočených k průběhu stěny. Středem prochází delší rameno kříže. Kříž vystupuje nad úroveň stěny a jeho kratší rameno zároveň tvoří korunní římsu převýšené oltářní stěny. Ta je současně půdorysně zarovnána s hranolem věže, který na ni navazuje. Nad úrovní stěny ční horní část delšího ramene kříže. Kříž je z přední strany tvořen tabulemi mléčného skla zasazenými v železných rámech, podobně jako je tomu v případě šterbinových oken. Delší, vertikální rameno kříže tvoří sedm skleněných tabulí, kratší rameno pět. Pod skleněnými tabulemi byly původně umístěny neony. Boční strany kříže jsou omítnuty světlou omítkou pískové barvy, stejně jako zbytek stavby.

V severovýchodním rohu stavby se nachází její nejvyšší součást, kostelní věž, vysoká 55 m.¹⁸⁹ Jedná se o obdélný hranol, na jehož vrcholu je situováno pravoúhlé otevřené zvonové patro, které mírně ustupuje profilu věže. Zvonové patro se třemi zvony je otevřeno na severní a jižní stranu, východní a západní strana je naopak uzavřena. Podle původních plánů¹⁹⁰ a písemných pramenů měly uzavřené strany zvonového patra lemovat „sochy čtyř andělů

---

¹⁸⁹ Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 9. Plány ke věži kostela.

¹⁹⁰ Viz vyobrazení č. 3, 4 a 5.

ohlašujících soudný den“ v nadživotní velikosti.¹⁹¹ Na samém vrcholu věže se tyčí měděný kříž.¹⁹² Věž je koncipována ve stejném duchu jako ostatní součásti stavby – celá je omítnuta tvrdou omítkou pískové barvy a opakuje se i vertikální motiv linie oken a keramických obkladů. Protilehlé fasády věže jsou vždy totožné a mění se pouze jejich délka, která je přizpůsobena sklonu terénu. Východní a západní fasády jsou členěny pásem jednotabulových malých oken a hnědých keramických obkladů. Na východní straně tvoří pás deset oken s zelenými rámy a sahá od úrovně střechy hranolu s kaplí sv. Václava až k úrovni zvonového patra. Na západní straně věže je v pásu umístěno sedm oken a spodní část pásu je ukončena střechou lodě věřících. Jižní část věže je zcela bez architektonického členění a severní strana je členěna pouze ve své dolní části. Původně architekt zamýšlel severní stranu věže věnovat vyobrazení ukřižovaného Krista. Jeho plán nicméně nebyl realizován a na této části věže se tak nacházejí pouze dvě štěrbinová okna o pěti tabulích z drátoskla, jejichž linie je prodloužena keramickým obkladem až ke kamennému soklu. Sokl je na severní straně kostela nejmohutnější, neboť se jedná o stranu s nejsvažitějším terénem.

Při pohledu na severní stranu kostela hranol věže půdorysně vystupuje totožně po obou svých stranách, a to jak před hranol kaple sv. Václava, tak před hranol lodi věřících. Ta je na své severní straně řešena shodně jako na straně jižní. Stěna chrámové lodi je omítnuta v pískové barvě a je vertikálně členěna dvanácti vysokými úzkými štěrbinovými okny o deseti tabulích s drátěnou vložkou a železnými rámy s viditelnými nýty. Zůstává i protažení linií oken hnědými lesklými keramickými obklady až ke kamenné podezdívce v haklíkové vazbě, který je v této části stavby nejvyšší. Zároveň jsou na každém třetím místě, kde se linie keramických obkladů dotýkají podezdívky, umístěny čtyři konzolové žulové podstavce, připravené pro umístění původně zamýšlených soch. Ve své horní a západní boční části je kvádr chrámové lodi ohraničen vysunutou římsou, tak jako u protilehlé stěny lodi věřících.

Ve východní části severní strany kostela se nachází hranol hlavního západního průčelí, který půdorysně přesahuje hranol lodi věřících a je realizován totožně, jako ve své jižní části. Jeho stěna, kolmá na loď věřících, je opět pokryta hladkou omítkou a v jejím středu jsou umístěna dvě úzká štěrbinová okna o deseti skleněných tabulích z drátoskla. Mezi dvěma

---

¹⁹¹ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁹² Kříž byl vztyčen v sobotu 3. května 1941 na svátek Nalezení svatého Kříže. Jednalo se zároveň o výročí zahájení stavby a umístění kříže na věž doprovázela radost místních obyvatel, kteří celou akci sledovali. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích. Fotografie z umístění kříže viz vyobrazení č 9.

okny se opakuje motiv pásu hnědého keramického obkladu, který sahá do totožné výšky jako okna samotná. Stěna rovnoběžná s lodí věřících je zcela hladká. Svažité terén v severozápadním rohu stavby umožnil umístění podzemního podlaží, kde se nachází sociální zařízení určené věřícím, které však nikdy nebylo používáno. Dveře k němu vedou z exteriéru a jsou umístěny v kamenné podezdívce, které lemuje celou stavbu a severozápadní roh je místem, kde dosahuje největší výšky.

4. 1. 1. Pozemek kostela

Na pozemku kostela se dnes nachází jednoduše pěstovaná zahrada s trávnikem a několika okrasnými stromy, keři a květinami.¹⁹³ Její součástí měla být dle původních plánů také Lurdská jeskyně spojená s pramenem nacházejícím se v jižní části zahrady.¹⁹⁴ K realizaci jeskyně však nikdy nedošlo.

Dláždění kostelního nádvoří a přístupové cesty ke kostelu je stejně jako další kamenné prvky žulové. Byly navrženy přímo architektem Čermákem, byť až ve druhé fázi jeho návrhů, tedy začátkem 80. let minulého století.¹⁹⁵

Oplocení kostelního pozemku bylo rovněž navrženo Jaroslavem Čermákem v 80. letech minulého století. Nachází se pouze na pohledově exponovaných stranách pozemku. Použitými materiály jsou dřevo, železo a kámen. Jedná se o další prvek, kde J. Čermák používá oblouk – plot totiž evokuje plameny. Kamenná podezdívka z haklíkového zdiva se shoduje s tou, jež byla použita přímo na budově kostela. V pravidelných intervalech jsou na ní umístěny kamenné kvádry. Jejich základny jsou orientovány užší stranou ven, stěny z vnějšího pohledu čelní se vyklánějí směrem vzhůru. Pole plotu mezi nimi jsou složena z vertikálně kladených prken, vlnovitě ořezaných a hnědě napuštěných. Plot spočívá na podezdívce z žulových kvádrů. Architekt zde opět použil haklíkovou vazbu. Výška

---

¹⁹³ Zahrada vznikala postupně od konce druhé světové války po odklizení stavebního materiálu z pozemku kostela a po provedení nutných terénních úprav. Dělo se tak výhradně dobrovolnickou prací místních věřících. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁹⁴ Srov. zmíněný fleyer Kostel svatého Jana Nepomuckého, Poéma pro katolíky v Košířích.

¹⁹⁵ NTM – AAS, ČJ, kart. 9.

podezdívky plotu se liší podle části pozemku, v níž se nachází. V severní části pozemku, kde je výrazně svažité terén, dosahuje spodní část až 6,5 m.¹⁹⁶

Součástí plotu jsou i branky a vrata, rovněž navržené J. Čermákem. Dvoukřídlá vrata v jižní části pozemku, která sám architekt označil jako příjezdová, umožňují při svém rozměru více než 3 metry na šířku a 2 metry na výšku průjezd osobních motorových vozidel. Jsou zhotovena ze třiceti tenkých vertikálních ocelových prutů, které jsou na každém křídle vždy do poloviny střídavě z každé strany protínány silnějšími horizontálními příčkami.¹⁹⁷

Hlavní vstup pro věřící představuje branka umístěná na úrovni kostelního nádvoří, do níž se vstupuje z veřejného schodiště oddělujícího pozemek kostela od vedlejšího pozemku školy. J. Čermák ji navrhoval v roce 1982 spolu s ostatními částmi oplocení kostelního pozemku. Branka 110 cm vysoká a 230 cm široká vykováná z oceli s grafitovým lakem je vsazena do sloupků ze žulového haklíkového zdiva. Je tvořena dvěma křídly prutů vykových z páskové oceli. Byla navržena kompletně, a to včetně točen, kliky a zámku.¹⁹⁸

4. 2. Vnitřní popis kostela

Architektura interiéru kostela je střídáma. Lod' věřících je přístupná předsíní z jižní a ze západní strany. Díky téměř úplné absenci výtvarných děl je klidný harmonický výraz prostoru dosahován ryze prostředky architektury, především účinnou světelnou režii. Světlo prochází štěrbínovými okny, ale i skleněnými tvárnicemi a vitrážemi.

Podélné stěny lodě věřících jsou děleny horizontálním kordonovým páskem umístěným přímo pod dvanácti štěrbínovými okny zabírajícími 20 % plochy stěn kostela. Pásek je přerušen na každé stěně lodí pěti vertikálně umístěnými pilastry. Tyto cihelné pilastry slouží jak k vyztužení stěn lodí, tak k optickému dělení a rytmičtému členění prostoru. Zaoblení jejich přední strany interiéru zároveň zjemňuje. Každý z nich se směrem ke stropu rozšiřuje třemi nestejně velkými obdélnými stupni. První stupeň je umístěn v úrovni kordonového pásku a přímo v oblém stupni je zabudováno svítidlo s rámem z bílého kovu. Druhý stupeň se nachází v úrovni závěru štěrbínového okna a svým posledním stupněm pilastru přiléhá ke stropu. Nejzápadnější z nich, těsně nad prvním stupněm, protíná empora. Mezi pilastry vzniká

---

¹⁹⁶ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

¹⁹⁷ NTM – AAS, ČJ, kart. 9.

¹⁹⁸ NTM – AAS, ČJ, kart. 9.

pět stejně řešených klenebních polí. Každé travé obsahuje vystupující rám¹⁹⁹ umístěný mezi přilehlými šterbinovými okny, k jehož spodní části přiléhá kordonový pásek. Ve spodní části polí se na obou stěnách chrámové lodi nachází sedm dřevěných křížů navržených architektem Čermákem až koncem 80. let 20. století. Původní Čermákův projekt reliéfní Křížové cesty z kararského mramoru korespondující s dolní částí zaoltární stěny s reliéfem ze stejného materiálu totiž vzhledem k válečnému stavu v době vzniku nebyl realizován. Dle komentáře samotného architekta bylo lepší přistoupit k realizaci méně nákladné verze Kalvárie také vzhledem k tomu, že uskutečnění původní varianty se po čtyřiceti letech socialismu nejevilo jako pravděpodobné. Označil ho za „definitivní řešení provizoria“ s tím, že je možné dřevěné provedení za mramorové kdykoli v budoucnu nahradit, avšak i tento projekt se „uspokojivě začlení do interiéru kostela“.²⁰⁰ Kříže z javorového dřeva slouží jako autorovo minimalistické pojetí křížové cesty. V překřížení ramen každého z nich je umístěna zlacená římská číslice z tombaku. „*Tvar kříže je personalizován, vyvolává dojem, jako by na něm spočívalo tělo*“, konstatuje sám J. Čermák ve svém návrhu.²⁰¹ Přestože jsou kříže prostého vzhledu, jsou specifické zúžením jak u dřívku kříže, tak u obou konců příčného břemena, což kromě odkazu na Kristovo ukřižované tělo slouží i k odhmotnění. Přední plocha kříže je navíc odkloněna od svislé roviny, proto kříže působí, jakoby se z nich Kristus skláněl nad věřícími, vykonávajícími pobožnost u Křížové cesty. Každý z křížů je umístěn pod šterbinovým oknem a tedy i jím přímo osvětlen. Pouze nejzápadnější travé jsou bez křížů, místo nich se na jižní straně nachází vedlejší vchod do lodi a na severní odlitek sochy sv. Jana Nepomuckého od Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa.²⁰² Východní stěny půdorysně navazující na kněžiště disponují jen jedním křížem. Světlo pískové stěny jsou barevně odděleny od plastických prvků, které jsou provedeny v bílé barvě.

Strop kostela je trámový s lazurovým mořením hnědočervené barvy a s prkenným podbitím. Hlavní trámy jsou vždy nesený dvěma protilehlými pilastry. V ose stropu se nachází linie, patrně z mléčného skla zasazeného do tmavých ocelových rámců, v níž jsou zavěšena vždy dvě jednoduchá svítidla na jedno klenební pole.

---

¹⁹⁹ Rámy měly původně lemovat fresky českých patronů, navíc ze stran osvětlované neonem. K realizaci nikdy nedošlo především z finančních důvodů. I dnes o nich předseda dnešního kostelního spolku Ing. Vít Bobysud hovoří jako variantě, která by nastala, kdyby spolek disponoval dostatečnými finančními prostředky.

²⁰⁰ NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Návrh čtrnácti křížů Křížové cesty pro kostel sv. Jana Nepomuckého v Praze 5.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

Podlaha chrámové lodi se mírně svažuje směrem k hlavnímu oltáři, v návaznosti na architektony inspirace v evropských kostelech.²⁰³ Kryje ji matný keramický obklad hnědočervené barvy s bílým spárováním. V pravidelném rytmu jsou ve velikosti čtyř dlaždic v podlaze umístěny tombakové kryty rozvodů elektřiny a topení, které kromě snadného přístupu působí i estetickým dojmem. Architekt kryty navrhoval rovněž až na počátku 80. let 20. století a zároveň s nimi vytvořil i návrh klíčů, jimiž bylo možné kryty nadzvedávat.²⁰⁴

V osmdesátých letech Jaroslav Čermák navrhoval rovněž lavice pro věřící.²⁰⁵ Jeho prioritou přitom bylo nezatížit jimi zbytečně interiér, proto se uchýlil k jednoduchým konstrukcím z ocelových profilů, na něž jsou připevněny dřevěné desky ze světlého borovicového dřeva: „*Tím dociluji jejich maximální průhlednosti, takže nevytváří komplexní neprůhledný kubus, který by narušoval lehkost vybudovaného interiéru.*“²⁰⁶ Kromě harmonie prostoru byla v projektu zahrnuta i uživatelská praktičnost – architekt ve zprávě zmiňuje mimo jiné význam pohodlí věřících pro soustředění na bohoslužbu. J. Čermák rozvrhl rovněž umístění lavic v lodi do dvou bloků po jedenácti kusech. Každá lavice disponuje poličkou, klekátkem a sedátkem s opěradlem, tedy čtyřmi kusy borového dřeva s tím, že první lavice v bloku se obejdou bez sedátka – slouží pouze ke klečení a odkládání písma věřících sedících v druhé lavici v řadě.²⁰⁷

Ve východní části lodi věřících se nachází kněžiště. Od zbytku lodi je odděleno výškově, a to hned ve dvou stupních. První polovina chóru je vyvýšena o dva schody z tmavé žuly a její podlaha je pokryta bílými mramorovými deskami. Tato vyvýšená plocha má na epištolní straně větší šířku než na straně evangelijní a v samotném středu. K rozšíření dochází vytvořením pravého úhlu ze schodů. Právě v tomto úhlu je umístěn ambon.²⁰⁸ Jedná se o mírně zaoblenou mramorovou desku, na níž se nachází zábradlí z kované, vlnící se oceli s dřevěným madlem na vrcholu. Zábradlí ambonu na epištolní straně je řešeno shodně jako zábradlí kazatelny, které se nachází na straně evangelijní.

---

²⁰³ Podlaha u hlavního oltáře je o 1 m níž než hlavní vchod v západním průčelí kostela. Jedná se o inspiraci z Belgie. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košících.

²⁰⁴ NTM – AAS, ČJ, kart. 9.

²⁰⁵ Tak jako v jiných případech, i zde architekt sáhl k evropské inspiraci, tentokrát německé a francouzské. Ve svém návrhu se dokonce vyjadřuje kriticky k českým, obzvláště barokním řešením kostelních lavic, které považuje za příliš vnucující se a zatěžující často nevelký interiér kostela.

²⁰⁶ NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Návrh kostelních lavic pro kostel sv. Jana Nepomuckého v Praze 5.

²⁰⁷ NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Lavice v přízemí.

²⁰⁸ Ambon je poněkud netradičně umístěn na epištolní straně kostela, což je dáno tím, že na evangelijní straně byla již v době, kdy architekt zařadil ambon, umístěna níže zmíněná kazatelna. Architekt tento prvek navrhl NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Schéma rozpočtu na úpravu presbytáře podle Liturgické obnovy.

Kněžiště je ve své polovině, v místě, kde se nachází vítězný oblouk, vyvýšeno o další dva stupně. Vítězným obloukem je po obou stranách zúženo o jednu polovinu své délky. Takto vytvořené stěny jsou bílé barvy a po celé délce jsou tvořeny pravidelnými vlnkami evokujícími drapérii závěsu. Ve své horní části tyto stěny v oblouk dotváří přepažení pískové barvy, ve tvaru z každé strany tří oblouků vrcholících rovnou linií ve středu, volně odkazující na nebesa. Motiv tří stejných oblouků je zopakován na pilastrech popsaných výše. Jako námět vítězného oblouku je v pramenech spolku uvedena roztažená opona Šalamounova chrámu po skonání Krista.²⁰⁹ Ze stěny na evangelijní straně presbytáře vychází kazatelna. Přístup k ní není viditelný, umožňuje jej schodiště skryté za stěnou, proto kazatelna s půdorysem mírně zkoseného půlkruhu, vytvořeného z železobetonové nosné desky, efektně vychází ze stěny. Tento půdorys, který je architektem v interiéru vícekrát zopakován, lze interpretovat jako motiv jazyka sv. Jana Nepomuckého, nicméně v případě kazatelny nelze vyloučit ani odkaz na Krista, jenž kázal z lodi na Genezaretském jezeře, jak je uvedeno v L 5,3.²¹⁰ Dle fotografií kostela, které učinil sám J. Čermák v roce 1980, je patrné, že kazatelna byla v té době pouze rozpracována. Nebylo hotové zábradlí a další detaily, ale dokonce ani schodiště ke kazatelně.²¹¹ Všechny tyto části byly realizovány až během 80. let, přestože architektony plány pocházely z roku 1940 a v 80. letech je pouze upravoval.²¹² Zábradlí je tvořeno ve spodní části dřevem, stejně jako podlaha kazatelny, dále je uplatněn motiv známý z ambonu, tedy ohýbané, vlnící se oceli s dřevěným madlem na vrcholu. Dveřní stěna kazatelny je dekorována velkým, avšak subtilním křížem ve stejné barvě dřeva, z něhož vystupuje. Kazatelnu zastřešuje jen o málo přesahující půlkruhovitý útvar, stejný jako její půdorys. V jeho středu je zasazena jednoduchá žárovka, zajišťující osvětlení kazatele. Na evangelijní straně se nachází také paškální svícen navržený Jaroslavem Čermákem rovněž v 80. letech 20. století.²¹³ Ocelový svícen natřený grafitem stojí na třech nohách a v každé z nich jsou pomocí otvorů, znázorňujících hvězdy, vyobrazena souhvězdí.²¹⁴

Stěna na epištolní straně byla dle původních architektonických plánů přerušena dveřním otvorem, který svým vzhledem a zopakováním motivu zastřešení korespondoval se vstupem

---

²⁰⁹ Mk 15,38: Tu se chrámová opona roztrhla vpůli odshora až dolů.

²¹⁰ K první verzi se ve své interpretaci přiklání předseda dnešního kostelního spolku Ing. Vít Bobysud, druhá je uvedena v textu Kostel svatého Jana Nepomuckého, Poéma pro katolíky v Košířích.

²¹¹ NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Fotografie kostela sv. Jana Nepomuckého.

²¹² NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Kazatelna plány schodiště, Kazatelna.

²¹³ Myšlenka se však zrodila v hlavě patera Vernera. Architekt zakázku s chutí přijal. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Dopis pateru Ondřejkovi.

²¹⁴ K motivu vesmíru Čermák došel náhodou. Nejprve zvažoval, jak by nohy nesoucí paškální svíci odlehčil, proto se uchýlil k otvorům. Ty mu následně začaly připomínat souhvězdí a proto nadšen ideou nepatrnosti člověka oproti vesmíru, jemuž kraluje Bůh, dovedl tento nápad k dokonalosti díky studiu astronomie.

na kazatelnu. Před tímto vstupem do sakristie stál malý skleněný „oltářík Panny Marie“.²¹⁵ Ještě na Čermákových fotografiích z roku 1980 je tento průchod patrný,²¹⁶ nicméně začátkem tisíciletí byl zastavěn a místo něj byla stěna dekorována dřevěnou skulpturou Panny Marie odkazující na gotické madony.²¹⁷ Socha je umístěna výklenku, jenž má, opět stejně jako kazatelna, tvar lehce zkoseného oblouku.

Východní polovina kněžiště je z obou stran zúžena o polovinu a vyvýšena o další dva žulové stupně. Její podlaha je rovněž z bílého mramoru²¹⁸ a ve středu schodů je umístěn oltář ze stejného materiálu orientovaný „versus populum“, který vznikl v návaznosti na druhý vatikánský koncil a jeho konstituci Sacrosanctum Concilium, jež deklarovala zásady pro provedení liturgické obnovy.²¹⁹ Tumba oltáře je směrem dolů po všech stranách mírně zkosená a na ní je položena přesahující kamenná mensa. V kněžišti zůstal i původní oltář pro bohoslužby zády k věřícím.²²⁰ Je přistavěn přímo k východní stěně kostela a jeho základnu tvoří leštěná světlehnědá slezská žula, ze které je i lišta lemující celou viditelnou část východní stěny.²²¹ Na žulové základně oltáře je položena mensa z leštěné bílé liberecké žuly, v jejímž středu stojí zlacený tabernákl s ukřižovaným Kristem.²²² Na východní straně oltář lemuje reliéf z kararského mramoru vyobrazující výjevy ze života sv. Jana Nepomuckého, vytvořený sochařem Jindřichem Wielgusem po skončení druhé světové války.²²³ Na epištolní straně je znázorněn sv. Jan Nepomucký podávající Tělo Páně královně Žofii a další modlící se postavě, v pozadí je naznačena gotická architektura. Na evangelijní straně je vyobrazena sv.

²¹⁵ NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Dopis Františku kardinálu Tomáškovi.

²¹⁶ NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Fotografie kostela sv. Jana Nepomuckého. Architekt Čermák se o tomto průchodu vítězným obloukem dokonce zmiňuje v písemnostech z roku 1989. Je patrné, že zaslepení tohoto průchodu neplánoval. NTM – AAS, ČJ, kart.5, Dopis Mariánkovi.

²¹⁷ <http://www.vysehrad-atelier.cz/design/madona/madona.html>, vyhledáno 1. 5. 2021. Autorem plastiky z roku 2001 je sochař Petr Váňa. Srov. Sv. Jan Nepomucký

²¹⁸ Původně bylo použito podlahy žulové, která byla mramorovou nahrazena až ve druhé polovině 70. let 20. století v souvislosti s přestavbou presbytáře, viz níže. Čermák se rozhodl pro bílý mramor, protože je svým vzhledem i vlastností velmi podobný kararskému mramoru použitému na aoaltářní stěně. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Schéma rozpočtu na úpravu presbytáře podle Liturgické obnovy.

²¹⁹ Koncil výslovně sloužení bohoslužeb knězi směrem k věřícím nenařídil, nicméně po něm a v návaznosti na jeho konstituci, tzn. po roce 1963, se začalo k obracení k věřícím, v duchu oltáře v ohnisku dění, přistupovat. Blíže viz. <https://www.getsemany.cz/book/export/html/1248>, vyhledáno 1. 5. 2021. V případě kostela sv. Jana Nepomuckého došlo k návrhům v duchu koncilu ve druhé polovině 70. let 20. století přímo architektem kostela Jaroslavem Čermákem. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Kostel svatého Jana Nepomuckého, Košíře, Soupis plánů k opravám a úpravě vnitřku kostela.

²²⁰ Architekt Čermák navrhl k oltáři také oltářní svícny. Nyní jsou však na oltáři umístěny jiné svícny. Ty Čermákovy, z matného tombaku a červeného skla, jsou uloženy v sakristii. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Oltářní svícen.

²²¹ Lištu architekt zamýšlel použít jako podstavec na květiny. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Axiální řešení úpravy presbytáře s ohledem na vertikální osvětlení.

²²² Byť byl oltář zachován, i tak došlo k úpravám v návaznosti na zásady Liturgické obnovy. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Schéma rozpočtu na úpravu presbytáře podle Liturgické obnovy.

²²³ Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

Anežka Česká rozdávací chléb, opět s dobovou architekturou v pozadí.²²⁴ Oba výjevy spojuje Karlův most odkazující na světce mučednickou smrt. Celá, z prostor lodi viditelná, východní stěna kostela je lemována rámem z bílé omítky, který ji směrem vzhůru rozšiřuje. Od mramorového reliéfu vzhůru je na stěně stylizovaně vyobrazena technikou al secco bílá ostrev na pískovém pozadí odkazující na Genesis 28.12-15, Jakobův sen o žebříku dosahujícím k nebesům.²²⁵ Toto řešení východní stěny z počátku 50. let 20. století vychází přímo z návrhu J. Čermáka.²²⁶ Promyšlené je i umístění zmíněného sanktuáře. Střed ostrve se totiž nachází v samotném středu stěny, proto i Ukřižovaný na tabernáklu vychází z jeho středu. Tělo sanktuáře naopak tvoří střed reliéfu a jeho mřížku lze vnímat jako mřížku na zповědnici odkazující na sv. Jana Nepomuckého.

Východní stěna kostela je dalším z míst, kde sehraává klíčovou roli světlo, které v tomto případě zcela zásadně dokresluje významy ostrve vedoucí do nebes. Strop nad východní stěnou kostela tvoří 920 skleněných tvárnic ve tvaru čoček, skrze něž proniká světlo na východní stěnu a zásadně tak utváří atmosféru kněžiště.²²⁷

V jižní stěně presbytáře nalezneme, skrytý za vítězným obloukem, vstup do sakristie a přes ni do předsíně ke kapli sv. Václava, k zadnímu vchodu a schodišti. Dveře do sakristie jsou jednokřídlé z vykládaného dřeva s motivem rovnoramenného kříže. Jsou umístěny ve stěně vytvořené ze skleněných tvárnic firmy Luxfera, aby došlo k prosvětlení prostoru ze sakristie, kam dopadá přirozené světlo okny. K výraznému prosvětlení z jižní strany dochází rovněž díky největší a nejvýraznější vitráži kostela. Jedná se kruhový okenní otvor, který je proražen v horní části jižní stěny presbytáře. I přes značnou stylizaci lze jednoznačně určit jako námět Nejsvětější Trojici, ale ani prameny, ani formální analýza neumožňují atribuci a

---

²²⁴ Odkaz na tehdy ještě blahoslavenou Anežku Českou, které měl být kostel původně zasvěcen.

²²⁵ Jakobův sen o žebříku, po němž vystupují a sestupují poslové Boží, je možné vykládat i jako paralelu ke Kristovu nanebevstoupení. ROYT 2006, 85.

²²⁶ Čermákův detailní kótovaný návrh pochází ze 17. 10. 1951 a dle dobových svědectví Čermák celou realizaci také uhradil. Původně byli o návrhy stěny o výměře 150 m² požádání František Tichý, Bedřich Stefan, ale i Jan Zrzavý, jehož skica s námětem Posledního soudu se dokonce dochovala ve farním archivu. Zrzavého návrh nebyl realizován jen z důvodu omezených financí a nedostupnosti umělců, kteří by fresku vytvořili, avšak došlo dokonce i k nákupu a uložení vápna v blízkosti kostela. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

²²⁷ Dle informací předsedy dnešního kostelního spolku Ing. Bobysuda časem začalo skrze skleněné čočky zatékat, proto to správa kostela vyřešila cenově dostupným umístěním plastové stírky nad čočky. Ta propouští světlo, jak bylo původním záměrem, a není z žádného úhlu viditelná, takže nijak neruší. K technickým problémům na východní stěně došlo také v souvislosti s odvodem okapové vody, kdy začaly protékat litinové trubky umístěné přímo ve stěně. K těmto problémům došlo proto, že architektovy návrhy nebylo možné dokončit v plné šíři a v tomto případě nedošlo na realizaci elektrického zahřívání trubek – ty tak roztrhal po několika zimách led a došlo k protékání. Na nutnost nápravy těchto nedodělků upozorňoval i sám J. Čermák v soupisu závad, který sepsal v září 1983. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Soupis závad.

dataci.²²⁸ O patro výš stojí na malém ochozu varhany. Autor plánoval poněkud nezvyklé situování varhan i chóru. Pro chór totiž vytvořil prostor na ochozu naproti, v západní části kostela, aby se hudba i se zpěvem linula od hlavního oltáře do chrámové lodi. Na severní straně je pod prostorem pro chór, v přízemí, umístěn vchod do kazatelny.

V západní části kostela se v klenebním poli před emporou nachází vedlejší vchod do kostela, který je z prostoru lodi věřících uvozen vystupujícím rámem z leštěného kamene šedoběžové barvy. Po obou stranách jsou umístěny kropenky ze stejného kamene ve tvaru zkoseného půlkruhu, jenž je v kostele opakovan, nejvýrazněji na již zmiňované kazatelně. Ve středu kamenného rámu jsou dvoukřídlé dřevěné prosklené dveře,²²⁹ nad nimiž je instalována barevná vitráž s tématem největších ctností – Víry, Naděje a Lásky.²³⁰ Vitráží prochází do kostela světlo ze skleněných tvárnic, které jsou umístěny na protější straně předsíně. Stejně jako u ostatních vitráží, datace ani autor nebyly dohledány.²³¹ V předsíni byla také vytvořena nika připravená na sochu.²³²

Strop prostoru pod emporou zdobí tři atypická rozměrná svítidla navržená přímo architektem Čermákem. Svítidla, barvou totožná s bílou omítkou stropu, jsou kruhového tvaru a ve svém středu mají vystupující tvar připomínající pestík rostlin. Když jsou rozsvícena, opticky působí jako velký kruh s malým uvnitř – rozsvícená i zhasnutá jsou velmi efektní. Každé svítidlo tvoří osu jednoho vstupu. Nejjižněji umístěné je ve středové ose dveří do kaple Božího hrobu, prostřední je umístěno ve středu hlavního vchodu a to severní tvoří střed schodiště na emporu. Na severní straně jsou umístěny ještě jedny malé dveře vedoucí do prostor zpovědnice.

Do kaple Božího hrobu vedou z chrámové lodi dvoukřídlé prosklené dveře, vedle nichž i nad nimi se nachází po jedné skleněné tabuli. Postranní tabule jsou v šířce křídel dveří a ve stejném duchu jako křídla je jejich sklo v dolní části mléčné. Horní tabule je rozměrná,

---

²²⁸ Podle svědectví předsedy dnešního kostelního spolku Ing. Bobysuda byly již na vitráží prováděny restaurátorské práce, což nepřímo svědčí o stáří díla. Také dochovaná kompletní složka k návrhům kostela architekta Čermáka v 80. letech 20. století informace o vitráží neobsahuje. S velkou mírou pravděpodobnosti tak lze konstatovat, že vitráž byla realizována buď ve 40. nebo nejpozději počátkem 50. let.

²²⁹ Návrh dveří západní části lodi věřících patří mezi poslední Čermákovy návrhy, datován je 29. 8. 1989. Podle návrhů architekt původně plánoval obě křídla prosklených dveří opatřit rytinou, nicméně dnes je sklo čiré. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Rozměry, plošná výměra a označení dílů skel určených pro rytinu.

²³⁰ „A tak zůstává víra, naděje, láska – ale největší z té trojice je láska.“ Srov. 1. Korintským 13,13

²³¹ Z návrhů dveří arch. Čermáka, kde v poznámce uvádí, že vitráž je „již provedena“, lze usoudit, že vznikla před datem 29. 8. 1989, ze kdy tyto plány pocházejí. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Rozměry, plošná výměra a označení dílů skel určených pro rytinu.

²³² Protější stěna byla později využita k umístění pamětních desek páteru Chlumskému, který se zásadně zasloužil o výstavbu kostela, a páteru Vernerovi, který byl administrátorem Košířské farnosti po celou dobu komunistické totality a který byl architektovi Čermákovi významnou oporou při realizacích jeho návrhů z 80. let 20. století.

zabírá totiž celou plochu od dveří až ke stropu (tzn. k empoře).²³³ V jižní části kaple se nachází dřevěný oltář se sochou Božského Srdce Páně, která byla pro kostel zakoupena.²³⁴ Oltář je osvětlen spodní částí šterbinových oken procházejících po celé jihozápadní stěně kostela. Další světlo do kaple, ale i do lodi věřících proniká stěnou proti dveřím vedoucím z lodi. Stěny kaple jsou jen hladce omítnuty a jsou na nich umístěny záramované ideové texty. Zdobným prvkem je zavěšený ozdobný podhled, který je ukončen před oltářem. Diagonální štuková žebra starorůžového kazetového stropu jsou pozlacena.²³⁵ Podlaha kaple je z tmavě šedých cementových dlaždic.²³⁶

Z chrámové lodi do hlavní předsíně vedou stejně provedené dveře, jako do kaple Božího hrobu, liší se pouze šířkou – jsou jednou tak široké. Obě místnosti zároveň propojují dvoukřídlé dveře. Původně byl prostor zamýšlen jako hlavní vchod do kostela, nicméně dnes není používán a jeho účel plní vchod vedlejší, proto jsou zde umístěny panely informující o kostele a kostelním spolku. Díky skleněným tvárniciím lokalizovaným nad hlavním vchodem proniká světlo zvenčí skrze skleněnou tabuli až do lodi věřících.²³⁷

Dalšími, západními vchody chrámové lodi jsou schodiště na emporu a vedle něj jednokřídlé dveře, nad nimiž je pouze menší skleněná tabule. Ty vedou do zповědnice pro nedoslýchavé. Disponuje dvěma místy k sezení směřujícími ke dveřím. Mezi nimi stojí stolek navržený na míru architektem Čermákem na samém konci 80. let 20. století.²³⁸ Tento stolek ze světlého javorového a tmavého ořechového dřeva se z jedné strany dotýká západní zdi a z druhé je na něm vytvořeno klekátko pro penitenta. J. Čermák dále navrhl i dřevěné obklady místností, poličku na severní stěně i umístění kříže do středu zdi nad stolek.²³⁹

---

²³³ Podle architektonických plánů však nad dveřmi do kaple Božího hrobu skleněná tabule být neměla. Naopak ji plánoval umístit nad schodiště na emporu. Skleněná deska by se tak nacházela nad vchodem do hlavní předsíně a vchodem nad emporu, tzn. nad dvěma prostředními vchody a nad bočními vchody, do kaple Božího hrobu a do zповědnice by se prosklení nenacházelo.

²³⁴ K nákupu došlo pravděpodobně na přelomu 40. a 50 let 20. století. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích. Nicméně dle původních architektonických plánů interiéru kostela měl být oltář Nejsvětějšího Srdce Páně umístěn naproti bočnímu vchodu do kostela, kde dnes stojí odlitek barokní sochy sv. Jana Nepomuckého. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Dopis Františku kardinálu Tomáškoví.

²³⁵ K dokončení stropu došlo až v 80. letech 20. století. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Dopis Františku kardinálu Tomáškoví.

²³⁶ Nejzásadnější práce na stavbě kaple proběhly v roce 1953, do té doby sloužila jako sklad materiálu. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

²³⁷ Všechny skleněné tabule nad západními dveřmi měly být původně zdobeny rytinou. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Rozměry výměry a označení skel pro rytinu.

²³⁸ NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Zařízení zповědnice pro nedoslýchavé.

²³⁹ Všechny západní místnosti byly dokončeny kolem roku 1953, nicméně jejich vybavení pochází až z architektonických návrhů z 80. let 20. století. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích a NTM – AAS, kart. 9, Košíře: Dveře západní části lodi.

Schodiště vedoucí na emporu je uvozeno vstupní brankou,²⁴⁰ která stejně jako zábradlí opakuje stejný motiv jako na kazatelně a ambonu. Schodiště je prosvětlováno denním světlem pronikajícím skrze šterbinová okna na druhé podestě schodiště. Ta jsou chráněna krouceným ocelovým zábradlím.²⁴¹ Na podestě je na zdi umístěna dřevěná plastika ukřižovaného Krista na vysokém kříži. Schody jsou lemovány lištou ze zeleného mramoru.²⁴²

Empora půdorysně zabírá nejzápadnější klenební pole kostela. Při pohledu z ní se otevírá prosvětlený a odlehčený pohled do lodi věřících. Je zakončena dřevěným parapetem, kde je architektem použit opět motiv černé vlnící se oceli.²⁴³ Empora počítá s místem až pro 500 věřících.²⁴⁴ Je zde umístěno osm lavic, které měly být dle architektova návrhu ve dvou řadách.²⁴⁵ Dnešní stav, kdy jsou v empoře instalovány rozměrné varhany, které nejenže neodpovídají architektovu návrhu, který plánoval zvuk chóru i varhan od hlavního oltáře, ale navíc zastíňují západní okenní otvory a skleněné tvárnice, díky nimž mělo na emporu pronikat světlo, a zabírají místo, kde měly stát lavice ve zmiňovaných dvou řadách. Tomuto stavu uzpůsobil architekt i stupňovitou podlahu empory – každá řada lavic měla být původně umístěna na jednom stupni.²⁴⁶ Podlahovým materiálem se staly hnědočervené obklady, tak jako je tomu u chrámové lodi. Strop empory navazuje na strop lodi věřících, předělen je pouze na styku s hranolem západního průčelí. V nejzápadnější části je snížen, nicméně dřevěné obložení zůstává stejné, jako je tomu u chrámové lodi.

Naopak v jihovýchodním hranolu se za zadním vchodem do kostela nachází předsín, která nabízí hned po pravé straně jednokřídlé dřevěné dveře s drobou vitráží vedoucí do kaple sv. Václava, zvané také zimní kaple. Kaple na uvedeného světce odkazuje markantně na své severní a jižní stěně. Tyto stěny nedisponují okenními otvory a jsou zcela pokryté malbou, která jako na šachovnici střídá světle a tmavě hnědé čtverce (každá z nich je pokryta 48 čtverci). V každém tvaru je v obrácené barvě vyobrazena stylizovaná svatováclavská orlice. Nejuvýchodnější stěna kostela je natřena hnědou barvou a proražena malými okny s vysokým parapetem umístěnými u samého stropu. Okna místnost prosvětlují denním světlem, avšak

---

²⁴⁰ NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Vstupní branka na emporu.

²⁴¹ Zábradlí bylo doplněno v 80. letech 20. století. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Zábradlí oken na druhé podestě na emporu.

²⁴² Ze stejného kamene měly být i parapety u oken na schodišti. NTM – AAS, ČJ, kart. 5, Dokončení práce v roce 1983; k jejich realizaci nikdy nedošlo.

²⁴³ NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Košíře: Úprava parapetu empory.

²⁴⁴ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

²⁴⁵ Navrženy byly tak jako ostatní lavice arch. Čermákem v roce 1987. Srov. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Návrh kostelních lavic pro kostel sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

²⁴⁶ Dle informací předsedy dnešního kostelního spolku Ing. Bobysuda je plánováno odstranění těchto varhan, proto existuje šance, že bude v budoucnu empora vybavena podle Čermákova návrhu.

zbarveným dožluta díky barevnému sklu střídajícím geometrický motiv v bílé a žluté barvě. Pod okny jsou umístěny kříže, odkazující na Křížovou cestu. Jsou stylově podobné těm v lodi věřících od J. Čermáka, nicméně nejsou z jeho ruky. Na stejné stěně je také poblíž vchodu zavěšen větší krucifix. Protější bílá stěna je ohromující použitím technických vymožeností své doby. Architekt Čermák na přelomu 30. a 40. let počítal s prvkem prosvětleného stropu, který v sakrální stavbě působí impozantně. Nad knězem konajícím bohoslužbu se téměř po celé stěně rozvíjí motiv odkazující na vítězný oblouk v lodi věřících. Tvar je zopakován z každé strany tři oblouků vrcholících rovnou linií ve středu, demonstrující nebesa. V tomto případě je motiv přímo tvořen žárovkami umístěnými pod skleněnými tabulemi – nebesa tedy září. Na stejné stěně je v rohu u dveří umístěno několik skleněných tvárnic kvůli prosvětlení prostor, pod kterými stojí dřevěná socha sv. Václava. Z technických prvků je třeba také zmínit dobovou klimatizaci kaple. Zdobený je také podvěšený strop místnosti, který je vymalován hnědou barvou a zdoben bílými štukovými reliéfy ctností střídajícími se s křížem odkazujícím opět na patrona kaple. Ve všech motivech jsou zároveň umístěny žárovky. Žulová podlaha kaple je ve středu místnosti pod oltářem a místy k sezení pro kněze o jeden stupeň vyvýšena. Dnešní vybavení kaple lavicemi po stranách a harmoniemi v zadní části nebylo původně plánováno.

Z předsíně je možné vstoupit také do sakristie, která je vybavena nábytkem ze zrušených kostelů a kaplí. Prosvětlena je čtyřmi vyklápěcími štěrbinovými okny se spojitým parapetem na jižní straně, z nichž světlo dopadá skrze protější stěnu ze skleněných tvárnic až do presbytáře. Strop sakristie je řešen stejně jako strop chrámové lodi dřevěným obložením, stěny jsou vymalovány bíle.

V předsíni je umístěno rovněž točité schodiště, pod nímž se nachází toaleta. Kamenné točité schody vedou do patra, kde zabírá farní sál stejný půdorys jako kaple sv. Václava. Vchod do sálu je řešen stejnými dřevěnými vykládanými dveřmi s motivem rovnoramenného kříže, jako je tomu u vchodu do sakristie. Sál důmyslně dělí dřevěná mobilní stěna podle návrhu architekta Čermáka. Dle potřeby je tak možné místnost pro stovku lidí rozdělit v polovině na dva menší sály. Celý prostor je prosvětlen malými okny na východní stěně, ke každému připadá parapet. Sál je vymalován bíle a jeho strop i podlaha obloženy dřevem. K sálu je přidružena místnost se zázemím zahrnující i malou kuchyň, která se půdorysně nachází nad sakristií a je proto osvětlena stejnými čtyřmi štěrbinovými okny. Ze stejného prostoru je možné také vstoupit na ochoz, kde se nacházejí varhany.

Skrze farní sál vede vstup do věže. Věž není uvnitř nijak upravena, její stěny jsou z neomítnutých cihel a umístěno je v ní pouze dřevěné schodiště vybudované těsně po druhé

světové válce.²⁴⁷ Skrze silné cihlově zdi do prostor proniká denní světlo malými okenními otvory. Na samotném vrcholu se nacházejí tři zvony: Jan, Anežka a Václav, které byly do věže zavěšeny až v roce 2000.

4. 3. Výrazové prostředky kostela a jejich význam

Architekt Jaroslav Čermák vtiskl kostelu sv. Jana Nepomuckého jeho charakteristický vzhled díky promyšlenému použití souboru specifických motivů popsanych v rámci analytického popisu stavby. Pro lepší kontextualizaci použitých výrazových prostředků, ale i jejich interpretaci, byly všechny tyto prostředky zmapovány a vybraným byl níže věnován prostor pro podrobnější představení.

4. 3. 1. Typy výrazových prostředků

Architektura kostela je ve svých prostředcích minimalizována a celá stavba tak získává monumentalitu a výraz právě svou lapidární formou. Oproštěný, velkorysý vzdušný prostor chrámové lodi vytváří vynikající předpoklad pro rozjímání. Dostatek pronikajícího světla navíc evokuje Boží přítomnost. Jedná se o pojetí sakrálního prostoru na svou dobu velmi vyspělé. Interiér na sebe nestrhává pozornost a odhmotněním naopak přináší věřícímu klid pro modlitbu.

Celá stavba je hmotově koncipována jako kompozice kvádrů, které odpovídají účelu vnitřních prostor, aniž by byl opuštěn výtvarný zřetel. Kvádry vzájemně půdorysně ustupují, čímž vytvářejí dílčí pravoúhlé útvary, jež zvýznamňuje dopad slunečních paprsků. Na hladké omítce stavby se hrou stínů v různých denních dobách rýsují měnící se linie komunikující s pravoúhlým, především vertikálním, členěním stěn.

Množství dopadajících stínů je umocněno předsunutými lištami. Tento motiv je použit ze všech stran kostela. Lišty totožného předsunutí jsou použity jako korunní římsa (západní strana kostela), ale i jako rámujeící prvek (kříž na jižní straně kostela, třináct polí konkávních oblouků na východní straně stavby). Jako kombinace obojího působí jejich použití na severní

---

²⁴⁷ Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

a jižní straně kostela, kde je uplatněna římsa korunní, na níž však v západním rohu navazuje vertikální lišta stejného přesunutí. Kromě toho, že toto spojení lišt vyvolává opět hru stínů, působí i jako optické rámování lodi věřících.

Všechny stěny stavby propojuje rovněž kamenná podezdívka z různě velkých kvádrů žulového kamene v haklíkové vazbě. Výška podezdívky se mění podle svažitosti terénu, který klesá od jižní k severní části pozemku – v severní části je tak podezdívka vyšší. Kámen, byť v poměrně malém množství, při základech stavby evokuje stálost a ambici přetrvat, která pro stavby podobného slohového zaměření není typická a naopak pro stavby sakrální je žádoucí. Haklíkový sokl je zároveň prvkem, který kotví kostel ve stylovém vývoji. Ortodoxní funkcionalismus kámen zavrhoval jako materiál, který ukazuje k věčnosti, kdežto nová architektura má být proměnná stejně jako potřeby, jimž slouží. Kostel je ovšem stavba, která k věčnosti ukazovat má a kamenný fundament tedy nese čitelný význam oprávněně. Zároveň se koncem 30. let kamenné podezdívky stále více uplatňují u funkcionalistických vil a rodinných domů v souvislosti s romantizujícími proudy vnitřní revize funkcionalismu (barrandovský styl, rustikalismus, odkazy k časné moderně).

Propojujícím prvkem je také lesklý keramický obklad v tónech hnědé barvy, jenž je patrný rovněž na všech stěnách kostela. Primárně se jedná o formu vertikálního členění k prodloužení linie oken, kdy je použito několik polí vysokého šterbinového okna nad sebou a obklady ve dvou řadách umístěných těsně vedle sebe okno prodlužují až ke kamenné podezdívce (severní a jižní stěna kostela). Jindy slouží k prostému vertikálnímu propojení okenních tabulí (hranol sakristie a kaple sv. Václava ve své jižní i východní části), popř. dochází k jejich spojení horizontálně do jednoho útvaru (západní průčelí a hranol západního průčelí na svých bočních částech), který však sám o sobě tvoří obdélný tvar orientovaný na výšku a jedná se tak stále o podpoření vertikality stavby. Zcela jiné je uplatnění keramického obkladu v případě průčelí převýšené oltářní stěny, kde je z nich vytvořen specifický dekorativní prvek hustého rytmu k průběhu stěny diagonálně natočených vertikál, jimiž prochází prosklený kříž.

Opakujícím se motivem jsou rovněž otvory zazděné čirými obdélnými skleněnými tvárnicemi firmy Luxfer, které jsou užity nad hlavním a vedlejším vchodem do kostela a nad krucifixem umístěným na hranolu sakristie. Luxfery lze vnímat jako pronikající světlo, tedy zprostředkovaně osvětlení, kterého se věřícím dostává při vstupu do chrámu a které je přítomné i u křižovaného Krista. Výrazná role světla, které demonstruje Boží přítomnost, není

v sakrálních stavbách s minimalizovanými výrazovými prostředky ojedinělá – díky redukci prostředků je dopadající světlo dobře pozorovatelné a získává na důrazu. Právě skleněné tvárnice byly oblíbeným funkcionalistickým materiálem. V profánní architektuře vyhovoval hlavně dobovému kultu hygieny, představovaly však podstatnou výhodu i pro architekturu sakrální: Jsou průsvitné, nikoliv ale průhledné, i čiré luxfery modifikují světlo, tedy funguje princip, který se uplatňuje už od středověku: Světlo, které jimi přichází do interiéru, není světlo okolního fyzického, profánního světa, je to světlo metafyzické, světlo Boží.

Přesto, že nepochybně převažují pravoúhlé tvary, architekt nejednou použil také oblý tvar, byť velmi rafinovaně a de facto místy až skrytě. Kromě kruhového vitrážového okna, které na sebe strhává pozornost svým tvarem i oproti zbytku stavby velmi výraznou zdobností, je oblouk použit také u bočního vchodu. Dva do hloubky vtlačené oblouky se nacházejí symetricky po stranách dveří a fakt, že se jedná o oblý tvar, odhaluje až vržený stín. K portálu vedou dva kamenné stupně, vytvářející rovněž tvar předsazeného půlkruhu. Motiv oblouku architekt nápaditě uplatnil ještě na východní straně, kde vytvořil třináct polí konkávních prohnutí stěny rámovaných přímou římsou.

Přestože stavba sama o sobě není symetrická, naopak je složena z hranolů podle konkrétních funkcí, v rámci jednotlivých stěn či jejich částí lze sledovat i zájem architekta zachovat symetrii, jež dodává stavbě na řádu a místy i na klidu. Právě vytvořenou souměrnost architekt místy ozvláštňuje, nejvýrazněji kruhovým vitrážovým oknem. Je patrná na západní stěně, kde jí podléhají všechny prvky včetně oken a luxfer na vstupním rizalitu. Kvádr západního průčelí je rovněž půdorysně symetricky umístěn k lodi věřících. Loď věřících je ve své většině rovněž pojata souměrně – symetrie je narušena až na východě stavby, umístěním hranolu sakristie a kampanily. Samotný hranol sakristie však nabízí symetrické prvky, pokud jde o umístění oken na jeho západní a krucifixu na východní straně. Souměrnost kostelní věže je rovněž zachována, respektive narušuje ji pouze přizpůsobení terénu.

Vnitřní prostory kostela byly dle původních architektonických návrhů rovněž v celku bližší symetrii. Chrámová loď byla navržena symetricky ve své nejzásadnější, východní části, kde se nachází kněžiště. Dnes jsou dvě oltářní mensy umístěny na středu, vítězný oblouk je rovněž umístěn souměrně, ačkoliv byl zastavěn vchod do sakristie na jeho pravé straně, který co do symetrie vyvažoval kazatelnu umístěnou nalevo. Vpravo umístěný subtilní ambon doplnil architekt v polovině 70. let 20. století při přestavbě presbytáře v návaznosti na druhý vatikánský koncil, a to na žádost ze strany církevních hodnostářů. Původní Čermákovy plány

západní části lodi věřících měly rovněž ambici co nejvíce sjednotit čtyři průchody, které jsou vzhledem ke svým funkcím rozličné, ale tato část kostela byla realizována s odklonem od architektonických plánů. Symetrie je dodržena i v kaplích. Svatováclavská kaple je o to zajímavější, že je souměrnost dodržena i přes její pojetí na šířku a hlavní motiv tvoří atypické osvětlení západní strany. Kaple Božího hrobu je menších rozměrů a oltář je umístěn rovněž v její ose. Empora dodržovala symetrické pojetí i původním rozložením lavic, neodklání se od ní však ani dnes. Velmi specifická místnost, zpovědnice pro neslyšící, obsahuje ve svém středu jeden kus nábytku, který architekt Čermák navrhl tak, že zastává všechny funkce. Souměrnosti odpovídá i důmyslně promyšlený farní sál, v jehož samém středu se nabízí možnost rozdělení místnosti na dvě.

Interiér kostela spojují okna, která jsou vždy úzká, byť se, i v souvislosti s velikostí daných prostor, liší svou výškou. Druhým způsobem, jak architekt nechává do stavby pronikat světlo, jsou zmiňované skleněné tvárnice. Ty v interiéru sehrávají jak praktickou roli, tedy osvětlují např. místa, kde nejsou okna, tím, že jsou použity právě na stěně protilehlé okenním otvorům a tím se, i přes přepažení stěnou, světlo dostává dále do vnitřku stavby. Jindy, nejvýrazněji v případě umístění skleněných čoček nad zaoltářní stěnou, evidentně i nesou význam – zpoza stylizovaných nebes proniká Bůh jako jasné světlo. Pokud jde o hru světla, poutají v interiéru pozornost také vitráže. Ta větší, v blízkosti hlavního oltáře, má zároveň roli výrazného exteriérového prvku, nicméně při pohledu zevnitř je motiv Nejsvětější Trojice nepřehlédnutelný a září barvami. Prvek vitráže se nachází také nad vedlejší předsíní, kde je opět využito světlo pronikajícího luxferami zvenčí právě pro prozáření vitráže na protější stěně. Zdobeny měly být i skleněné desky na západní straně lodi, ale k realizaci bohužel nedošlo.

V rámci lodi věřících se ve třech variantách opakuje motiv mírně zkoseného půlkruhu. Nejvýrazněji na půdorysu a stříšce kazatelny, dále v rámci dvou kamenných kropek umístěných po obou stranách vchodu do lodi z boční předsíně a naposledy na výklenku, na kterém stojí socha Panny Marie. Ten však již nevznikl za architekta života. Tento motiv je interpretován v duchu teologického antropomorfismu jako useknutý jazyk sv. Jana Nepomuckého²⁴⁸. Po prostudování Čermákových textů naznačujících způsob jeho práce a v kontextu s občasným použitím oblouku jako důmyslného ozvláštnění pravoúhlých tvarů

---

²⁴⁸ Interpretace Ing. Bobysuda, ale i Davida Vody <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=125&clanek=051232>, vyhledáno 1. 5. 2021.

košířské stavby nelze vyloučit ani použití tohoto tvaru čistě pro jeho estetické kvality, bez nepomucenského odkazu.

Interiér lodi věřících je propojen také motivem zábradlí z oceli kované do vlnících se oblouků a dřevěného madla. Tento motiv architekt použil poprvé až ve druhé polovině 70. let 20. století při přestavbě presbytáře, s nímž byla spojena i dostavba rozestavěné kazatelny. Prvkem zábradlí se mu ji podařilo velmi nenuceně propojit s ambonem, který původně nebyl plánován. Stejný motiv se opakuje také v západní části kostela v rámci branky a zábradlí schodiště na emporu.

Interiér je sjednocován také materiálově. Výrazně je zastoupeno dřevo – na dveřích a jejich rámech, zábradlích, lavicích, ale i na křížích Kalvárie²⁴⁹. Dále je to kámen v hrubším provedení, a to žula použitá na dláždění v exteriéru a v interiéru na schodech presbytáře, ale též na emporu a k farnímu sálu. Z šedého leštěného kamene jsou reliéfy za oltářem a opět je zopakován, tentokrát na vchodu z boční předsíně do lodi věřících. Prameny navíc dokládají, že i tento prvek chtěl architekt původně zopakovat vícekrát, a to právě v rámci křížové cesty. Varianty bílého leštěného kamene se opakují převážně v presbytáři, a to na jeho podlaze, ale také na obou menzách. Objemově se objevuje v menší míře, ale výrazově poměrně výrazně černá kovaná ocel. Je použita zevnitř i zvenjšku kostela, a to na nejrůznějších formách zábradlí a zámků, na okenních tabulích a rámech mléčného skla nebo i v případě paškálního svícnu. Z kovů v nejrůznějších detailech zařazoval také zlacený tombak, ať už na číslících křížové cesty nebo v kombinaci se sklem na oltářních svícnech.

4. 3. 2. Symbolika čísel

Jednotlivé výrazové prostředky jsou používány ve větších počtech, které jsou samozřejmě relevantní z hlediska stavebního, nicméně často je možné najít shodu v jejich počtu s biblickými čísly, nesoucími symbolický význam. Lze se domnívat, že v mnohých případech tato shoda není náhodná.

V rámci západního průčelí je přímo nad hlavním vchodem do kostela použito sedm pásů luxfer. Sedmička v křesťanství nabízí mnohé významy, z nich za nejpravděpodobnější

---

²⁴⁹ Ačkoliv je navržena architektem Čermákem v 80. letech 20. století, oproti původnímu návrhu, který měl být vytvořen z kararského mramoru, se architekt z důvodu dostupnosti materiálu musel uchýlit ke dřevu. NTM – AAS, ČJ, kart. 9, Návrh lčtrnácti křížů Křížové cesty pro kostel sv. Jana Nepomuckého v Praze 5.

lze v tomto konkrétním případě pokládat sedm dní, za něž Bůh dokonil své dílo, nicméně za úvahu rozhodně stojí i sedm skutků milosrdenství (především kvůli vazbě na Krista, jež je patrná u dalších čísel), popř. také sedm darů Ducha svatého a sedm svátostí.²⁵⁰

Podél rizalitu, v němž se nachází hlavní vchod, jsou umístěny po obou stranách tři pásy oken. Zde je velmi pravděpodobný odkaz na svatou Trojici, na níž odkazuje vitrážové okno na jižní straně kostela. Dílo je provedeno tak, že jeho motivy v podobě rovnostranného trojúhelníka, holubice, Božího oka a kříže jsou patrné i zvenčí – motivy se překrývají, což podtrhuje prvek jednoty svaté Trojice.

Na jižní a severní straně kostela jsou shodně umístěny dva pásy kombinace keramického obkladu a oken na hranolu západního průčelí. Číslo dvě má tak jako většina čísel v křesťanském výkladu více významů a lze jej chápat prostorově, tedy jako dualitu nebe a země, nebo časově jako věk tento a věk budoucí. Za zmínku opět stojí číslo dvě ve vztahu ke Kristu jako novému člověku, přičemž Adam je chápán jako člověk starý. V souvislosti s Kristem je rovněž možné vnímat jeho božskou a lidskou přirozenost, s čímž souvisí také *vita contemplativa et vita activa*.²⁵¹

Součet oken lodi věřících na severní i jižní straně činí dvanáct, což je opět číslo mnoha významů, nejen biblických, i když v Bibli se dvanáctka objevuje v mnohých odkazech. Za zmínku rozhodně stojí dvanáct měsíců v roce a dvanáct souhvězdí zvěrokruhu, ale v souvislosti s Kristem nepochybně dvanáct jeho apoštolů.

Na hranolu sakristie v symetrii s krucifixem jsou umístěna čtyři okna. Čtyřka oken vedle Ukřižovaného pravděpodobně odkazuje na počet evangelistů, o nichž je známo, že rovněž každý z nich odkazuje na jednu z fází Kristova života.²⁵²

Na východní straně kostela se nachází čtrnáct oken a čtrnáct konkávních polí. Lze předpokládat, že se v tomto případě důvod opírá o čtrnáct zastavení Krista. Z pramenů je totiž patrné, že architekt plánoval „...na stěně kaple 14 zastavení křížové cesty.“²⁵³ Vzhledem k počtu konkávních polí je velmi pravděpodobné, že jednotlivá zastavení, ať již v jakémkoli uměleckém pojetí, měla být umístěna uvnitř mělkých konkávních polí, jejichž rozměry

---

²⁵⁰ ROYT 2006, 257–259.

²⁵¹ <https://www.pastorace.cz/Knihovna/2-Symbolika-cisel-1-2-3.html>, vyhledáno 1. 5. 2021.

²⁵² ROYT 2006, 76-78.

²⁵³ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

odpovídají pohledové výšce z minimálního odstupů, který východní strana pozemku umožňuje.

Severní strana kostela disponuje čtyřmi žulovými podstavci v úrovni podezdívky, na které měly být umístěny sochy čtyř evangelistů v nadživotní velikosti.²⁵⁴ Ty by byly dobře viditelné z Košířského náměstí.

---

²⁵⁴ Kromě symboliky čísel k tomuto faktu odkazují i některé novější prameny. Srov. Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích. Dle původních návrhů však architekt plánoval na východní stranu umístit pětici soch. Není proto jasné, zda k přehodnocení došlo v souvislosti se změnou polohy kostela vzhledem ke Košířskému náměstí či z jiných důvodů. Stejně tak nelze z návrhu vyčíst, o jaké postavy se původně mělo jednat. Viz vyobrazení č. 3.

4. 4. Bezprostřední urbanistický kontext kostela

Architekt Jaroslav Čermák nestavěl kostel na zelené louce, ba naopak, zasazení kostela do jeho okolí bylo o to zásadnější, že pražská městská rada vrátila kostelnímu spolku předchozí návrh architekta Chomutovského k přepracování, a to právě s ohledem na citlivost vhodného zasazení stavby mezi již stojící budovy. J. Čermák proto musel stavbu plánovat velmi citlivě, především v souvislosti s nedávno dostavěnou budovou obecné školy sousedící s kostelem z východu. Na pozemku kostela původně stály prozatímní školní pavilony a na pozemku sousedícím ze západu částečně zůstaly a plnily funkci mateřské školy.²⁵⁵

Architektovým úkolem bylo umístit kostel, který bude sloužit jako hlavní svatostánek obyvatelům Košíř, na jižní stranu Košířského náměstí, které se nacházelo v samotném středu čtvrti. Právě na severní straně náměstí byla již tehdy vybudována hlavní Plzeňská třída s elektrickou dráhou, kolem níž průběžně vznikala kompaktní bytová zástavba, ale i rodinné domy. Jižně od kostelního pozemku se nacházela lidnatá kolonie Cibulka a Václavka, nedaleko také kolonie Na Šumavě a dělnická osada Bud'ánka. Právě pro obyvatele čtvrti položených jižně od kostela slouží jižní brána na kostelní pozemek, naopak vstup z Košířského náměstí umožňuje branka, k níž je možné dojít po schodech sousedících s pozemkem dnešní základní školy.

J. Čermákovi se podařilo kostelní stavbu uchopit tak, že přes svůj moderní vzhled získala podporu nejen většiny členů spolku, ale i arcibiskupa Kašpara, který se za ni osobně postavil. Při posledním vyjednávání s pražskou obcí musel kostelní spolek a tedy i architekt Čermák ustoupit ve věci polohy kostela ve vztahu ke Košířskému náměstí. Architekt pak projekt, který počítal s polohou kostela šikmo k ose náměstí, upravil a kostel položil podélně k ní. V praxi to znamenalo především umístění věže z původní pozice na středu východní strany kostela na severovýchod.²⁵⁶ Východní strana tak ztratila původně plánovanou souměrnost. Postavena musela být také opěrná zeď, kterou při podélné orientaci kostela vyžadoval komplikovaný svažité terén.

Právě s ohledem na sklon pozemku bylo jasné, že kostel bude viditelný primárně z Košířského náměstí. J. Čermákovi se podařilo i přes nutnost přepracování osy kostela

---

²⁵⁵ Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře, Zpráva o výstavbě kostela sv. Jana Nepomuckého v Košířích.

²⁵⁶ http://www.cibulky.info/sv-jan-nepomucky/arch_cermak-nakres_kostela_sv_jana3s/, vyhledáno 1. 5. 2021.

vytvořit stavbu působící monumentálním dojmem, která však nebrání vyniknout stavbám okolním.

Závěr

Tato diplomová práce si jako svůj cíl vytyčila představit architekta Jaroslava Čermáka a jeho práci v kontextu české sakrální architektury první poloviny 20. století se zvláštním důrazem na jeho realizaci kostela sv. Jana Nepomuckého v pražských Košířích. Vzhledem k pandemii koronaviru však nebylo možné navštívit všechny Čermákovy realizace a bylo nutné se výrazněji opřít právě o jeho nejvýraznější sakrální stavbu.

První část práce slouží k ozřejmění dobové atmosféry, v níž se česká společnost a tedy i místní architekti při své tvorbě nacházeli. Kořeny uchopení sakrálního prostoru českými architekty jsou následně popsány i v zahraničním kontextu a v návaznosti na to jsou představeny nejvýraznější sakrální stavby 1. poloviny 20. století v českém prostředí.

Na nutný exkurz ke kořenům a kontextům české sakrální stavby 1. poloviny 20. století a hledání nových cest, jak uchopit tento prostor, navazuje kapitola seznamující s dosud téměř nepopsaným osudem a dílem českého architekta Jaroslava Čermáka. Čermákovu biografii podepřenou archivním výzkumem bylo možné sestavit zejména na základě dokumentů z fondů uložených v Národním archivu.

Původním záměrem práce byla rovněž systematická analýza jednotlivých Čermákových staveb a podrobnější typologické a periodizační členění. Na tomto základě by byla možná i ucelenější charakteristika Čermákovy tvorby. Tento záměr však nebylo možné realizovat z důvodu restriktivních vládních opatření spojených s pandemií koronaviru, jež probíhala během psaní této práce. Čermákova tvorba tak byla představena primárně na základě velmi podrobného prostudování a poznání kostela sv. Jana Nepomuckého a architektoých osobních poznámek, spisů, plánů, výstřížků a fotografií staveb, které sám pořizoval, jež jsou uloženy primárně v nezpracovaném fondu Čermák Jaroslav Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea.

Stěžejní část práce se věnuje právě architektově nejvýraznější pražské realizaci, kostelu sv. Jana Nepomuckého v Košířích. Exteriér, interiér i pozemek sakrální stavby byl podrobně popsán na základě návštěv a pořízené fotodokumentace. Analytický popis byl doplněn informacemi pocházejícími z pramenů uložených ve farním archivu, ty primárně umožnily dataci jednotlivých součástí kostelní stavby, jež průběžně vznikala po dobu padesáti let. S časovým zařazením i sledováním architektova uvažování nad interiérem kostela napomohly dokumenty uložené ve zmíněném fondu v Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea. Napomohly zejména Čermákovy výkresy a plány, jež často

doplňovaly jeho osobní poznámky, mnohdy své záměry vysvětloval v korespondenci duchovnímu správci kostela, jindy o nich psal stavbařům a vydal i několik oficiálních zpráv ke konkrétním součástem kostelního vybavení. V návaznosti na popis kostelní stavby práce interpretuje použité výrazové prostředky a zabývá se i symbolikou čísel, kterou je možné vnímat jako architektovy odkazy na Písmo svaté.

Kromě bezprostředního urbanistického kontextu, který architekt musel při plánování stavby brát v úvahu a jenž byl i během jeho návrhů mírně upraven změnou orientace kostelní stavby vůči přiléhajícímu Košířskému náměstí, je v práci popsán i vývoj Košíř. K zařazení podkapitol věnujících se této lokalitě a informujících o situaci, v níž se nacházeli košířští věřící před výstavbou kostela sv. Jana Nepomuckého, došlo v průběhu studia pramenů uložených v Archivu Hlavního města Prahy. Při výzkumu se ukázalo, jak komplikovaná situace provázela košířské katolíky před stavbou kostela, ale i v jejím průběhu. Části textu sledující Košíře z historického pohledu s kapitolou popisující architekturu kostela propojuje pasáž věnovaná Kostelnímu spolku katolíků v Košířích a výstavbě nového kostela.

Diplomová práce tak naplnila svůj cíl, podařilo-li se jí poodhalit dosud málo známé osudy a práci architekta, kterému nebylo peripetiemi doby umožněno věnovat se tématu jemu nejbližšímu, realizacím sakrálních staveb a hledání nového sakrálního prostoru, který by věřícím vytvářel prostředí, kde by se cítili co nejbližše Bohu.

Jaký by byl dnešní stav poznání života a díla architekta Čermáka a jeho postavení v českých dějinách architektury, kdyby se narodil o generaci dříve a měl tak podmínky pro svou práci srovnatelné s architekty začátku 20. století, jejichž realizace byly nastíněny v první části této práce, se můžeme pouze zamýšlet. Sakrální stavby Jaroslava Čermáka pocházejí z počátku jeho tvorby a i přesto poukazují na architektovu nápaditost a důmyslnost použitých výrazových prostředků. Jakých kvalit by dosahovaly jeho stavby z pozdějších období, zůstane již navždy nezodpovězenou otázkou.

Seznam použitých archivních pramenů

Národní technické muzeum – Archiv architektury a stavitelství, fond Čermák Jaroslav

Národní archiv, fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva
fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna

Archiv hlavního města Prahy, fond Farní úřad u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře

Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře

Seznam použité literatury

BARTLOVÁ 2017 — Milena BARTLOVÁ a kol.: Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity. Praha 2017

BARTLOVÁ / VYBÍRAL 2015 — Milena BARTLOVÁ / Jindřich VYBÍRAL a kol.: Budování státu. Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha 2015

BENEŠOVÁ 1984 — Marie BENEŠOVÁ: Česká architektura v proměnách dvou století: 1780–1980. Praha 1984

BERGLUND 2021 — Bruce R. BERGLUND: Hrad a katedrála v moderní Praze. Touha po posvátnu ve věku skepse. Praha 2021

CIBULKA 1928 — Josef CIBULKA: Kostelní prostor. In: Časopis katolického duchovenstva, http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_17616, vyhledáno 1. 5. 2021

DARIA 1967 — Sophie DARIA: Le Corbusier – Sociolog urbanismu, Praha 1967

FILIP / OSOLSOBĚ 2009 — Aleš FILIP / Jana OSOLSOBĚ: Stylové proměny sakrálních staveb Vladimíra Fišera. In: Aleš FILIP / Norbert SCHMIDT (ed.): Dům Boží a brána nebe ve 20. století. Studie o sakrální architektuře, Brno 2009, 119–120

FLINT 2017 — Anthony FLINT: Le Corbusier. Muž doby moderní, architekt zítřka. Brno 2017

FRAMPTON 2004 — Kenneth FRAMPTON: Moderní architektura. Kritické dějiny. Praha 2004

GÖSSEL / LEUTHÄUSEROVÁ 2006² — Peter GÖSSEL / Gabriele LEUTHÄUSEROVÁ: Architektura 20. století. Praha 2006²

HAAS 1978 — Felix HAAS: Architektura 20. století. Praha 1978

- HARRIES 2011 — Karsten HARRIES: Etická funkce architektury. Praha 2011
- HNÍDKOVÁ 2013 — Vendula HNÍDKOVÁ: Národní styl. Kultura a politika. Praha 2013
- HNÍDKOVÁ 2020 — Vendula HNÍDKOVÁ (ed.): Duch, který pracuje. Architektura a česká politika 1918-1945. Praha 2020
- HORÁČEK 2013 — Martin HORÁČEK: Za krásnější svět. Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století. Brno 2013
- KOPEČEK 2016 — Pavel KOPEČEK: Liturgické hnutí v českých zemích a pokoncilní reforma. Brno 2016.
- KOPEČEK 2013 — Pavel KOPEČEK: Liturgie a architektura. Moderní sakrální architektura v Čechách a na Moravě. Olomouc 2013
- KOSTEL SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO 2018 — KOSTEL SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO, Poéma pro katolíky v Košířích, Praha 2018
- KOTĚRA 1900 — Jan KOTĚRA: O novém umění. In: Volné směry 4/4, 1900, col. 189–202
- KUTHANOVÁ / SVATOŠOVÁ 2013 — Kateřina KUTHANOVÁ / Hana SVATOŠOVÁ (ed.): Metamorfózy politiky. Pražské pomníky 19. století. Publikace k výstavě. Clam-Gallasův palác 25. září 2013 – 5. ledna 2014. Praha 2013
- LE CORBUSIER-SAUGNIER 2005 — LE CORBUSIER-SAUGNIER: Za novou architekturu. Praha 2005
- LEDVINKA / PEŠEK 2000 — Václav LEDVINKA / Jiří PEŠEK: Praha. Praha 2000
- MALBY V NAŠICH CHRÁMECH 1896 — Malby v našich chrámech. In: Volné směry 1/1, 1896, col. 43–44
- MALBY V NAŠICH CHRÁMECH 1896 — Malby v našich chrámech. In: Volné směry 1/2, 1896–1871, col. 93
- MODERNA ČI SMĚR NÁRODNÍ? 1898 — Moderna či směr národní? In: Volné směry 2/6, 1898, col. 281–287
- MODERNA ČI SMĚR NÁRODNÍ? 1898 — Moderna či směr národní? In: Volné směry 2/7, 1898, col. 327–336
- NEKULA 2004 — Marek NEKULA: Die Prager Brücken und der nationale Diskurs in Böhmen. In: Brücken. Germanistisches Jahrbuch Tschechien – Slowakei 12/1-2, 2004, 163–186
- NORBERG-SCHULZ 2016 — Christian NORBERG-SCHULZ: Principy moderní architektury. Praha 2016

- NORBERG-SCHULZ 2019 — Christian NORBERG-SCHULZ: Význam v architektuře Západu. Praha 2019
- NOVOTNÝ 2013 — Vojtěch NOVOTNÝ: Odvaha být církví. Josef Zvěřina v letech 1913-1967. Praha 2013
- NOVÝ 1998 — Otakar NOVÝ: Česká architektonická avantgarda. Praha 1998
- PECHAR / URLICH 1981 — Josef PECHAR / Petr URLICH: Programy české architektury. Praha 1981
- POCHE 1980 — Emanuel POCHE a kol.: Praha národního probuzení. Praha 1980
- PRELOVŠEK 1996 — Damjan PRELOVŠEK (ed.): Josip Plečnik – architekt Pražského hradu. Praha 1996
- PRELOVŠEK 2002 — Damjan PRELOVŠEK: Josip Plečnik – život a dílo. Brno 2002
- RASMUSSEN 2016 — Steen Eiler RASMUSSEN: Jak vnímat architekturu. Praha 2016
- RISSELADA 2012 — Max RISSELADA: Raumplan versus Plan Libre. Zlín 2012
- ROYT 2006 — Jan ROYT: Slovník biblické ikonografie. Praha 2006
- ŘÍHA / STEFAN / VANČURA 1956 — Josef Karel ŘÍHA / Oldřich STEFAN / Jiří VANČURA: Praha včerejška a zítřka. Praha 1956
- SEDLÁKOVÁ / FRIČ 2006 — Radomíra SEDLÁKOVÁ / Pavel FRIČ: 20. století české architektury. Praha 2006
- SKLENÁŘ 2018 — Michal SKLENÁŘ: Osm z dvanácti hvězd. Výstavba nových římskokatolických kostelů ve Velké Praze v letech 1930–1938. In: Praha v obnoveném státě – Zemská metropole hlavním městem nové republiky. Praha 2020, 117–140
- STRAKOŠ 2014 — Martin STRAKOŠ: Po sorele brusel, kov, sklo, struktury a beton. Kapitoly o architektuře a výtvarném umění 50. a 60. let 20. století od Bruselu po Ostravu. Ostrava 2014
- SVOBODA 1966 — Zdeněk SVOBODA: Corbusierovy církevní stavby. In: Náboženská revue 37/5, 1966, 144–146
- SVOBODA / LUKEŠ / HAVLOVÁ 1997 — Jan E. SVOBODA / Zdeněk LUKEŠ / Ester HAVLOVÁ: Praha 1891–1918. Kapitoly o architektuře velkoměsta. Praha 1997
- SVOBODA / NOLL / HAVLOVÁ 2000 — Jan E. SVOBODA / Jindřich NOLL / Ester HAVLOVÁ: Praha 1919–1940. Kapitoly o meziválečné architektuře. Praha 2000
- SVOBODA / NOLL / SKALA 2006 — Jan E. SVOBODA / Jindřich NOLL / Vladislav SKALA: Praha 1945–2003. Kapitoly z poválečné a současné architektury. Praha 2006

SVOBODOVÁ 2016 — Markéta SVOBODOVÁ: Bauhaus a Československo 1919–1939. Praha 2016

SVOBODOVÁ-VEČEŘÁKOVÁ 1995 — Markéta SVOBODOVÁ-VEČEŘÁKOVÁ: Jaroslav Čermák. Anděla HOROVÁ (ed.): Nová encyklopedie českého výtvarného umění 1 (A-M). Praha 1995

ŠEVČÍK 2009 — Oldřich ŠEVČÍK / Ondřej BENEŠ: Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století. Praha 2009

ŠLAPETA 1991 — Vladimír ŠLAPETA: Chrámové stavby 20. století v našich zemích. In: Umění a řemesla 33, 1991, 33–43

ŠTRÁFELDOVÁ — Milena ŠTRÁFELDOVÁ: Trestankyně. Příběh Růženy Vackové. Praha, 2016

ŠVÁCHA 1989 — Rostislav ŠVÁCHA: Le Corbusier. Praha 1989

ŠVÁCHA 1994 — Rostislav ŠVÁCHA: Od moderny k funkcionalismu. Proměny pražské architektury první poloviny 20. století. Praha 1994

ŠVÁCHA 2000 — Rostislav ŠVÁCHA: Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911-1923. Praha 2000

ŠVÁCHA / PLATOVSKÁ 2005 — Rostislav ŠVÁCHA / Marie PLATOVSKÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění V. Praha 2005

ŠVÁCHA / PLATOVSKÁ 2007 — Rostislav ŠVÁCHA / Marie PLATOVSKÁ (ed.): Dějiny českého výtvarného umění VI. Praha 2007

TITL 1924 — František TITL: Prof. Josip Plečnik. In: Časopis katolického duchovenstva, http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_10407, vyhledáno 1. 5. 2021

TITL 1928 — František TITL: Nový projekt chrámu Srdce Ježíšova na Král. Vinohradech od profesora Josefa Plečnika. In: Časopis katolického duchovenstva, http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_17803, vyhledáno 1. 5. 2021

VALENA 2016 — Tomáš VALENA: O Plečnikovi. Příspěvky ke studiu, interpretaci a popularizaci jeho díla. Praha 2016

VESELÝ 2008 — Dalibor VESELÝ: Architektura ve věku rozdělené reprezentace. Problém tvořivosti ve stínu produkce. Praha 2008

VAVERKA 2001 — Jiří VAVERKA a kol.: Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice. Praha 2001

VAVERKA 2004 — Jiří VAVERKA a kol.: Moderní sakrální stavby církví a náboženských společností na území Čech, Moravy a Slezska. Brno 2004

VEVERKA 2005 — Přemysl VEVERKA a kol.: Slavné stavby Prahy 5. Praha 2005

VEVERKA 2006 — Přemysl VEVERKA (ed.): Památky Prahy 5. Stavby, sochy a plastiky, pamětní desky. Praha 2006

VLČEK 2012 — Pavel VLČEK: Umělecké památky Prahy. Velká Praha. A-L. Praha 2012

WAGNEROVA ŠKOLA 1898 — Wagnerova škola. In: Volné směry 2/5, 1898, col. 243–244

WHITFORD 2015 — Frank WHITFORD: Bauhaus. Praha 2015

ZELINKA 1955 — Timoteus Čestmír ZELINKA: Pražská předměstí. Život za pražskou hradební zdí. Praha 1955

Seznam použitých internetových odkazů

<https://blog.dorotheum.com/de/die-kirche-am-steinhof-otto-wagner-kolo-moser/>, vyhledáno 1. 5. 2021

https://www.monumente-online.de/de/ausgaben/2016/2/Otto_Bartning_Kirchen.php#.XKHlg5gzbIU, vyhledáno 1. 5. 2021

https://www.deutschlandfunk.de/architekt-otto-bartning-kirchen-fuer-eine-verwuestete.886.de.html?dram:article_id=383033, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.adk.de/de/projekte/2017/bartning/ausstellung.html>, vyhledáno 1. 5. 2021

https://www.deutschlandfunk.de/architekt-otto-bartning-kirchen-fuer-eine-verwuestete.886.de.html?dram:article_id=383033, vyhledáno 1. 5. 2021

<http://www.strasse-der-moderne.de/portfolio/aachen-st-fronleichnam/>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://arch.iit.edu/about/sr-crown-hall>, vyhledáno 1. 5. 2021

http://www.husuvsbor.cz/?page_id=230, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.czso.cz/csu/sldb/pocet-obyvatel-a-domu-podle-vysledku-scitani-od-roku-1869>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.czso.cz/documents/10180/20548145/4032120119.pdf/c9ea4059-9b9e-467c-8991-1233334b535e?version=1.0>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://blogadmin.idnes.cz/blog/19336/437590/dopis.j.plecnikovi.png>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.archiweb.cz/b/obradni-sin-ustredniho-hrbitova-v-brne>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.bam.brno.cz/objekt/c372-krematorium>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://pamatkovykatalog.cz/?element=12234937&sequence=1&mode=fulltext&keywords=kudlov&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.archiweb.cz/b/ambrozuv-sbor-cirkve-ceskoslovenske-husitske>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://czumalo.wordpress.com/2016/12/31/u3v-fsv-cvut-pamatky-velke-prahy-prednaska-3-ledna-2017/>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.archiweb.cz/n/domaci/husuv-sbor-na-vinohradech-bude-po-75-letech-osazen-zvony>, vyhledáno 1. 5. 2021

http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.AP_970-003, vyhledáno 1. 5. 2021

https://www.technickytydenik.cz/rubriky/archiv/56-let-technickeho-vysokeho-skolstvi-v-plzni_11375.html, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-frantiska-z-assisi-15657865>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://beranov.cz/?s=historie>, vyhledáno 1. 5. 2021

<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=125&clanek=051232>, vyhledáno 1. 5. 2021

<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=125&clanek=051232>, vyhledáno 1. 5. 2021

<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=125&clanek=051232>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.prahaneznamy.cz/praha-5/kosire/>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.apha.cz/wp-content/uploads/2020/12/zpravodajpa-1-2019.pdf>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.czso.cz/documents/10180/20548145/4032120119.pdf/c9ea4059-9b9e-467c-8991-1233334b535e?version=1.0>, vyhledáno 1. 5. 2021

<http://www.cibulky.info/img001/>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.getsemany.cz/book/export/html/1248>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://rejstrik.penize.cz/ares/02423898-pratele-kosirskych-kostelu-z-s>, vyhledáno 1. 5. 2021

<http://www.vysehrad-atelier.cz/design/madona/madona.html>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.getsemany.cz/book/export/html/1248>, vyhledáno 1. 5. 2021

<https://www.pastorace.cz/Knihovna/2-Symbolika-cisel-1-2-3.html>, vyhledáno 1. 5. 2021

http://www.cibulky.info/sv-jan-nepomucky/arch_cermak-nakres_kostela_sv_jana3s/, vyhledáno 1. 5. 2021

Seznam vyobrazení

1. Žádost J. Čermáka o vydání cestovního pasu, 1920. Reprodukce z: NA, PŘ II – VS, manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11
2. Čermákovo zakreslení urbanistického kontextu pozemku kostela. NTM – AAS, ČJ, kart. 9
3. Čermákova vizualizace kostela s původně plánovaným umístěním věže. Reprodukce z: http://www.cibulky.info/sv-jan-nepomucky/arch_cermak-nakres_kostela_sv_jana2/, vyhledáno 1. 5. 2021
4. Čermákova vizualizace kostela se realizovaným umístěním věže. Reprodukce z: http://www.cibulky.info/sv-jan-nepomucky/arch_cermak-nakres_kostela_sv_jana/, vyhledáno 1. 5. 2021
5. Čermákova vizualizace kostela položeného šikmo ke košířskému náměstí, pohled z Košířského náměstí. Reprodukce z: http://www.cibulky.info/arch_cermak_1939-2/, vyhledáno 1. 5. 2021
6. Fotografie výstavby kostela (podélně ke košířskému náměstí), pohled z Košířského náměstí. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře
7. Fotografie výstavby kostela, pohled ze západu. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře
8. Architekt Čermák při výstavbě kostela. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře
9. Fotografie z instalování kříže na věž kostela. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře
10. Pamětní pohlednice k vysvěcení kaple, strana 1. Reprodukce z: <http://www.cibulky.info/img003/>, vyhledáno 1. 5. 2021
11. Pamětní pohlednice k vysvěcení kaple, strana 2. Reprodukce z: <http://www.cibulky.info/img002/>, vyhledáno 1. 5. 2021
12. Půdorys kostela – Reprodukce z: KOSTEL SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO, 2018

13. Praha-Košíře, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severovýchodu. Reprodukce z: <https://www.nockostelu.cz/kostel/592/#group=kostelfoto&photo=mistofoto7441>, vyhledáno 1. 5. 2021
14. Praha-Košíře, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severovýchodu. Reprodukce z: <https://www.nockostelu.cz/kostel/592/#group=kostelfoto&photo=mistofoto7803>, vyhledáno 1. 5. 2021
15. Praha-Košíře, kaple sv. Václava, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihovýchodu. Foto: Vladimír Czumalo
16. Praha-Košíře, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihozápadu. Foto: Vladimír Czumalo
17. Praha-Košíře, boční vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihozápadu. Foto: Vladimír Czumalo
18. Praha-Košíře, boční vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihu. Foto: Vladimír Czumalo
19. Praha-Košíře, boční vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihovýchodu. Foto: Vladimír Czumalo
20. Praha-Košíře, hlavní průčelí, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od západu. Foto: autor
21. Praha-Košíře, hlavní vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od západu. Foto: Vladimír Czumalo
22. Praha-Košíře, hlavní průčelí, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severozápadu. Foto: Vladimír Czumalo
23. Praha-Košíře, severní stěna s kamennými podstavci, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severovýchodu. Foto: autor.
24. Praha-Košíře, pohled na presbytář z empory, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
25. Praha-Košíře, zaoltářní stěna, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
26. Praha-Košíře, pohled na varhany a vitrážové okno, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

27. Praha-Košíře, kazatelna, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
28. Praha-Košíře, pohled od presbytáře na západní část lodi s emporou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
29. Praha-Košíře, pohled z empory na jižní stěnu lodi se šterbinovými okny, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
30. Praha-Košíře, pohled z lodi na boční předsíň, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
31. Praha-Košíře, svítidla umístěná v západní části lodi pod emporou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
32. Praha-Košíře, kaple Božího hrobu, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
33. Praha-Košíře, pohled z lodi do zpovědnice, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
34. Praha-Košíře, současný stav empory, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
35. Praha-Košíře, kaple sv. Václava, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
36. Praha-Košíře, farní sál, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor
37. Fotografie košířského kostela od severozápadu pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
38. Fotografie košířského kostela od západu pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
39. Fotografie presbytáře košířského kostela pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
40. Fotografie oltářů košířského kostela pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
41. Fotografie ambonu košířského kostela pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
42. Čermákův návrh axiální řešení úpravy presbytáře s ohledem na vertikální osvětlení, 1975. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
43. Čermákův návrh kazatelny, 1983. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

44. Čermákův nákres vzhledu lavic, 80. léta. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
45. Čermákův nákres paškálního svícnu, 80. léta. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9
46. Čermákův návrh vstupní branky, 1982. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

Obrazová příloha

Jméno a příjmení *Čermák Janoslav*
 zaměstnání *posluch. techniky*
 rok, měsíc a den narození *12. v. 1901.*
 Vinohrady Lužická 30.
 okres *"*
 místo *Pleš*
 okres *"*
 rodiště *"*
 politický okres *"*
 náboženství *b.v.*
 stav *svob.*
 rodiče *Anton - Anna ro. Mestinková*
 manžel *"*

Popis osoby:

Postava *vysoký*
 vlasy *čest.*
 ústa *rovná*
 vousy *vzholen*
 obličej *prost.*
 oči *hnědí*
 nos *rovinný, dobrý*
 brada *prst.*
 zvláštní znamení *"*

Platí k cestě do *Kvěčketel a zpět*
 na dobu do *25. října 1922*
 účel a cíl cesty *navšt. styže*
řezel. neuv. det.

Spolucestující:

Jméno	poněk	dobu a místo narození
<i>"</i>		

Vyhotoveno na základě:

*občan. list. Pleš č. 540 - 10/11/20
 dopl. okr. vel. Braka č. 1170 dne
 24/8 1922*

*Země o. v. Pleš
 2. dne 23/8 22 přit. t. v.*

Podpis úředníka: *Heller*

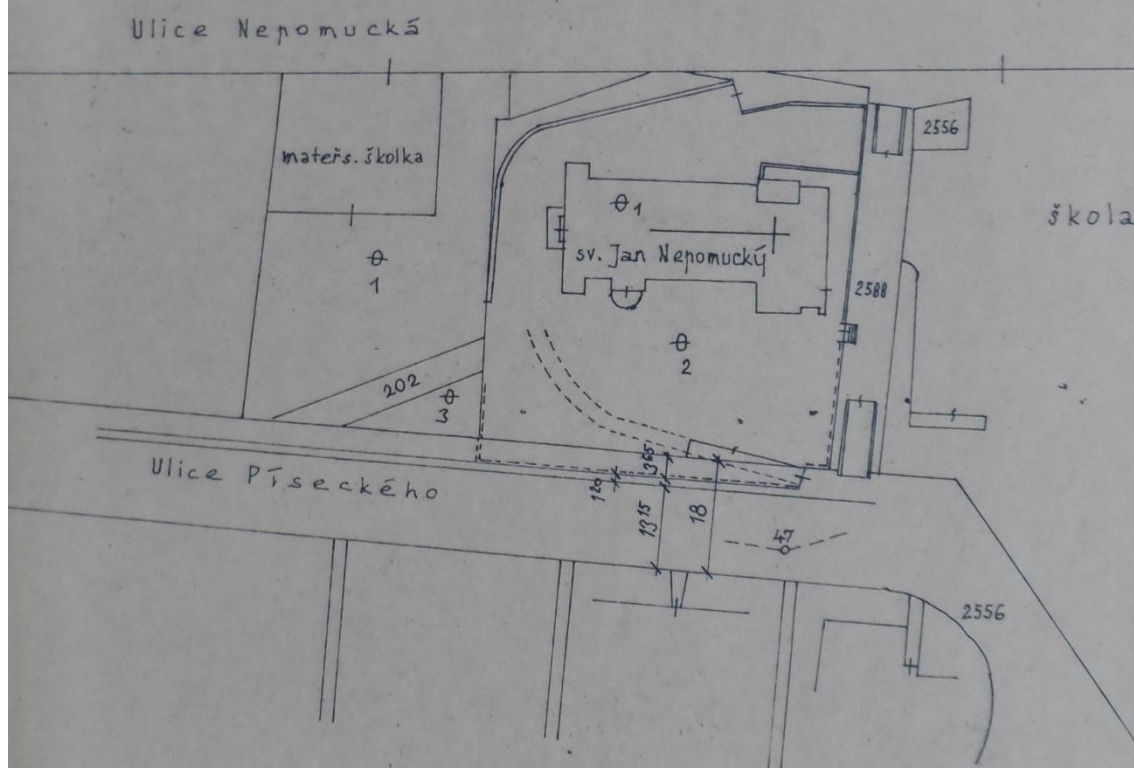
1. Žádost J. Čermáka o vydání cestovního pasu, 1920. Reprodukce z: NA, PŘ II – VS, manipulační období 1941–1950, sign. C 488/11

KOŠÍŘE : KOSTEL SV. JANA NEPOMUCKÉHO

69.

situace 1:1.000

VYSVĚTLIVKY :

vozovka o šířce 120 m

chodník se stojany osvětlení o šířce 13,15 m

pruh odstoupeného pozemku o šířce 365 m, t.j. ve výměře 190 m²

Ing. arch. J. Čermák

26. 2. 1983

30 x 21

2. Čermákovo zakreslení urbanistického kontextu pozemku kostela. NTM – AAS, ČJ, kart. 9

3. Čermákova vizualizace kostela s původně plánovaným umístěním věže. Reprodukce z: http://www.cibulky.info/sv-jan-nepomucky/arch_cermak-nakres_kostela_sv_jana2/, vyhledáno 1. 5. 2021

4. Čermákova vizualizace kostela s realizovaným umístěním věže. Reprodukce z: http://www.cibulky.info/sv-jan-nepomucky/arch_cermak-nakres_kostela_sv_jana/, vyhledáno 1. 5. 2021

5. Čermákova vizualizace kostela položeného šikmo ke košířskému náměstí, pohled z Košířského náměstí. Reprodukce z: http://www.cibulky.info/arch_cermak_1939-2/, vyhledáno 1. 5. 2021

6. Fotografie výstavby kostela (podélně ke košířskému náměstí), pohled z Košířského náměstí. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře

7. Fotografie výstavby kostela, pohled ze západu. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře

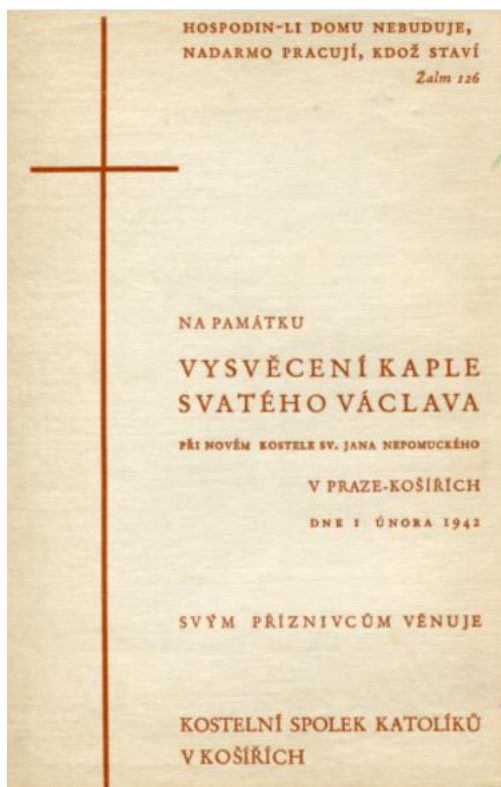

8. Architekt Čermák při výstavbě kostela. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře

9. Fotografie z instalování kříže na věž kostela. Reprodukce z: Římskokatolická farnost u kostela Nejsvětější Trojice Praha-Košíře

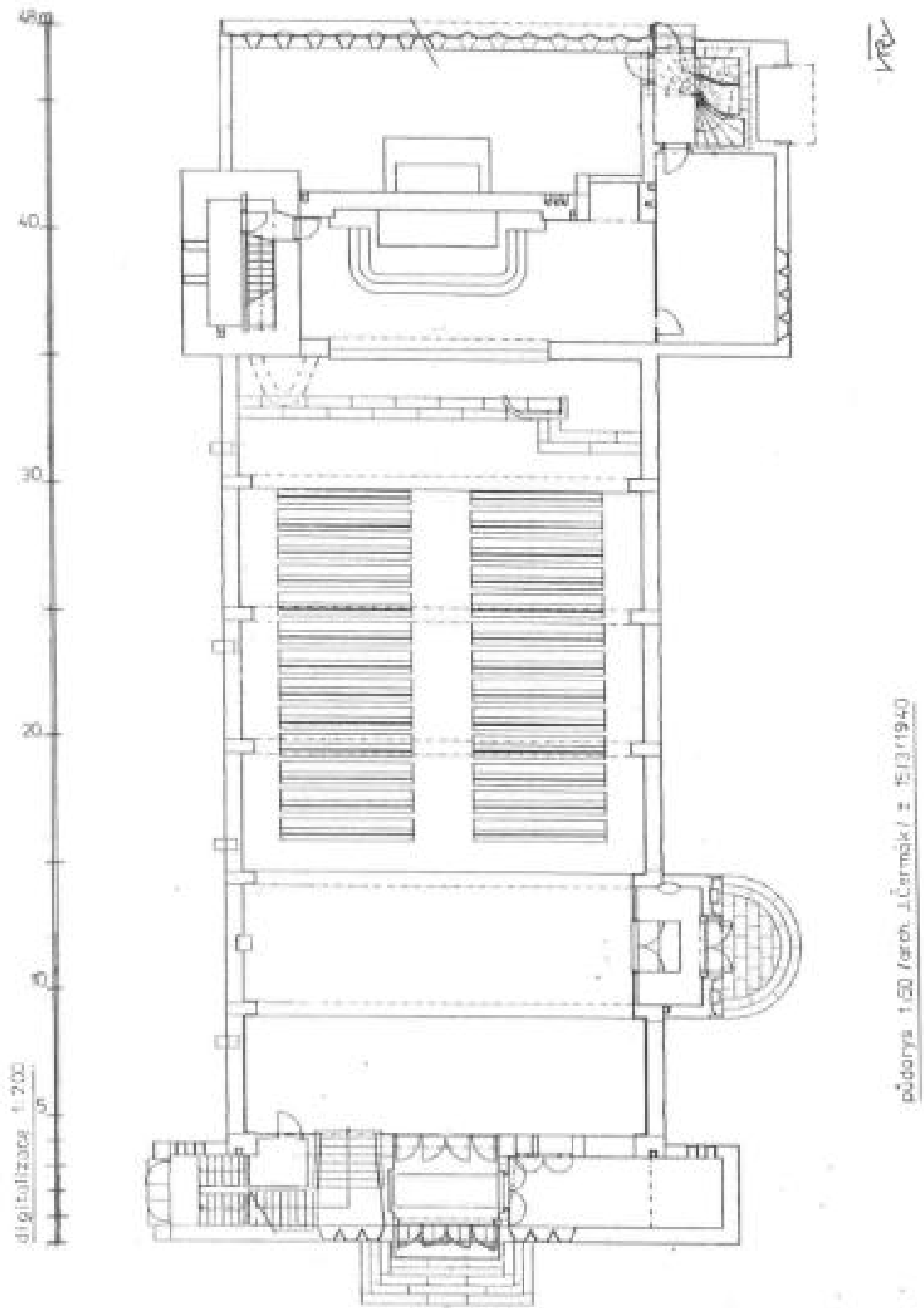

10. Pamětní pohlednice k vysvěcení kaple, strana 1. Reprodukce z: <http://www.cibulky.info/img003/>, vyhledáno 1. 5. 2021

11. Pamětní pohlednice k vysvěcení kaple, strana 2. Reprodukce z: <http://www.cibulky.info/img002/>, vyhledáno 1. 5. 2021

12. Půdorys kostela – Reprodukce z: KOSTEL SVATÉHO JANA NEPOMUCKÉHO, 2018

13. Praha-Košíře, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severovýchodu. Reprodukce z: <https://www.nockostelu.cz/kostel/592/#group=kostelfoto&photo=mistofoto7441>, vyhledáno 1. 5. 2021

14. Praha-Košíře, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severovýchodu. Reprodukce z: <https://www.nockostelu.cz/kostel/592/#group=kostelfoto&photo=mistofoto7803>, vyhledáno 1. 5. 2021

15. Praha-Košíře, kaple sv. Václava, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihovýchodu. Foto: Vladimír Czumalo

16. Praha-Košíře, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihozápadu. Foto: Vladimír Czumalo

17. Praha-Košíře, boční vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihozápadu. Foto: Vladimír Czumalo

18. Praha-Košíře, boční vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihu. Foto: Vladimír Czumalo

19. Praha-Košíře, boční vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od jihovýchodu. Foto: Vladimír Czumalo

20. Praha-Košíře, hlavní průčelí, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od západu. Foto: autor

21. Praha-Košíře, hlavní vchod, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od západu. Foto: Vladimír Czumalo

22. Praha-Košíře, hlavní průčelí, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severozápadu. Foto: Vladimír Czumalo

23. Praha-Košíře, severní stěna s kamennými podstavci, kostel sv. Jana Nepomuckého, pohled od severovýchodu. Foto: autor.

24. Praha-Košíře, pohled na presbytář z empory, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

25. Praha-Košíře, zaoltární stěna, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

26. Praha-Košíře, pohled na varhany a vitrážové okno, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

27. Praha-Košíře, kazatelna, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

28. Praha-Košíře, pohled od presbytáře na západní část lodi s emporou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

29. Praha-Košíře, pohled z empory na jižní stěnu lodi se štěrbinovými okny, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

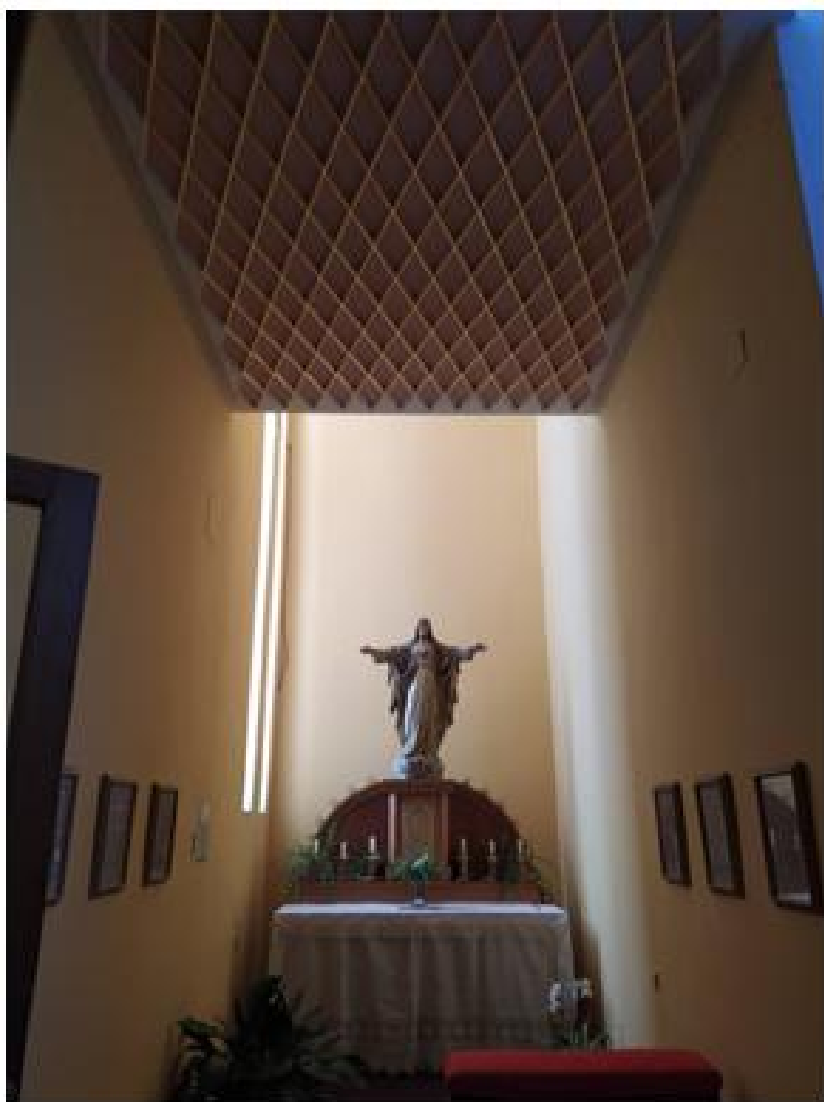

30. Praha-Košíře, pohled z lodi na boční předsíň, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

31. Praha-Košíře, svítidla umístěná v západní části lodi pod emporou, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

32. Praha-Košíře, kaple Božího hrobu, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

33. Praha-Košíře, pohled z lodi do zpovědnice, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

34. Praha-Košíře, současný stav empory, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

35. Praha-Košíře, kaple sv. Václava, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

36. Praha-Košíře, farní sál, kostel sv. Jana Nepomuckého. Foto: autor

37. Fotografie košířského kostela od severozápadu pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

38. Fotografie košířského kostela od západu pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980.
Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

39. Fotografie presbytáře košického kostela pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980.
Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

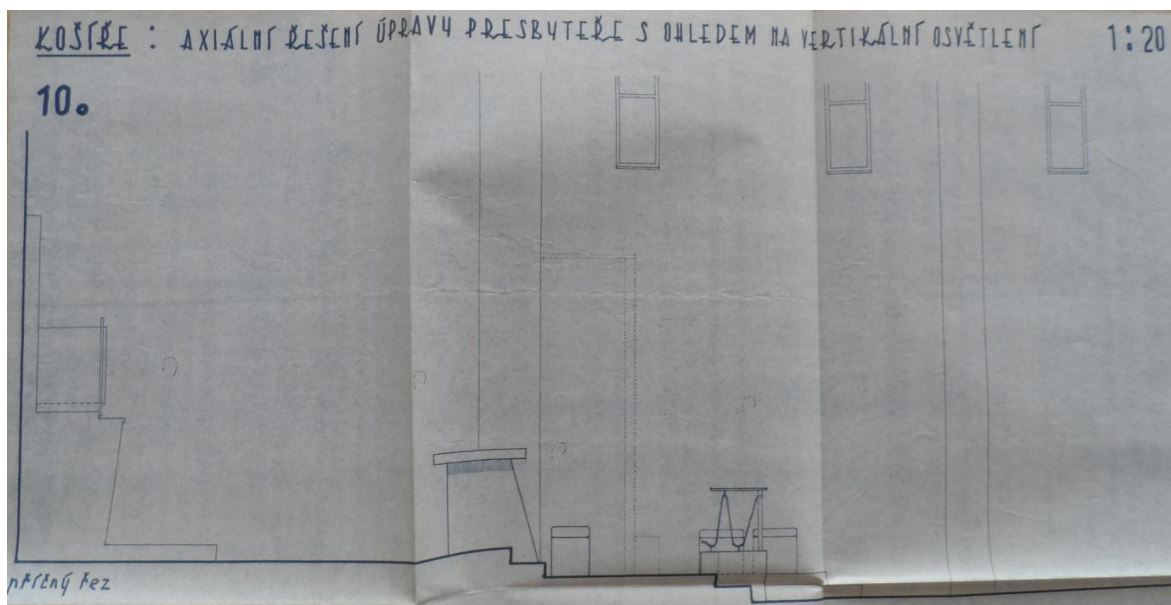

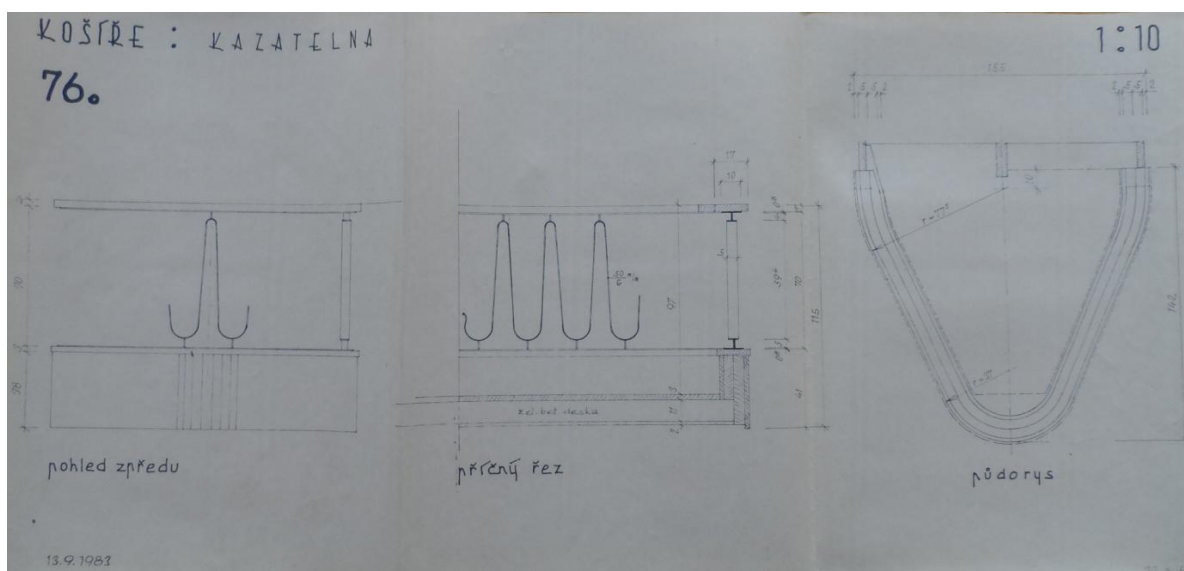
40. Fotografie oltářů košířského kostela pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

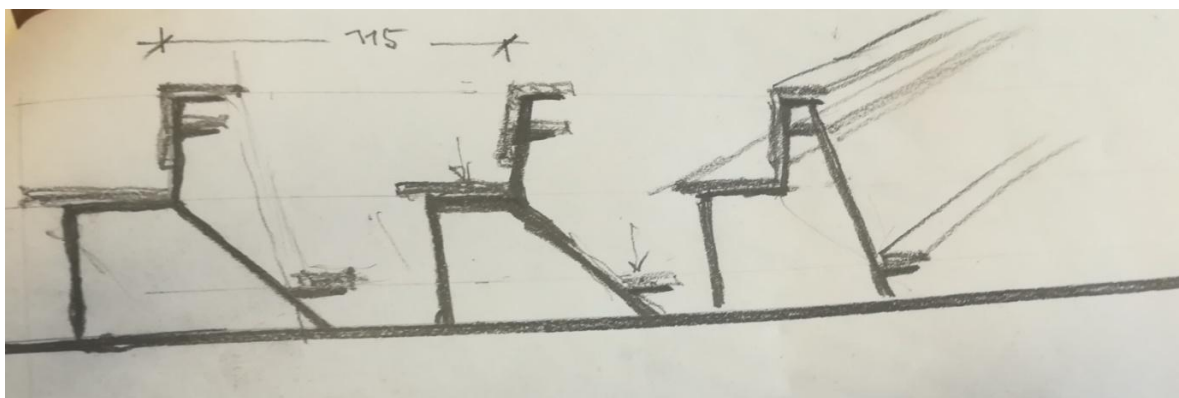
41. Fotografie ambonu košířského kostela pořízená Jaroslavem Čermákem, 1980. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

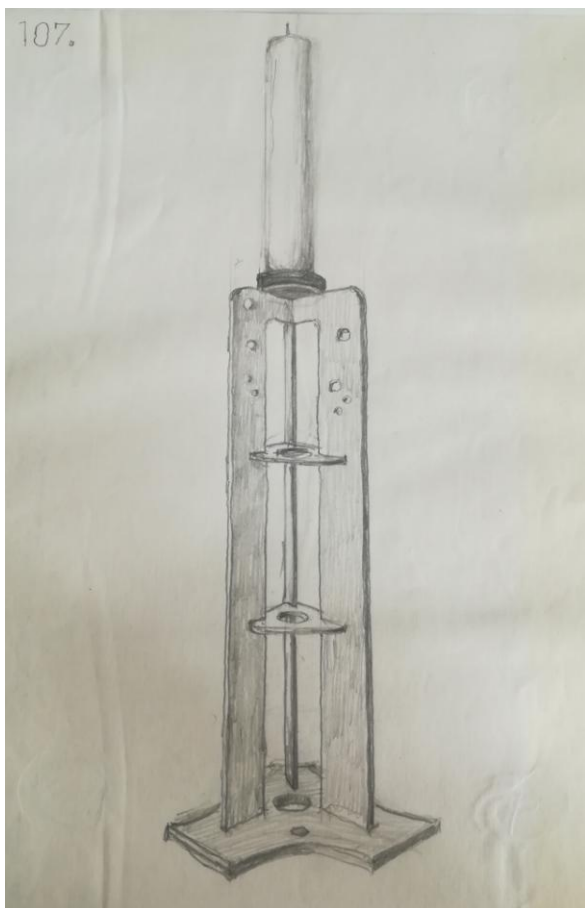
42. Čermákův návrh axiálního řešení úpravy presbytáře s ohledem na vertikální osvětlení, 1975. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

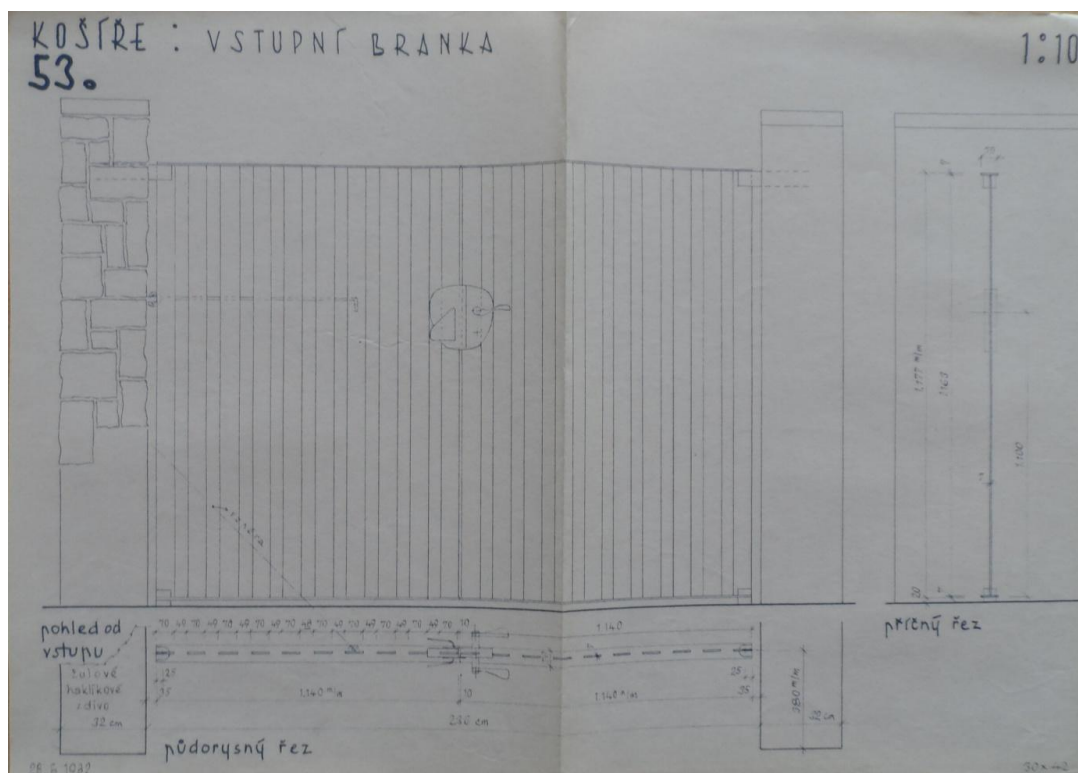
43. Čermákův návrh kazatelny, 1983. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

44. Čermákův náčrt vzhledu lavic, 80. léta. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

45. Čermákův nákres paškálního svícnu, 80. léta. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9

46. Čermákův návrh vstupní branky, 1982. Reprodukce z NTM – AAS, ČJ, kart. 9